

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXVI

МАРТ, 1905

БРОЈ 3

СЛУЖБЕНИ ДЕО

МИ

ПЕТАР I

по милости Божјој и вољи народној

Краљ Србије

ПРОГЛАШУЈЕМО И ОБЈАВЉУЈЕМО СВИМА И СВАКОМЕ ДА ЈЕ Народна Скупштина, сазвана у редован сазив за 1904. годину, РЕШИЛА И ДА СМО Ми ПОТВРДИЛИ И ПОТВРЂУЈЕМО :

ЗАКОН

О

УНИВЕРЗИТЕТУ

који гласи :

I Задатак и права Универзитета

Члан 1.

Велика Школа у Београду проглашује се за Универзитет. Универзитет је највише самоуправно тело за вишу стручну наставу и за обрађивање наука. Универзитет стоји под врховним надзором Министра просвете и црквених послова.

Члан 2.

У имовном погледу Универзитет је самостално правно лице. Универзитет се издржава о државном трошку према

бунету, који се одређује сваке године, а уз то још и дохотцима од завештања и поклона.

Ако су завештања и поклони толики, да се њима самим могу издржавати поједини факултети, или заводи, или катедре, онда ће се ови звати именима својих оснивача.

Универзитет не плаћа на своје имање никаквих јавних дажбина.

Члан 3.

У управном погледу Универзитет обухвата све наставнике, слушаоце, чиновнике и службенике своје.

II Факултети

Члан 4.

Универзитет има пет факултета: богословски, филозофски, правнички, медицински и технички.

Богословски факултет установиће се као самостална Духовна Академија, по нарочитом закону.

Члан 5.

Који ће се предмети посебице предавати у ком факултету, и како ће се они распоредити на катедре и одсеке, одређују факултетски савети, с обзиром на чл. 12. тач. 3.

Члан 6.

Редовно учење у медицинском факултету траје десет, а у осталим факултетима осам семестара.

III Универзитетске власти и канцеларијско особље

Члан 7.

Универзитетске су власти: 1) ректор, 2) декани факултета, 3) универзитетски савет, 4) универзитетска управа, 5) факултетски савети и 6) универзитетски суд.

Члан 8.

Ректора бира крајем сваке школске године универзитетски савет на годину дана између оних својих чланова, који су служили у Универзитету (Великој Школи) као ре-

довни професори најмање пет година. О избору ректора извештава се Министар просвете и црквених послова.

У случају болести или одсуства замењује ректора про-ректор, а овога по годинама службе најстарији декан. Ако би се место ректора упразнило у току године, изабраће се други ректор, најдаље за петнаест дана, који ће вршити дужност до краја те школске године.

Ректор управља универзитетом, представља га у спољашњим односима и води бригу о поретку и администрацији.

Крајем сваке школске године подноси ректор извештај Министру просвете и црквених послова о раду и стању Универзитета с обзиром на чл. 10. тач. 5.

Члан 9.

Сваки факултет бира себи декана (факултетског старешину) између редовних професора, на годину дана. Њега замењује продекан, а овога по годинама службе најстарији професор у факултету. О избору декана извештава ректор Министра просвете и црквених послова. Декани управљају пословима сваки у својем факултету, а нарочито воде бригу о настави и испитима.

Члан 10.

Универзитетски савет састављају ректор као председник и сви редовни професори Универзитета. Пословођа је један од чланова кога Савет изабере на годину дана.

Универзитетски савет врши ове послове:

- 1) бира ректора;
- 2) прима или с мотивима одбацује, јавним гласањем, изборе професора изабране у факултетским саветима;
- 3) бира између редовних професора тројицу чланова на годину дана у универзитетски суд;
- 4) прописује дисциплинску уредбу за слушаоце и правила о давању државне помоћи сиромашним и ваљаним ученицима и подноси Министру просвете на одобрење;
- 5) саслушава годишње извештаје декана о раду и стању појединих факултета и већа о питањима која се тада истакну; — и
- 6) већа о оним питањима која се тичу целог Универзитета, а која му упућују ректор или универзитетска управа, или Министар просвете и црквених послова.

Универзитетски савет може решавати само ако је у својој седници више од половине укупног броја чланова. За пуноважну одлуку потребна је већина гласова присутних чланова.

Члан 11.

Универзитетску управу састављају: ректор као председник и декани свих факултета.

Универзитетска управа врши ове послове:

- 1) распоређује суме које универзитету по буџету припадају, као и остале дохотке;
 - 2) рукује задужбинама и фондовима универзитета и надгледа целу његову имовину;
 - 3) одлучује о давању државне и друге помоћи слушаоцима према прописаним правилима;
 - 4) стара се о зградама и просторијама, потребним за наставу и разне заводе;
 - 5) бира и предлаже Министру просвете указно канцеларијско особље;
 - 6) стара се да могу држати предавања и друга лица ван наставничког тела, а по одлукама факултетских савета.
- Универзитетска се управа састаје на позив ректоров или кад то затраже два њена члана. Одлуке универзитетске управе вреде кад су донесене већином гласова укупног броја чланова.

Члан 12.

Сви професори и стални доценти једнога факултета састављају савет тога факултета. Председник је факултетског савета декан. Пословођа је по годинама службе најмлађи професор.

Факултетски савети раде ове послове:

- 1) састављају програм и распоред предавања за сваки семестар;
- 2) старају се о попуњавању упражњених катедара и, ако је потребно, о замењивању болесних и одсутних професора;
- 3) предлажу Министру просвете спајање и дељење катедара, замењивање једне катедре другом, отворање нових катедара и — у споразуму са дотичним факултетом — премештање катедре из једног факултета у други;
- 4) бирају и са образложењем предлажу Министру просвете редовне и ванредне професоре, и остале наставнике (чл. 10. тач. 2);

WWW.UNILIB.RS

5) одлучују по пријавама чланова Академије Наука и других стручњака изван наставничког тела, који би желели бесплатно држати ванредна предавања;

6) одлучују о пријавама професора, који би желели држати и друга предавања ван свога предмета;

7) одлучују о мотивисаним предлозима да се за науку заслужним лицима од стране универзитета даду титуле почасних доктора;

8) одлучују о урачунавању семестара слушаоцима у ванредним приликама;

9) одлучују о распореду испита и о саставу испитних комисија;

10) дају мњење Министру просвете и црквених послова о одсуствима, која би наставници ма у ком циљу затражили дуже од месец дана.

Седнице факултетског савета сазива декан сâм, или на предлог два професора истог факултета. Одлуке савета вреде кад су донесене већином гласова укупног броја чланова. При бирању редовних професора, ванредни професори немају гласа. Стални доценти учествују у раду факултетског савета, али немају права гласа при решавању

Крајем сваке школске године подноси декан универзитетском савету извештај о раду и стању својег факултета.

Члан 13.

Канцеларијске послове врши секретар с потребним бројем писара и преписивача.

Члан 14.

Секретар мора имати факултетску спрему. Његов се положај равна с положајем секретара министарства.

Писари имају плату и положај чиновника Министарства просвете и црквених послова истога ранга.

Секретар и писари постављају се указом на предлог Министра просвете и црквених послова.

IV Наставници

Члан 15

Наставници су Универзитета: 1) редовни професори; 2) ванредни професори; 3) стални и привремени доценти; 4) хонорарни професори и 5) учитељи.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Професори могу имати асистенте.

Члан 16.

За редовног професора Универзитета може бити позван признат научник или, по објављеном стечају, изабран онај, који је поред докторске дипломе својим научним радовима потврдио, да самостално и с успехом обрађује струку за коју се бира.

За ванредног професора Универзитета може бити позван или, по објављеном стечају, изабран онај, који поред докторске дипломе има и самосталних научних радова, али факултет још не налази да га ови радови довољно препоручују за редовног професора.

У техничком факултету могу докторску диплому заменити сведоџбе дипломских испита, а научне радове самостални стручни радови.

Упражњена катедра попуњава се избором признатог научника или стручњака, а у случају потребе и стечајем који расписује Ректорат по решењу факултетског савета. За редовног или ванредног професора изабран је онај, који је добио у факултетском савету апсолутну већину гласова од укупног броја редовних (за ванредне обојих) професора, ако и у универзитетском савету буде тај избор примљен. Тако изабрано лице предлаже се за редовног или ванредног професора Министру просвете и црквених послова на потврду.

Лица која се са стране позову за редовне професоре, могу се поставити и по нарочитом уговору.

Члан 17.

При постављању и бирању редовних и ванредних професора докторска се диплома неће тражити од оних лица која су била наставници Велике Школе или су Велику Школу свршила пре овог закона, а испуњавају остале законске погодбе.

Члан 18.

За доцента могу бити постављена по избору факултетском лица која имају докторску диплому — за техничара сведоџбу дипломског испита — и за која факултетски савет налази да могу радити на којој науци или грани научној.

Доценти су привремени и стални.

Привремени доценти се после три године подвргавају новом избору

Привремени доценти који су и по други пут изабрани, и којима факултетски савет, налазећи да испуњавају погодбе чл. 16. повери целу катедру или важан део катедре, а не могу бити изабрани за професоре што су сва места попуњена, могу на предлог факултетског савета бити постављени за сталне доценте.

Члан 19.

Ако се катедра не би могла попунити редовним или ванредним професором, или сталним доцентом, факултет може изабрати за хонорарног професора каквог признатог научника или стручњака ван Универзитета.

Члан 20.

За предавање вештина и живих страних језика, постављају се на предлог факултетског савета учитељи, који морају имати квалификације виших учитеља средњих школа.

Члан 21.

Помоћно особље: асистенте, кустосе, просекторе, преараторе и т. д., бира факултетски савет на предлог надлежног професора.

Члан 22.

Редовна предавања на Универзитету држе професори, доценти, хонорарни професори и учитељи, а ванредна предавања могу бесплатно држати чланови Академије Наука и друга лица, којима то факултетски савети за одређено време одобре.

Универзитетски професори могу с пристанком факултета ванредно држати и друга предавања ван свога предмета.

Члан 23.

Редовних професора може бити највише: у правном факултету четири, у филозофском десет, и у техничком шест.

Ванредних професора може највише бити: у правном факултету шест, у филозофском петнаест, и у техничком девет.

Доцентата не може бити више у једном факултету од укупног броја редовних и ванредних професора.

Члан 24.

Основна је плата редовног професора Универзитета 6000 динара на годину за првих десет година указне службе; 7500 динара од једанаесте па до двадесете године закључно и 9000 динара од двадесет прве до закључно четрдесете године.

Плата је ванредног професора 3283·80 динара, а после сваке пете године добија повишицу од 757·80 динара до плате 7072·80 динара.

Стални доценти имају основну плату 2400 динара на годину, а после сваке пете године добијају повишицу од 600 динара, до плате од 6000 динара.

Редовни и ванредни професори и стални доценти после навршених четрдесет година службе, могу бити стављени у пензију с пуном платом.

Привремени доценти имају плату 1500 динара годишње. Они доценти који би после три године поново били изабрани, могу на предлог факултетског савета добити додатак од 500 до 1500 динара на годину.

Учитељи имају положај и плату виших учитеља средњих школа.

Хонорарни наставници добијају плату по предлогу Универзитетске управе, а тако и асистенти, кустоси, просектори, преписивачи и остало помоћно особље.

Редовни и ванредни професори, стални и привремени доценти и учитељи постављају се Краљевим указом на предлог Министра просвете; хонорарни наставници претписом Министра просвете и црквених послова; а асистенте, кустосе, просекторе, преписиваче и остало помоћно особље, поставља и разрешава ректор Универзитета.

Ректор има годишњи додатак 1200 дин., а декани по 600 динара.

Члан 25.

Редовни или ванредни професори, који немају десет година службе, могу бити отпуштени само по предлогу или с престанком универзитетског савета. Они, пак, који имају више од десет година службе, могу бити само пензионирани.

сани, али и то само: а) по свом сопственом пристанку; б) по предлогу или с пристанком универзитетског савета; в) кад су навршили четрдесет година службе или шесет и пет година живота; г) кад су тако ослабили да не могу стално вршити своје дужности, што се мора утврдити лекарским комисијским прегледом.

Ни у ком случају редован или ванредан професор не може бити премештен у другу службу или постављен на други положај без свога пристанка.

Ако професор Универзитета престане бити активан професор, он се без новог избора не може више вратити у Универзитет, а ако се врати, не може имати већу плату од оне, коју би имао да је остао на Универзитету за то време.

Члан 26.

Указни наставници Универзитета ако буду пензионисани, добијају после десет година четрдесет од сто од своје годишње плате, а после сваке године по два од сто.

Члан 27.

Професори имају права ради научних истраживања служити се Државном Архивом и другим државним установама, као и чланови Академије Наука.

V Слушаоци

Члан 28.

За редовне слушаоце Универзитета примају се они ученици, који донесу сведочанство о положеном испиту зрелости у средњим школама.

Члан 29.

За ванредне слушаоце могу се, по одобрењу факултетског савета, примити и они, који немају услова за редовне слушаоце, али они немају права на испите редовних слушалаца.

Члан 30.

Слушаоци, који су раније на страним универзитетима учили, могу се, ако имају сведоштво о положеном испиту зрелости, примити на Универзитет по одобрењу факултетског савета, који ће у исто време одлучити хоће ли им се и који ранији семестар признати.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNIBELGRADE.BS

Члан 31.

Слушаоци су дужни владати се по дисциплинској уредби, коју ће прописати универзитетски савет, а потврдити Министар просвете и црквених послова.

Члан 32.

Сиромашни а ваљани редовни слушаоци могу добити државну помоћ. Правила о томе прописује Министар просвете по предлогу универзитетског савета.

VI Настава и испити

Члан 33.

Универзитетска је настава слободна. Наставници су слободни у излагању своје науке. Слушаоци бирају предавања која ће слушати.

Вежбања у семинарима и у појединим универзитетским заводима, приступна су само за оне који се у њих приме. Ближе о овоме прописаће се у факултетским уредбама.

Члан 34.

Предавања из појединих наука распоређују се на семестре.

Зимски семестар почиње 1. септембра, а завршује се 14. јануара. Летњи семестар почиње 1. фебруара, а завршује се 15. јуна. Остало време одређено је за школски одмор, као и недељни и празнични дани.

Члан 35.

Факултети се старају о уређењу помоћних, наставних и научних завода: кабинета, лабораторија, музеја, клиника, семинара и других потребних завода.

За издржавање ових завода као и за екскурзије одређују се сваке године државним буџетом потребне суме.

Члан 36.

Испити су на Универзитету дипломски и докторски. Правила о овим испитима прописаће се у факултетским уредбама.

VII Опште и прелазне наредбе

Члан 37.

Краљевим указом утврдиће се Општа Уредба Универзитета и посебне факултетске уредбе, које ће поднети Министру на одобрење универзитетски савет у споразуму с факултетским саветима. Овим уредбама прописаће се ближе: права и дужности универзитетских власти и канцеларијског особља, наставника и слушаца, начин избора наставника, ближе уређење појединих факултета, правила о испитима и прелазне одредбе за слушаоце.

Члан 38.

Садашњи факултети Вел. Школе: филозофски, правнички и технички проглашују се за универзитетске факултете.

У филозофском факултету установиће се пољопривредни одсек и апотекарски курс. У овај курс примаће се ученици, који су свршили најмање шест разреда гимназије.

За оснивање медицинског факултета и подизање потребних зграда уносиће се сваке године у државни буџет нарочита позиција, а сем тога поставиће се нарочити одбор са задатком да се стара око свих припремних послова, као што су: систематско прибирање анатомског и другог наставног материјала из наших болница и других завода, припремање појединих болничких одељења, подесних за клинике, изашиљање питомаца за специјално изучавање појединих медицинских струка и т. д.

За оснивање нових и попуњавање старих кабинета, лабораторија и семинара ставиће се у државни буџет нарочити кредит.

Члан 39.

На дан ступања у живот овога закона, Краљевим указом, на предлог Министра просвете и црквених послова, ставиће се на расположење сви редовни и ванредни професори Велике Школе, и поставиће се осам редовних професора Универзитета, који ће као универзитетски савет, под привременим председништвом најстаријег члана предузети изборе универзитетских наставника и све друге послове по одредбама овога закона. Приликом постављења првих осам као и приликом избора осталих редовних професора у току прве

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

године од оснивања Универзитета, могу се за редовне професоре поставити, односно изабрати и они, који имају већу плату од овим законом, предвиђене, ако имају квалификације по овом закону. Извршеним изборима прошириваће се универзитетски савет и факултетски савети, чим који од изабраних буде потврђен. Факултетски савети почеће радити самостално, чим буду имали бар три редовна професора, а пре тога радиће универзитетски савет и њихове послове.

Избори редовних и ванредних професора и осталог особља имају се предузети одмах и радити без прекида. Кад универзитетски савет нађе да је извршен избор довољног броја редовних и ванредних професора, приступиће се избору Ректора и декана у факултетима.

На три месеца после ступања закона у живот, садашњи редовни и ванредни професори Велике Школе, који не буду изабрани за професоре Универзитета, биће премештени у друге службе или пензионисани по досадашњем закону о Великој Школи, односно отпуштени.

Плате универзитетских наставника по овом закону, у колико би биле веће од досадашњих плата професора Велике Школе, рачунаће се од 1. јануара 1906. године.

Члан 40.

У почетку ће универзитетски савет поред ректора изабрати и проректора, а факултетски савети поред декана и продекане.

Члан 41.

Овај закон ступа у живот од дана кад га Краљ потпише.

Од тога дана престају важити:

- 1) Закон о устројству Велике Школе од 24. септем. 1863. год., са свима доцнијим изменама;
- 2) Закон о регулисању професорских плата од 28. фебр. 1875. год. у колико се тиче Велике Школе;
- 3) Закон о професорским приправницима у Великој Школи од 28. фебр. 1875. год.; — и
- 4) Сви други закони и одредбе које би биле противне овом закону о Универзитету.

Препоручујемо Нашем Министру просвете и црквених послова да овај закон обнародује; свима Нашим Министрима

да се о извршењу његову старају; властима, пак, заповедамо да по њему поступају, а свима и свакоме, да му се покоравају.

27. фебруара 1905. год.
у Београду.

(М. П.)

Видео и ставио државни печат
чувар државног печата,

Министар правде,

Мих. П. Јовановић С. Р.

П Е Т А Р С. Р

Председник
Министарског Савета, и
Министар
иностраних дела

Ник. П. Пашић С. Р.

Министар грађевина,

П. Велимировић С. Р.

Министар
просвете и црквених послова,

Анд. Николић С. Р.

Министар војни,
генерал,

Р. Путник С. Р.

Заступник
Министра финансија,
Министар

Унутрашњих Дела,

Стојан М. Протић С. Р.

Министар
унутрашњих дела,

Стој. М. Протић С. Р.

Министар правде,

Мих. П. Јовановић С. Р.

Министар
народне привреде,

Д-р Свет. Радовановић С. Р.

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 27 фебруара 1905 године, на предлог г. Министра просвете и црквених послова и на основу чл. 39. закона о Универзитету постављени су:

За редовне професоре Универзитета:

У филозофском факултету:

г.г. *Сима М. Дозанић*, министар у пензији, *Јован М. Жујовић* државни саветник, д-р *Драгољуб М. Павловић*, *Љубомир Јовановић*, д-р *Јован Цвијић* и д-р *Михаило Петровић*, професори Велике Школе на расположењу;

У правничком факултету:

г. *Милић Радовановић*, професор Велике Школе на расположењу;

У техничком факултету:

г. *Андра Стевановић*, професор Велике Школе на расположењу.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 3 марта 1905 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова и на основу чл. 39. закона о Универзитету постављени су

За редовне професоре Универзитета:

у филозофском факултету:

за минералогiju г. *Сава Урошевић*, професор Велике Школе на расположењу;

за општу историју књижевности г. *Богдан Поповић*, професор Велике Школе на расположењу;

У техничком факултету:

за хидротехнику г. *Никола Стаменковић*, професор Велике Школе на расположењу;

за механику г. *Владимир Тодоровић*, професор Велике Школе на расположењу;

за математику г. д-р *Богдан Гавриловић*, професор Велике Школе на расположењу;

У правничком факултету:

за државно и међународно јавно право г. *Слободан Јовановић*, професор Велике Школе на расположењу;

за грађанско право г. *Живојин М. Перић*, професор Велике Школе на расположењу.

www.un1905

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 11 марта године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова и на основу чл. 39. закона о Универзитету постављени су:

за редовне професоре Универзитета:

у филозофском факултету:

за физику г. *Ђорђе М. Станојевић*, редовни професор Велике Школе на расположењу.

у техничком факултету:

за железнице, путове и тунеле г. *Јефта Стефановић*, редовни професор Велике Школе на расположењу; и

за теорију и пројектовање машина г. *Светозар Зорић*, редовни професор Велике Школе на расположењу.

за ванредне професоре Универзитета:

у филозофском факултету:

за астрономију и метеорологију г. *Милан Недељковић* редовни професор Велике Школе на расположењу;

за зоологију г. *д-р Живојин Ђорђевић*, редовни професор Велике Школе на расположењу;

за филозофију г. *д-р Бранислав Петронијевић*, редовни професор Велике Школе на расположењу;

за српску историју г. *д-р Станоје Станојевић*, редовни професор Велике Школе на расположењу;

за словенску филологију *д-р Александар Белић*, редовни професор Велике Школе на расположењу;

за историју југословенске књижевности г. *Павле Поповић*, ванредни професор Велике Школе на расположењу;

за примењену математику г. *Коста Стојановић* професор друге београдске гимназије и пређ. доцент Велике Школе; и

за историју српске књижевности г. *д-р Јован Скерлић*, пређ. доцент Велике Школе.

у техничком факултету:

за електротехнику г. *д-р Стеван Марковић*, редовни професор Велике Школе на расположењу;

за инжињерске конструкције г. *Драгољуб Спасић*, редовни професор Велике Школе на расположењу; и

за гвоздене конструкције г. *Миленко Турудић*, редовни професор Велике Школе на расположењу.

у правничком факултету:

за канонско право г. *д-р Чедомиљ Митровић*, ванредни професор Велике Школе на расположењу;

за административно право г. *д-р Коста Кумануди*, ванредни професор Велике Школе на расположењу; и

за кривични судски поступак г. *д-р Божић Марковић*, ванредни професор Велике Школе на расположењу.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 11 марта 1905 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова и на основу чл. 14. закона о Универзитету, постављени су:

у Универзитету:

за секретара треће класе г. *Живојин О Дачић*, секретар Велике Школе на расположењу; и

за писара друге класе г. *Владимир Михаиловић*, писар Велике Школе на расположењу.

ВЕЛИКА ШКОЛА

РАЗРЕШЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 27 фебруара 1905 године, на предлог г. Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, и на основу § 33. закона о чиновницима грађ. реда и чл. 39. закона о Универзитету, одлучено је да се ставе на расположење:

у Великој Школи:

г. *Сава Урошевић*, ректор Велике Школе и професор филозофског факултета;

у филозофском факултету: редовни професори: г.г. д-р *Војислав Бакић*, д-р *Марко Лeko*, *Милан Недељковић*, *Ђока М. Станојевић*, *Божидар Прокић*, д-р *Богдан Гавриловић*, *Мијалко Ђурић*, д-р *Драгољуб М. Павловић*, *Љубомир Јовановић*, д-р *Јован Цвијић*, *Богдан Поповић*, д-р *Михаило Петровић*, *Јанко Лукић*, д-р *Никола Вулић*, д-р *Живојин Ђорђевић*, д-р *Бранислав Петронијевић*, д-р *Станоје Станојевић*, и д-р *Александар Белић*;

ванредни професори: г.г. *Павле Поповић*, д-р *Војислав Ђорђевић*, д-р *Василије Ђерић* и д-р *Лујо Адамовић*;

у правничком факултету: редовни професори: г.г. д-р *Милан Јовановић-Батут*, *Милић Радовановић*, *Слободан Јовановић* и *Живојин Перић*;

ванредни професори: г.г. д-р *Чедомиљ Митровић*, д-р *Божидар Марковић* и д-р *Коста Кумануди*;

у техничком факултету: редовни професори: г.г. *Милан Андоновић*, *Никола И. Стаменковић*, *Влада Тодоровић*, *Светозар Зорић*, *Милан Каштановић*, *Андра Стевановић*, *Јефга Стефановић*, *Светозар Недељковић*, д-р *Стеван Марковић*, *Драгољуб Спасић*, *Миленко Турудић* и учитељ цртања *Петар Раносовић*.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 27 фебруара 1905 године, на предлог г. Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, решено је да се на основу § 33. закона о чиновницима грађанског реда ставе на расположење:

у Великој Школи: *Живојин Дачић*, секретар, и *Владимир Михаиловић*, писар Велике Школе.

WWW.UNILIB.RS

УВАЖЕЊЕ ОСТАВКЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 11 марта 1905 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, решено је:

да се г. д-ру *Лују Адамовићу*, ванредном професору Велике Школе на расположењу, уважи оставка коју је поднео на државну службу.

ДУХОВНИ СУД ЕПАРХИЈЕ БЕОГРАДСКЕ

РАЗРЕШЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 11 марта 1905 године, на предлог г. Министра просвете и црквених послова решено је:

да се протопрезбитор г. *Никола Стевановић*, парох београдски, разреши од дужности почасног члана у Духовном Суду Београдске Епархије.

ЗАКНОДАВНА РЕШЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 17 фебруара 1904 одобрено је ово законодавно решење: „да се општини добровољској, у срезу бољевачком изда из државне касе четири хиљаде динара као помоћ за грађење школске зграде. Овај издатак учиниће се на терет буџета за 1906 годину;“ и

„да се Велимиру Јововићу, учитељу у Соко-Бањи, призна, у сталне године учитељске службе за пензију и повишицу, време проведено од 1 октобра 1893 године, па до 8 марта 1895 године, но без права на накнаду за протекло време, с тим, да за ово време плати Управи Фонда улог у учитељски фонд“.

Писмо Господина Министра просвете и црквених послова упућено г. председнику Универзитетског Савета приликом објављивање закона о Универзитету.

Господине Председниче,

Његово Величанство Краљ благоволео је под данашњим потписати Закон о Универзитету.

Тиме је, захваљујући познатом добром расположењу Народне Скупштине за народну просвету, досадашња Велика Школа достојно завршила свој развитак, и, у име Бога, она од данас почиње радити као Први Српски Универзитет на корист и славу Српског Народа.

Господину

Сими Лозанићу

Председнику Универзитетског Савета

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

На основу закона о Универзитету, Највишим Указом, који сам имао част саопштити Вам, постављени су осам редовних професора који под Вашим председништвом имају као Универзитетски Савет предузети законом одређене послове.

Несумњиво је, да ће од данас сви добри Срби и с оправданом патриотском радошћу и с појмљивом извесном зебњом пратити развитак универзитетског живота, који тек почиње на основама које су у закону само у главном утврђене, а које ће се на основу искуства и боље уочених потреба мењати, поправљати, усавршавасти.

У овом тренутку ја сматрам за дужност замолити и Вас, Господине Председниче, и Ваше другове да, отпочињући послове Универзитетског Савета, имате на уму велику, може бити судбоносну, важност првих корака, те да посветите све своје старање и уложите што више труда и напње да би Српски Универзитет одмах од самога почетка био упућен тако, како ће у њему српска омладина не само добијати највишу наставу према савременом стању науке, него поред тога још и бити увођена у методе самосталног научног рада. Само такав Универзитет одговориће и високим очекивањима Краљевим и одужиће се Народеу за помоћ, коју му он већ даје и коју ће му непрекидно давати.

Поред других послова закон ставља Вама и Вашим друговима у дужност да извршите изборе универзитетских наставника. Да би се прекид у школском раду свео на што мање времена, ја Вас молим да с овим послом похитате и да га радите без прекида. Што се тиче самих избора, ја имам потпуно поуздање да ће се Универзитетски Савет руководити само обзирима на законом утврђене квалификације, и да ће ово питање решити на корист Универзитета. При свем том ја морам ставити на савест изборној колегији: да бирају треба међу достојнима најдостојније како по научној спреми, тако и по одушевљеној преданости школском и научног раду. Нашем младом Универзитету треба обезбедити добар глас од самога почетка, а нарочито треба га сачувати од могућих разложних прекора јавног мњења.

Потребни подаци о квалификацијама досадашњих наставника биће Вам предати од досадашњег Ректора, од кога изволите примити одмах и дужност привременога управљања Универзитетом до избора Ректора.

Уверавајући Вас, Господине Председниче, о пуној готовости да Универзитету помогнем свим силама, ја Вас молим да примите уверење о мом одличном поштовању.

ПБр. 4626.

27. фебруара 1905. год.

Београд

Министар
просвете и црквених послова

Анд. Николић с. р.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

РАЗРЕШЕЊА

Претписом г. Министра просвете и црквених послова ПБр. 4627. од 27 фебруара 1905 године разрешени су од својих дужности г.г. Спасоје Радојичић, Јован Стајковић, Никола Б. Несторовић, Драгутин

Ђорђевић, Јосиф Ковачевић и Милорад Рувиџић, пређашњи хонорарни професори Велике Школе.

Претписом г. Министра просвете и црквених послова ПБр. 4628. од 27 фебруара 1905 године разрешени су од својих дужности г.г. *д-р Јован Скерлић, д-р Милоје Стојиљковић, д-р Драгиша Бурић, д-р Велимир Бајкић, д-р Драгољуб Аранђеловић, д-р Милоје Васић, и Драгомир Андоновић* пређашњи доценти Велике Школе.

Претписом г. Министра просвете и црквених послова ПБр. 4629 од 27 фебруара 1905 године разрешен је од своје дужности г. *Радован Кошугић*, пређашњи лектор Велике Школе.

Претписом г. Министра просвете и црквених послова ПБр. 4630 од 27 фебруара 1905 године разрешени су од своје дужности г.г. *Нedeljко Кошанин и Божидар Валовић*, пређашњи асистенти Велике Школе.

Претписом г. Министра Просвете и црквених послова ПБр. 4631 од 17 фебруара 1905 године разрешени су од својих досадашњих дужности на Великој Школи г.г. *д-р Момчило Нинчић*, доцент, *д-р Милош Трифунџић*, доцент, и *д-р Светозар Стевановић и Радоје Дединић*, асистенти.

РАСПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Окружним школским одборима

Многе школске општине, особито оне које имају подељене школе, немају довољно учитељских станова, и зато плаћају станарину, која чини поприличан издатак сваке године. Оно што такве школске општине издају само за неколико година на име станарине, било би довољно да се подигну станови за учитеље, који би подмирили потребу за дуги низ година. — Подизањем станова успеће се да општине не плаћају станарину сваке године, учитељи се неће мучити и становати далеко од школе, удаљени у рђавим зградама, већ у школској згради у непосредној близини у школском дворишту, па ће и с већим успехом моћи да врше свој васпитачки посао, а све троје је то било главни смисао новог школ. закона, којим је станарина повишена. Зато, с обзиром на чл. 14. закона о народ. школама, препоручујем свима окр. школ. одборима да најживље настану да школске општине које немају довољно учитељских станова, предузму потребне мере да подигну, по могућству, што пре зграде за учитељске станове, а најдаље за две три године. — У исто време нека окр. школски одбори имају на уму кад предлажу да се у неком селу отвори нова школа да предлог нећу одобрити, ако у школској згради нема и стана за учитеља. Нека ми зато окр. школски одбори и не подносе предлоге који би били противни овој мојој наредби. — Ну да у отварању нових школа не би било застоја, окружни школски одбори стараће се озбиљно да нове школске

зграде имају вазда поред учионица и потребне станове за учитеље. —
— Окружни школски одбори урадиће даље шта треба према овој мојој
наредби.

ПБр. 4489

24 фебруара 1905 год.
Београд

Министар
просвете и црквених послова
Анд. Николић с. р.

Управитељима учитељских школа

По чл. 75. закона о народним школама управитељ учитељске школе врши надзор над основним школама у којима се ученици учитељске школе вежбају у школском раду. Према томе његове су дужности у овоме погледу као и окружних школских надзорника. Зато Вам скрећем пажњу да ми, према чл. 74. тач. 18., поднесете полугодишњи извештај о стању учитељских и основних школа, којима Ви управљате. Овај извештај треба вазда и у будуће да буде што вернија слика школског рада и укупног стања школа за прво полугође као што је то годишњи извештај за целу школску годину.

ПБр. 4950

4 марта 1905 год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова
Анд. Николић, с. р.

Управитељима учитељских школа

За учитељске испите зрелости у свима учитељским школама обично се шиљу министарски изасланици, који овим испитима председавају.

Распоред ових испита досад је грађен тако да испит траје по тридесет и више дана, јер је ученицима остављано за сваку групу предмета по неколико дана ради спреме. На овај начин ученицима је истиничијена извесна олакшица, али се због тога морало много више изасланицима издавати на име дневница, што је осетно за државну благајницу.

Да овога не би било и у будуће, то, с обзиром на чл. 8. Правила о полагању учитељског испита зрелости наређујем да се распоред учитељских испита зрелости, од сад удешава тако, како ће се цео испит моћи свршити за петнаест дана. На овај начин ученици ће ипак добити размака између појединих група предмета по један дан, а то је довољно да се прибегну за полагање испита из појединих група, и тако ће се мање издавати на име дневница министарском изасланику.

ПБр. 4951

4 марта 1905 год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић с. р.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

Окружни школским одборима

Неки окр. школски одбори питали су ме докле ће се држати предавања у вечерњим и продужним школама, пошто од половине овога месеца настају пољски радови и због тога ученици неће моћи тачно да долазе у школу. Одбори су тражили још и упутство кад ће се извршити испити у овим школама и ко ће председавати на испитима, ако се неће одређивати нарочити изасланици.

Поводом ових питања, наређујем да се рад у вечерњим и продужним школама заврши најдаље 1. априла ове год., и да се ученици позову на испит крајем школске године кад се буде држао испит и у основним школама. Према овоме, и на овим испитима председаваће школски надзорници које будем одредио да изврше преглед основних школа, јер ми је, из финансиских обзира, немогућно да сад одређујем нарочите изасланике који ће прегледати рад у овим школама. О напретку у вечерњим и продужним школама, као и о броју ученика, они ће ми поднети извештај, а о томе ће извести и окружне школске одборе, да би они могли поступити по чл. 65. тач. 10 закона о народним школама. — Нека окружни школски одбори ураде што даље треба према овој мојој наредби.

ШБр. 5056

5 марта 1905 год.
у Београду.Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић с. р.**ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА О КЊИГАМА**

Одлуком господина Министра просвете и црквених послова ШБр. 3207 од 10 фебруара 1905 године, одобрено је да се књига „*Радост*“ књига за децу у издању књижарнице Велимира Валожичв може употребљавати за поклањање ученицима народних школа о испитима и да се може набављати за књижнице народних школа.

Одлуком господина Министра просвете и црквених послова ШБр. 3208 од 15 фебруара 1905 године одобрено је да се лист *Српски Књижевни Гласник* који уређују г.г. Павле Ј. Поповић и д-р Јован Скерлић може набављати за књижнице народних и средњих школа.

Одлуком господина Министра просвете и црквених послова ШБр. 3209 од 15 фебруара 1905 године, одобрено је да се књига *Словенска митологија* од Луја Леже-а у српском преводу од проф. Радосава Агатоновића може набављати за књижнице народних школа, за књижнице средњих школа, и да се може употребљавати за поклањање ученицима средњих школа.

Одлуком господина Министра просвете и црквених послова ШБр. 3210 од 10 фебруара 1905 године, одобрено је да се књига „*Робинзон*

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Кресе“ у преводу Јована Т. Милојевића учитеља из Јагодине, може употребљавати за поклањање ученицима старијих разреда народних школа и ученицима нижих разреда средњих школа, и да се може набављати за школеке и ђачке књижице.

Одлуком господина Министра просвете и црквених послова ШБр. 3212 од 10 фебруара 1905 одобрено је да се књига „*За што, браћо, постојете хајдуци*“ од Косте Петровића учитеља може употребљавати за поклањање ученицима народних школа о испитима.

П Р А В И Л А

Дома за ученице Средњих школа и Женске Учитељске Школе.

Име

Чл. 1. У Београду постоји Дом за ученице средњих школа и ученице Женске Учитељске Школе, под називом: *Дом ученица*.

Задатак

Чл. 2. Задатак је Дома ученица:

1. религијско, морално, патриотско и друштвено васпитање ученица женских школа под непосредним надзором наставница;
2. давање могућности родитељима или старатељима ученица, да са што мање материјалних средстава, издржавају на школовању своју децу;
3. што јача и сигурнија контрола у школском раду и владању ученица;
4. да ученице добију здрав стан и храну према хигијенским погодбама.

Средства

Чл. 3. Средства за одржавање ове установе јесу:

1. уплата родитеља или старатеља ученица у 40 (четрдесет) динара месечно за њихово издржавање, које се полаже унапред сваког месеца. За време школског распуста од два месеца (кад ученице иду кућама) неће се ништа уплаћивати;
2. улози добротвора, утемељача и редовних чланова;
3. добровољни прилози: црква, манастира, општина, појединих корпорација и дарожљивих људи;
4. приходи од јавних предавања, забава и концерата, које буде давао одбор у корист ученица;
5. прилози у појединим артикулма и стварима, потребним Дому ученица;
6. завештања.

Чл. 4. На сваких десет ученица примаће се по једна сиромашна бесплатно, по могућности и више.

Чланови

Чл. 5. Дом ученица средњих и Жен. Учит. Школе има чланова: редовних, утемељача, добротвора, помагача и почасних.

Чл. 6. Редован члан Дома ученица може постати свако лице или корпорација, који буду давали годишњи прилог од 6 (шест) динара. Од тога новца издржаваће се сиромашне ученице. Улог редовних чланова плаћаће се унапред.

Чл. 7. Утемељач може бити свако лице или корпорација, који једном за свагда приложе 100 (сто) динара у новцу.

Чл. 8. Добротвор Дома ученица може постати свако лице или корпорација, који једном за свагда приложе Дому 200 (двеста) динара или више у новцу.

Чл. 9. Утемељачки или добротворски улог може се положити и у ратама, и то у току једне године.

Умрлим члановима утемељачима и добротворима управа Дома са својим ученицама чиниће годишњи помен крајем сваке школске године.

Чл. 10. Помагач је онај члан који овој установи ма чим припомогне у новцу или у натури.

Чл. 11. Почасни члан може бити свако лице, које има парочитих заслуга за Дом.

Управа

Чл. 12. Управу сачињава оснивачко-управни одбор од тридесет (30) лица, која међу собом бирају: председницу, потпредседницу, благајника и пословођу. Управа је стална и попуњава се према потреби.

Седнице су пуноважне кад је присутна једна трећина целокупног броја чланова управе.

Крајем школске године управни одбор подноси извештај годишњем скупу.

Чл. 13. Председница, односно потпредседница позива чланове на састанак и руководи седницама. Она потписује преписку и све новчане акте.

Чл. 14. Благајник врши исплате по решењу оснивачко-управног одбора, води књигу примања и издавања и *одговоран је пред Главном Контролом.*

Чл. 15. Пословођа води записник и сву преписку, чува друштвену архиву и подноси годишњи извештај скупштини.

Чл. 16. Дужности оснивачко-управног одбора су:

1. да прикупља материјална средства;
2. да се стара о уређењу Дома и његовом напредовању;
3. да дежурне чланице оснивачко-управног одбора воде непосредни надзор над васпитањем ученица;
4. да са управитељком и васпитачицом полаже годишњи извештај Министарству Просвете о целокупном стању Дома.

Чл. 17. Надзорни одбор састоји се из 5 (пет) чланова, а дужност му је да прегледа рачуне свака три месеца. За прву годину управни ће одбор бирати надзорни одбор из своје средине, а доцније ће надзорни одбор бирати годишњи скуп од својих чланова.

Чл. 18. Надзорни одбор може доносити пуноважне одлуке, кад су на састанку најмање три члана.

Чл. 19. Управу Дома осим оснивачко-управног одбора сачињавају: управитељица и васпитачица Дома.

Чл. 20. Управитељицу и васпитачицу бира оснивачко-управни одбор.

Чл. 21. Управитељица, по могућству, треба да је наставница Више Женске или Учитељске Школе, или пређашња наставница поменутих школа.

Управитељица као и васпитачица треба да владају бар једним страним језиком.

Чл. 22. Дужности управитељице су:

1. да води администрацију Дома и рачунске књиге;
2. да предаје рачуне оснивачко-управном одбору, који их оверава;
3. да води непосредан надзор над економјом;
4. да врши потребне набавке преко економке или лично;
5. да води непосредан надзор над ученицама и целим особљем Дома;
6. да у споразуму са васпитачицом, по могућству, наизменично, и заједнички изводи децу у цркву, школу, шетњу, ит.д. и доводи натраг у Дом;
7. да чешће присуствује молитвама, доручку, ручку и вечери.

Чл. 23. Дужности васпитачице су:

1. непосредан надзор над ученицама у свако доба;
2. да се стара о свестраном васпитању ученица;
3. да је обавезно њено присуство међу ученицама за време рада, одмора, одласка у школу, повратка, шетње, и т. д.

Чл. 24. Управитељица и васпитачица имаће стан и храну у Дому и годишњу плату, коју одређује оснивачко-управни одбор.

Чл. 25. Дом има и домаћицу. Дужности домаћице су:

1. да врши потребне набавке по наређењу управитељице;
2. да се стара о чистоти у Дому и да чува ствари Дома, за које одговара материјално и кривично;
3. да у споразуму са управитељицом прима и отпушта послугу;
4. да води сву економју и да управитељици подноси недељни извештај о свима артиклима, који су унесени у Дом, и за које су време и колико утрошени. О овоме ће водити рачунске књиге;
5. да саставља инвентар ствари према правилнику.

Чл. 26. Дом има свог лекара коме су дужности:

1. да води старање о хигијенским погодбама Дома и здравственом стању ученица;
2. да врши преглед над свима ученицама према потреби;
3. кад потреба захте дужан је да указује брзу помоћ ученицама;
4. да врши чешће прегледе над храном ученица;
5. да подноси тромесечни извештај, а по потреби и чешће представке о побољшању хигијенских погодаба Дома;
6. плату лекара одређује управни одбор према материјалној могућности и броју ученица;
7. лекар Дома мора бити женско.

Чл. 27. Унутрашње уређење Дома изводиће се према правилима, која ће прописивати управно-оснивачки одбор, а потврдити г. Министар Просвете.

Чл. 28. Дом ученица стоји под непосредним надзором Министарства Просвете и Црквених Послова.

Чл. 29. Ова се правила могу мењати на захтев $\frac{2}{3}$ (две трећине) чланица управног одбора.

Прелазна наређења

Чл. 30. Ова правила важиће од дана кад их потврди г. Министар Просвете и Црквених Послова, а ступиће у живот одмах, чим се укаже материјална могућност да се Дом отвори.

Чл. 31. Ако ова установа престане, сва ће се имовина претворити у новац и дати на приплод Управи Фондова, с тим, да о том новцу води надзор Министарство Просвете и Црквених Послова и да се сме употребити ошет само за овакву установу.

Одобравам ова правила.

П.Бр. 142
10 јануара 1905 год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова
Анд. Николић с. р.

12-ога јануара 1905 год састављена је управа.

Благајник
Лепосава Ал. Бибе
Пословођа
Надежда Гавриловићева
нас. В. Ж. Ш.

Председница
Лепосава Ник. Радојковићка
Потпредседница
Мила А. Николића

Чланци Оснивачког Одбора :

Анастасија О. Глушчевића, нас. В. Ж. Ш., Даница К. Христића, Даринка Николићева, нас. В. Ж. Ш., Даница Динићева, Ђурђина Н. Пашића, Јелена Ризнићка, Јелисавета Драгутиновићка, Јелена М. Вукићевића, Јелена Бајлони Јелена Лазаревићева, нас. В. Ж. Ш., Круна Ж. Аћимовића, нас. В. Ж. Ш., Катарина М. Динића, Клеопатра Бајићка, Катарина Павловићева, нас. В. Ж. Ш., Косара Бобићева, нас. В. Ж. Ш., Милица С. Грујића, Мица М. Павловића, Матилда Були, Полексија Јоксимовићка, нас. В. Ж. Ш. Милица Туцаковић, Д-р Марија Вучетић, Мара М. Трифковићка, Милева Петровићева, нас. В. Ж. Ш., Наца Св. Стефановића, Смилја Ристићка, Савка Радичевићева, нас. осн. шк., Христина Хаџи-Томе, Христина К. Јовановића.

Уз ова правила Управа је послала и овај :

ПРОГЛАС**Друштва за оснивање Дома за ученице средњих школа**

Време је општег покрета у нас, време опште тежње, да се у раду на добру народном, накнади оно, што се изгубило застојем у најскоријој прошлости нашој. Све што је умније, све што је душевније, почевши слободније дисати, узело се посити мислима о потребама и неволама свога народа. Оснивањем друштва за ђачка склопшита, на недавно основани санаторијум за слабуљаву децу у Кошутњаку, најбољи су докази, колико овим добрим људима лежи на срцу брига о напретку и благаостању отаџбине њихове. Не мала потреба изазвала је ту скоро „материнско удружење“ који и по племенитости и по родољубивости свога задатка не уступа напред поменутих установама.

И зар у данима тако лепо замочетог посла, питања о добром васпитању наше женске омладине оставити као последњу бригу нашу? Треба ли да говоримо, треба ли да истичемо, колико је то и како важно питање у нас?

Лепо је речено: кућа даје човека. А ко чини дух куће, ко је темељ њезин, не она. Какве су нам породице, какве у њима владају навике и принципи, таква ће нам бити и деца, наш подмладак.

Српска породица, у старој нашој задрузи, вршила је своју дужност не може бити боље. У тешким данима, кад не беше школе, она је била и васпитач омладине и чувар народности српске. Она је подизала подмладак, одржавајући сећање на прошлост. Будући у њему понос народни и одржавајући наду, она је челничила Србина, и спремала на подвиге, за које је он доказао, да је дорастао.

Па ко је тај, који треба и даље да буде чувар нашег лепог породичног живота, ко да бди над овом светињом нашом против злог утицаја туђинштине, која јој је већ почела темељ да подрива? Ко? — разуме се жена, на којој и лежи кућа.

За то нам и јесте насушна потреба дати женској младежи добро васпитање, васпитати је у духу националном, запојити је љубављу према своме роду, задахнути је свешћу о дужности њеној као жене Српкиње, и као мајке Српкиње. Наша В. Ж. Школа и Ж. Учитељска Школа, свакако чине у том погледу своје. Али, има једна околност, која нас је подстакла, да се овако приберемо, и покушамо помоћи, колико можемо васпитању наше женске омладине.

У Вишој Ж. Школи нарочито у Ж. Учитељској Школи има доста деце, која нису из Београда. Нећемо претерати ако речемо, да масу ученица Ж. Учитељске Школе чине деца из унутрашњости Србије. Распитајте, где та деца станују, школујући се, по Београду? У каквој се околини крећу она, у годинама кад је душа њихова највећма изложена утицају са стране? У времену, када се стичу појмови о моралу, и карактер узима одређењу правца, какве примере имају да виде та деца око себе, какав се васпитни утицај врши над њима? Свакако не такав, какав би желели они, који мисле, да васпитати добре жене једнога народа значи васпитати сам народ. За то смо се и решили да оснујемо један Дом, у који би се примала сва деца из унутрашњости, која су у Београду на школовању. Одстрањене од рђавог утицаја околине, у овом би Дому ученице имале поред здравог стана и здраве хране, нарочито добар васпитни надзор, као и контролу у школском раду њиховом. Тежиште васпитнога рада овога дома биће у томе, да своје васпитанице спреми, да буду радне и добре жене, паметне мајке и добре Српкиње. Овај Дом би пружио прилике родитељима из унутрашњости, да по умерену цену школују своју децу у Београду, ограничено би, можда и наше имућне родитеље у њиховој тежњи, да своју децу шаљу на школовање у стране заводе, одакле су српске девојке долазиле са васпитањем, често, сасвим противним идеалима и потребама нашег народа. Најзад, примале би се у овај Дом, по могућности, бесплатно сиромашне одличне и врло добре ученице, које би иначе, због оскудице у материјалним средствима, биле приморане, да прекидају своје школовање.

Средства, којима друштво мисли основати и одржавати Дом за ученице В. Ж. Школе, и Ж. Учитељске Школе, јесу:

- 1). Месечна уплата родитеља ученица за њихово издржавање (40 дин.);
- 2) улози добротвора, утемељача и редовних чланова; 3) добровољни прилози: црква, манастира, општина, појединих корпорација и дарожљивих људи; 4) приходи од јавних предавања и концерата, које буде давало друштво у корист ове установе; 5) прилози у стварима потребним дому за ученице; 6) завештања.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

896. РЕДОВНИ САСТАНАК

5. јануара 1905. год.

Били су: потпредседник: **Ст. Ловчевић**; редовни чланови: **Јанко Лукић**, **Павле Ј. Поповић**, **д-р Чед. Митровић**, **Јован Н. Томић**, **Љубомир М. Протић**, **д-р Миливоје Н. Јовановић**; и ванредни члан: **Павле Аршинов**.

Пословој: **Миладин И. Шеварлић**.

I

Прочитан је и примљен записник 895 састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 17. децембра 1904. године ПБр. 21753, којим се пита Савет за мишљење: за које наставне предмете и за које разреде основне школе треба да има уџбеника, и за које наставне предмете и за које разреде треба још расписати стечај, да би се што пре добили потребни уџбеници.

Савет је одлучио: да г.г. д-р В. Бакић, Љубомир М. Протић и д-р Миливоје Н. Јовановић проуче ово питање и да Савету реферују.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 21. децембра 1904 године, ПБр. 21604, којим су спроведена Савету на оцену акта о кривници г. Животе Ђорђевића, учитеља из Дудовице, с питањем: да ли треба овај учитељ и даље да остане у служби.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Живојин М. Перић и д-р Божа Марковић, професори Велике Школе, да проуче акта о кривници овога учитеља и да Савету реферују: да ли овај учитељ према учињеној кривници може и даље остати у служби.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 4. овога месеца, ПБр. 107, којим се пита Савет за мишљење: да ли г. Јована Максимовића, учитеља из Свидеуве, према поднесеном лекарском уверењу, треба ставити у пензију.

WWW.UNILIB.RS

По прегледу поднетогa лекарског уверења, а на основу чл. 33. тач. 10. закона о народним школама, Савет је дао мишљење: да болест г. Јована Максимовића није такве природе да би га због тога требало ставити у пензију.

V

Саслушан је реферат г. д-ра Чед. Митровића, редовног члана Савета, о квалификацији г-ђе Јелице (Петровићеве) Обрадовићке, пређашње учитељице, која је молила да се поврати у учитељску службу.

Пошто г-ђа Обрадовићка новим доказима није потпуно утврдила да не постоји она кривица због које је отпуштена из службе, то је Савет дао мишљење: да се она не може вратити у учитељску службу.

VI

Саслушан је реферат г. д-ра Миливоја Н. Јовановића, редовног члана Савета о квалификацији г. Стевана Николајевића, пређашњег суплента сењске гимназије (у Далмацији), који је молио за место суплента или учитеља језика у нашим гимназијама.

Према реферату г. д-р Милив. Н. Јовановића, а на основу чл. 62. закона о средњим школама, Савет је одлучио: да г. Стеван Николајевић има квалификације за суплента у нашим гимназијама.

VII

Прочитани су реферати г.г. Божицара Јоксимовића и Петра Ј. Крстића, учитеља музике, о књизи: „Школа за певање, I део, за I разред средњих школа“, коју је у рукопису поднео г. Јован Ђ. Мирковић, учитељ музике алексиначке учитељске школе, и молио за одобрење да се ова његова књига може употребљавати у средњим школама као уџбеник за певање.

Реферат г. Б. Јоксимовића гласи:

Главном Просветном Савету

О делу „Школа за певање“ I део за I разред средњих школа. Израдио Ј. Ђ. Мирковић, наставник музике, које је поднето на оцену Главном Просветном савету, а за које сам ја актом СБр. 34 од ове 1904 почаствован да дам свој реферат, слободан сам ово изнети:

У напред изјављујем, да се у принципу не слажем са оваквим начином изношења наставног градива у једном уџбенику за певање у нашим средњим школама, као што је то г. Мирковић учинио у овоме свом саставу. Апстрахујући то, ја ћу бити слободан, да у њему покажем, шта је лепо, а шта погрешно изведено.

Г. Мирковић је у своме предговору изнео и побуде из којих је овај посао предузео и оне су лепе, али ми изгледа, да је г. Мирковић пристао оним људи, који мисле да се из књиге може научити певање. Он приписује неуспех ђака у певању тој околности што немамо уџбенике, јер вели: „да због оскудице у времену наставник не напише нових примера на табли, које би требало ученици да препишу и да науче за други час“; и још каже: „онда јасно излази да се све то може тек онда отклонити, кад имадемо згодан уџбеник“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА

ВИБЛИОТЕКА

Прећи ћу на појединости: Господин се „нарочито због систематског распореда градива“ служио делима писаца, као што су: Riemann, Sering, Sturm, Widmann, Wüllner и др. и ту се доста заборавио па је заста узео много непотребне грађе; а с друге стране је, нарочито у практичном делу, местимично непотпу.

О тону је дефиниција развучена и бесциљна, на овај начин. Бољих дефиниција има у досадањим теоријама музике у нас.

Говорећи о ноти, тудио се да буде занимљивији, па је употребио много непотребних речи, које се иначе могу само уз практичан рад, живим предавањем корисно исказати, а не могу вајдати ништа ученику без учитеља.

При нотном систему (требало би нотној системи) опажа се тежња, да се по угледу новијих педагога музичких, ствар о којој се говори прво конкретним примерима (у колико је то могуће у теорији) објасни и да се изазове интересовање, па онда да се створи и дефиниција. То је лепо, само је с друге стране прекорачен принцип систематског излагања по логичном реду, јер се без разлога уплеће говор о динамичким знацима, којима није место код нотне системе.

Код пауза је иста слабост — много речи од мале вредности! А тако је исто утрошено и много поата за објашњење такта, па ипак није довољно јасно представљен такт за једног ђака из I разреда гимназије, а није га могуће на овај начин тако малим ђацима ни представити.

За нагласак (акцент) је лепо узета као пример песма „Радо иде Србин у војнике“.... Кад је већ г. писац покушао овако систематски да износи градиво: није требало да је штедљив са динамичким знацима, те да их мете неосетно у акцент, већ је могао и за њих направити одељак и извести их доследно осталим одељцима у делу.

Мотивација за скалу је невесто изведена, јер је говорено о стварима које немају везе са висином тона, а то треба да је дил при објашњењу скале. И овде је учињен леп покушај да се скала пева у песми, али дефиниција скале — неизбежна дефиниција! као и све у овом делу, заслужује да је прикажем: „Ред тонова од првог до осмог, у којем је сваки тон са једним степеном виши (шта је степен у музици није раније казато?!) од претходног тона и у којем је реду први тон сличан осмом тону зове се скала или лествица“. На што толико речи, за једно дете из I разреда гимназије! Наводи о кључу су погрешни, а и на стереотипан начин су изнесени.

Говорећи о дурским скалама нацртао је г. писац степеннице и тиме покушао представити тонове и полутонове (на исти начин као што је то учинио између осталих и Otto Wiesner у свом удбенику за народне школе), и то је добар начин. Вежбања у овоме делу нису систематска, јер је требало да претходи вежбање у интервали доње и горње секунде са ритмичким променама, па тек онда да дођу ова вежбања са скалом, као што је то лепо изведено у делу „Prima vista“ од М. Bauera.

Одељак о тетраходу је унесен потпуно онде где треба, и то је добро; само је требало узети једно вежбање и у другом тетраходу а не обадва у првом; јер квинта као што је познато, игра велику улогу у музици, а овде је баш било потребно то унети због вежбања интонације.

Солмизација и солфеџија, погрешно је, што чине овде самосталан одељак. Да се још у почетку почело вежбање певања са именима нота као код солфеџија доцније, отпала би ова практична вежбања, која по својој једноставности не могу ни бити корисна. Нека од њих, која се типично испољују као

вежбања тетра хорда, могла су доћи само код тетра хорда (2, 3 и 6) а остало треба изоставити.

О интервали стоји: „Интервала од првог до првог тона зове се прима“, то није добро. Прима је само први тон — почетни тон, зато се и каже primo.

Сва вежбања под именом „велика октава“ могу се којисно заменити подесним мотивима из наше српске музике, јер би било много више и користи и интереса за ђаке. А то сваки предузимљив, способан наставник може учинити (претпостављајући код њега добро познавање наших црквених музичких мотива — zgodних за лаган темпо, и светских мотива zgodних за бржа темпа). Ова су вежбања овде досадна за наше ученике, поред тога што им и не дају оно, што треба да им даду.

О трозвуку и акорду на овај начин изнесено тешко је за ученике, јер та не могу схватити после овакве припреме, коју им даје овакво дело. Све то долази са свим лако ученицима који лепо систематски изуче певати, па буду то доцније учили овако.

Осмине нота и пауза иду са ужасно много обичних примера који би се као што рекох, могли заменити само са неколико, заиста, потрбних примера.

То важи и за темпо и за динамичне знаке. Г. писац их тек сада детаљније износи, преко тога што је о њима већ говорио у почетку без потребе.

Објашњења о октавама, правилно је што су дошла на ово место, где их је г. Мирковић изложио.

Ноте с тачком, доста су правилно изведене, али као и свуда са много речи.

Врло важне ствари су превиђене а споредне узете као главне. Између осталог да наведемо ово: о трозвуку је релативно доста опширно говорено, а није ништа ни поменуто о једној најглавнијој ствари, која се баш највише тиче певања: о гласу човећем, о регистрима гласним, о чувању гласа итд. итд. нити се из вежбања може познати, да је г. писац то имао на уму.

Сам посао овај има стилистичких погрешака и у опште, невесто је изражен.

У целокупности, дело чини дакле овај утисак: Г. писац није добро и стручно наставнички упознат са ствари о којој пише, и нема довољно искуства у том послу; а има добре воље.

Према свему овоме, ово дело овакво какво је, не би могло одговорити оним захтевима којима је намењено. То је моје мишљење.

Захваљујем Главном Просветном Савету на поверењу које ми је указато.

20. Новембра 1904 год.

Београд.

С поштовањем

Вожа Јоксимовић

виши учитељ Више Женске
Школе у Београду

Реферат г. Ш. Ј. Кретића гласи:

Главном Просветном Савету

Главни Просветни Савет актом својим од 10 априла 1904. год. СБр. 34 изволео ми је упутити на оцену, „Школу за певање за први разред средњих школа,“ коју је израдио Г. Јован Ђ. Мирковић учитељ певања и музике у алексиначкој учитељској школи.

Прегледавши дело Г. Ј. Ђ. Мирковића, ја се у принципу слажем са г. Мирковићевим предговором. У предговору г. Мирковић наводи и страна дела,

као Riemann-ovo, Pering-ovo itd., kojima se služio pri izradi ove svoje škole. Moram odmah da konstatujem, da su to zaista imena odličnih stručnjaka i muzičkih teoretičara, ali da se od njih, na žalost, u G. Mirkovićevoj udbeniku ne opaža ni traga. Možda je tome uzrok to, što G. Mirković nije umeo pozajmljeni materijal da posrbi, te je njegovo delo ispalo i nepedagoško, nelogično i neistinито, a jezik u њему nije ni најмање онакав, какав треба да је у удбенику за средње школе. Kad наставник није у стању да се изјасни јасно и тачно, шта је онда остало за ђака. Да бих ово потврдио што сам рекао изложити мане и недостатке ове Школе од почетка па до краја.

G. Mirković у својој школи почиње са *тоном*. Тако се може почети у удбенику за какву стручну школу, или средњу школу у страним државама, где деца из основне школе донесу основна знања из музике. По моме мишљењу најприродније је на првом месту изложити, да се музика дели на вокалну и инструменталну. Чак не би згорег било, при овој подели музике, дотаћи се и историје и нагласити како је вокална музика старија, да је човек прво певао, па тек доцније пронашао инструмент (справу) и свирао, и т. сл.; да како све то у најкраћим цртама, а у циљу, да се учини предмет деци што занимљивији и да се пробуди интересовање, нарочито при првим сувопарним теориским предавањима, док се не почне певати. После једног таквог увода дошло би на ред, да се говори и о тону. Оно што је G. Mirković у својој школи написао о тону ја не разумем. G. Mirković је појам „глас,“ који у певању не значи ништа друго до човечји орган, помешао са појмом звук или шум. Услед тога је и дефиниција; „Тачно одређена висина гласа у песми зове се тон“ — у школи G. Mirkoviћа накарадна и не значи ништа. Молим вас, шта све неће дете себи да замисли код овакве дефиниције. Зар та дефиниција не значи: да је оно тон, кад имамо тачно одређену висину до које достиже један глас (дечји, човечји) у песми. Али ако под речју глас схватимо онај појам, који деца из основне школе донесу, а то је, да су гласови саставни делови слогова, и да су и сугласници гласова, како ли тек онда изгледа апсурдна горња дефиниција. Зар није природније и краће рећи: Све што увом чујемо то је звук или шум. Звук коме је тачно одређена висина или дубина зове се тон. Ову дефиницију, шта је тон, могу шта више сама деца створити, ако им се експериментима покаже звук и тон. После тона у школи G. Mirkoviћа долазе *ноте*. G. Mirković хоће ту да се послужи компарацијом за писање гласова и тонова, па не уме. Он каже: знацима за писање можемо да напишемо сваку реч, коју чујемо, исто тако можемо, да забележимо и тонове... Зар није много јасније рећи: Писмени знаци за гласове јесу слова, а писмени знаци за тонове јесу ноте. (Шта ће му речи?) G. Mirković говорећи о трајању нота, вели: „тон, који се пева за оно време док се изброји *до четири*, пише се овако \textcircled{O} . Ово је скроз погрешно речено. Одакле треба избројити до 4? Од 100 па натраг или од 1 па у напред? Претпоставимо чак да се то разуме по себи, да се броји од један *до четири*, онда падамо опет у грешку, јер значи да цела нота има три дела $1-2-3-4$;

међу тим цела нота има четири дела, четири четвртине у себи, и траје док се изброји $1-2-3-4$ — па све до 1 где би опет почела друга нота. Много-

је разумљивије рећи деци док се учине четири корака или док се изброји 1, 2, 3, 4. Тако исто, није добро код половине ноте речено *до два*.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

После нота по трајању говори се у школи певања, о нотном систему.“ Пет линија и четири празнине између њих сачињавају „*линијски* систем“ (основу), али не *нотни*. Нотни систем био би скуп нота. Г. Мирковић каже: „*код* целе паузе се ћути, док се изброји до четири.“ То треба да значи на српски: Цела пауза значи, да треба ћутати док се учине четири корака, или изброји четири. Из горњег се најбоље види каквим се језиком служи г. Мирковић у своме удбенику.

Не разумем зашто треба певати оне прве примере у школи на ноти *g*. Како ће ученици да броје ? или без такта ? А одмах после тога показује им се такт !! Зар није логичније показати им прво такт на онда певати ? — После пауза говори се о такту. И ако дефиниција за такт није без замјерке ипак може да се прими каква је. Али зашто г. Мирковић није изнео одмах поделу тактова у дводелне и троделне, као и у просте и сложене ? кад је то врло важно, па о томе ни доцније ништа не говори. Не разумем и не знам зашто је г. Мирковић у својој школи исписао ритмус песме: „Радо иде Србин у војнике,“ на тону (*g*), кад су ту песму деца још у основној школи научила да певају онако како се пева; — на што то ? Исто тако не разумем зашто г. Мирковић тражи да деца одмах певају целу скалу, кад и сам у предговору каже, да певају обично терцу, сексту и септиму ниже но што треба. Зар није онда боље почети са једним тоном у разном ритму, па узети два и т. д. по реду док се постепено не пређе цела лествица : све да иде неосетно и поступно ? То је у музици исто тако неопходно као у математици. Зашто је потребно да деца C-dur скалу певају с речима „месец јасни, звезда јато?“ Зар се тиме гаји укус ? Нигде лепше песме, ни ружније мелодије за њу !! Не разумем ни то, шта је г. Мирковића нагонило, да говори прво о такту и о скали, па онда о виолинском кључу. Зар кад деца већ науче да певају C-dur скалу на памет, зар тек онда да им се каже како се ноте зову, и шта је кључ. Зар се сме сложеним почети па ићи натраг ка простом ? Зар смеју деца да отпевају C-dur скалу, а да не знају да певају секунде једну за другом, и то велике и мале (3—4; 7—8), кад је задатак ове средње наставе да упуту децу, да се могу што боље послужити нотним знацима, што и г. Мирковић сам у предговору наглашава. Па ако је тако, онда не треба деци дозволити ни један тон да отпевају механички на овим часовима у I и II разр. — Г. Мирковић не зна ни најосновније ствари у музици, а влада тако слабо српским језиком, да не уме ни најпростију мисао да искаже јасно и тачно. Н. пр. он вели на стр. 7.: „Кључева има разних, најчешћи је онај, који стоји на другој линији,“ и т. д. Кључева у музици нема ни честих ни ретких. Г. Мирковић је ваљда хтео да каже, да се *најчешће употребљава* онај..... Даље вели, да се тај кључ зове (*g*) ге кључ, *јер* стоји на другој линији, на којој стоји нота ге (*g*).“ Овде су у исти мах учињене две грешке. Изнесена је једна неистина пред невину децу, а друга је грешка методска. Виолински кључ, није добио име *G* од друге линије, већ је друга линија добила своје име од кључа. Г. Мирковић ваљда не зна да се тај исти кључ употребљавао у средњем веку и као мецосопрански кључ, када је стајао на трећој линији и онда се она звала *g* (ге). *G* кључ добио је пак име *G* отуд, што је постао од латинског слова великог *G*, које се и употребљавало првобитно као кључ, а дугим низом година, преписачи су га разио шарали, док се није метаморфозирало у знак ♩ . Методска је грешка та, што се деци не може рећи да се кључ зове (*g*) ге зато, што стоји на другој линији и што се нота на другој линији зове ге, кад ми деца још нисмо ни показали како се ноте зову. Дакле прво кључ па онда ноте,

само обоје много раније, и пре такта, и пре скале, и пре пауза. Још за
 www.vfb.rs вели г. Мирковић: „он се зове и виолински кључ зато, што се увек
 употребљава код *оних нота*, које се свирају на виолини.“ Како је то незгодно
 речено код *нота*. У место да је рекао „.....виолински кључ зато, што све
 ноте, које на виолини свирамо, пишемо у G кључу.“ — Одмах сад после
 кључа помиње г. Мирковић имена неким нотама, али све то без икаквог реда
 и распореда. Зашто г. Мирковић није изложио како се зову ноте на лини-
 јама, па ноте у празницама, па изнад и испод линијског система (основе),
 које се на виолини свирају у првом положају, доле до g, а горе до h, које
 се све употребљују и при певању гласа сопрана и алта. Г. Мирковић је ви-
 љада хтео да уведе нов метод, учећи прво само ноте из C-dur-скале, ме-
 ђутим, тим путем се омакло то, да нису показане ни све ноте на линијама,
 ни све у празницама, и испод система, као ни једна изнад система; изгубљен
 је преглед који код таквих ствари много помаже памћењу. Завршивши се вио-
 линским кључем г. Мирковић говори у својој школи опет о скали и вели:
 „*блмски тонови* зову се *полугонови*, а један од другог „удаљенији“ „суседни“
 тонови зову се цели тонови.“ Ово је баш бесмислица. Г. Мирковић не по-
 миње од куда је добивена солмизација. На стр. 12 стоји: „свака прима зове
 се још и основни тон скале;“ дакле у C-dur-скали н. пр. прима f—f или
 g—g јесте основни тон скале C-dur?! Г. Мирковић не помиње нигде малу
 и велику секунду, и малу и велику терцу, док се из примера види да деца
 треба да их певају. Значи да деца на помет. На стр. 21 помиње
 г. Мирковић објашњавајући осмине нота махање руком, а пре тога у школи
 нису нигде ученици упућивани на махање руком, па чак ни тамо где се го-
 ворило о такту, ни ту се не каже ништа, како ће ученици да броје C, $\frac{3}{4}$, $\frac{2}{4}$
 и т. д. Међутим г. Мирковић говори о трозвуку и четворозвуку, па чак по-
 миње и молски трозвук, што су потезе ствари и за оне, који почињу да уче
 науку о хармонији, а камо ли за децу, која још не знају добро ни како се
 ноте зову у једном кључу.

Изевши овде ове појединачне мане, нетачности, и неистине, хоћу још
 да проговорим коју у главним потезима о школи г. Мирковића, пре него
 што искажем мој суд и мишљење. Материјал који треба у овакој школи да је
 засгушљен, заступљен је у школи г. Мирковића непотпуно, а нарочито у по-
 гледу партије интервала, а то је баш оно што је најглавније и на шта треба
 положити највећу важност и пажњу; с друге пак стране унесено је и непо-
 требнога н. пр. о акордима. Материјал који је употребио г. Мирковић није
 ни мало уредио, како би одговарао методским и педагошким захтевима
 школске књиге, већ иде све онако с брда с дола, час реч две о овоме, час
 о ономе, па се опет врати на оно прво и то тако иде без икаква реда и
 принципа. Језик је апсолутно испод сваке критике (не мислим у погледу
 граматике, већ у погледу излагања мисли, логике, и у погледу, какав треба
 да је језик у уџбенику за средње школе). Г. Мирковић пише школу певања,
 а нигде не помиње, како треба певати, не говори ништа о регистрима (гру-
 дни, грлени), подели гласова (алт, сопран и т. д.), а то су све тако важне
 ствари. (У предговору не износи ништа како он мисли да се колеге служе
 том његовом школом, и како он по њој ради).

По моме мишљењу таква књига као што је школа певања, била би нај-
 згоднија кад би се израдила и поделила у извесан број лекција (задатака),
 као што су рађени уџбеници за стране језике, а уз ове задатке да иде и
 извешан број вежбања, само много систематичније сређена и лепше одабрана,
 по што су у г. Мирковићевој школи, јер не треба смести с ума да је музика

леца уметност, и да у њој треба да је заиста све уметнички, а не механично. Наравно, да би у такву књигу морао ући и приличан број песама за децу, а никако се не би смеде заборавити ни наше црквене мање ствари.

Према свему овоме што сам горе рекао о школи певања за I разр. српскога од Јов. Ђ. Мирковића, остаје да се похвали добра воља г. Мирковићева за рад, али његово дело не може да послужи нити наставницима, као какво учуство у раду, нити ђацима као ручна књига.

Овај реферат подносим тек сада с тога што ми је г. Божа Јоксимовић дело г. Мирковићево дао тек пре 15 дана.

НЗ. Дело г. Мирковићево вратио сам г. Б. Јоксимовићу натраг.

24. новембра 1904. год.

Београд.

С поштовањем

Петар Ј. Крстић, учитељ муз.
у I београдској гимназији

Према овим рефератима г.г. референата Савет је одлучио: да се ова књига не може употребљавати као уџбеник у средњим школама.

Г.г. Божидару Јоксимовићу и Петру Ј. Крстићу, у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је по *двадесет (20) динара*.

VIII

Прочитани су реферати г.г. Милутина К. Драгутиновића и Михаила Сретеновића о књизи: „Грљанско ђачко позориште Хајдук Вељко“, коју је у рукопису поднео г. Вук. Поповић, учитељ из Грљана, и молио да се ова његова књига откупи и употреби за ђачке књижице и за поклањање ученицима народних школа о годишњим испитима.

Реферат г. Милутина К. Драгутиновића гласи:

Главном Просветном Савету

Разгледао сам рукопис „Грљанско ђачко позориште Хајдук Вељко“, књигу за децу, коју је „прибрао и удесио“ г. Вукашин Поповић, учитељ.

Већ по самом предговору види се, да састављач ове књиге нема тачне појмове о ствари, којој се тако одано посвећује. Оснивати ђачко позориште од ученика основних школа, да одатле изиђе омладинско позориште — то је предузеће (да се најблаже изразим) сасвим непромишљено. Нити малишани основци могу бити природни у приказивању старих царева и јунака српских (а то су предмети ових драматских слика), нити од те деце могу и морају постати добри омладинци — дилетанти.

Пишчева заузимљивост за ово предузеће даје нам много стварних доказа, да цео овај рад његов не вреди, и ако „родитељи радо гледају своју децу намаскирану, нарочито ако представљају каквог српског јунака“; и ако је то ђачко позориште „држало концерте“ у два већа места источне Србије; и ако је и један школски надзорник подржавао писца у овом раду. — Треба само погледати фотографске слике, тачно израђене, које верно приказују многе призоре тога ђачког позоришта, па да се види сва неприродност, сва неелегантност целога овога предузећа. Ни лакој машти детињој не може онај нарочити малишан, обучен као додола, назвати слику силнога султана, нити они весели дечади, страшно нагрђени, слику Мићунова подушја. Тако је готово са свима призорима. А завршни призор из Змајеве песме *Гусларова*

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNI

смрт приказан је на овој „позорници“ тако неприродно, да подсећа на позорнице лутака. Ја сам правно пробу и ове слике показивао ђачету из основне школе: на малом лицу јавно се весео осмех. И заиста, готово сви ови призори толико су комични, да прелазе у простоту. — Ако би се ради забаве и могле допустити неке деџје позоришне представе, то би могла бити само мала драматска дела с предметом из деџјега света. Мени се чини, да нигде никад нико није давао деци да приказују људе; то би било исто тако неприродно и смешно, као када би неко драматски обрађивао призоре из деџјега света, па пустио људе да приказују децу!

Драматски призори у овој књизи израђени су или према народним песмама: 2. и 3. позорје III слике *Устанак на дахије*, V слика *Ђак Милован*, X — *Сенковић Иво и Ага од Рибника*, XII — *Цар и Милош чобанин*, или према уметничким песмама: IV слика *Гусларева смрт*, VI — *Под Медведником*, VII — *Мрве хлеба*, VIII — *Груда земље*, — IX — *Селим иша* и XI — *Сабор у Крушевцу*. Епске песме, овако верно и овако невешто окренуте у драматско приказивање, губе много од своје лепоте и свежине, исто онако као што би било са драматским позорима, када би их неко овако верно и овако невешто окренуо у епско певање. За то је сасвим разумљиво, што међу овим скрпљеним позорима драматским утисак оставља само Љубомира Ненадовића драматски одломак *Сабор у Крушевцу*. За своје ђачко позориште писац је израдио само два састава: гусларску песму о Хајдук-Вељку, која је бедна, и драматску слику о устанку на дахије, која има доста живих песничких слика.

Две основне грешке палазе се у овом покушају: нити ученицима основних школа доликује приказивање онога што није из деџјега живота, нити су ови драматски призори, како их је израдио састављач, природна забава за децу основних школа.

Моје је мишљење, да овај и овакав низ драматских позорја, објашњен комичним фотографским снимцима, не треба пустити, да се као деџја књига поклања ученицима основних школа о годишњим испитима. Непромишљен рад овога учитеља не може имати никакве вредности ни за његове другове, те овој књизи, када би била штампана, не би могло бити места у књижицима основних школа.

26. маја 1904 год.

Београд.

Захваљан на поверењу
Милутин К. Драгутиновић
професор II београдске гимназије

Реферат г. Михаила Сретеновића гласи:

Главном Просветном Савету

Главни Просветни Савет, послао ми је, на преглед и оцену, књигу у рукопису: „*Грљанско Ђачко Позориште Хајдук Вељко*“, коју је за децу прибрао и удесио г. Вукашин Поповић, учитељ.

Ја сам, поверени ми посао свршио, и част ми је поднети Главном Просветном Савету, своје мишљење о истој.

Књига ове врсте ми имамо врло мало. Све би се оне могле на прсте избројати. Деџјој позоришној литератури, код нас, до данас врло се мало — готово никаква — пажња обрађала. Позоришне представе за децу, код нас су врло ретке. Писци позоришне, деџје литературе, још ређи.... Зашто је

WWW.UNINISRS.BE тако, код нас, ја не знам. Али знам, и тврдо сам уверен: да је свакоме позната велика и неоспорна корист, коју деца — ученици имају, од гледања ваљаних позоришних представа, које су за њих удешене.

Мене је веома обрадовало, кад сам ову књигу добио на преглед, јер се њоме богати, врло оскудна наша позоришна деџа књижевност.

Да ли ова књижица, оваква каква је, одговара ономе, за што је намењена, увидеће Главни Просветни Савет, из овога мога реферата.

*

Садржина књиге: „Грљанско Бачко Позориште Хајдук Вељко“, ова је:

1. Посвета Бесмртном Војду Карађорђу и Хајдук Вељку, у спомен Стогодишнице.

2. Место предговора.

3. Песма о Хајдук Вељку.

4. Песма „Моје село“.

То би могао бити, први део ове књиге, који је украшен сликама: Кара-Ђорђа Петровића, Његовог Величанства Краља Петра I, Његовог Височанства Престолонаследника Ђорђа, Бачке групе, и на корицима Хајдук Вељко.

Казаћу само неколико речи о овоме, првоме делу књиге, па ћу одмах прећи на други, који је и главнији.

1. Врло је лепо, што је писац, ово деце, посветио сенима наших великана: Кара-Ђорђа и Вељка. Та посвета, у спомен стогодишнице, коју смо ове године прославили, може и треба да остане и у књизи. Овде писац има да поправи само једну погрешку, и да место „вождем“, како је он написао, напише „вождом“, како треба написати.

2. Предговор, у коме нам писац износи: шта га је побудило, да установи ово позориште; шта даље намерава радити; неколико тачака из живота Бачког Позоришта, и напослетку, захвалност онима, који су га ободрили, да ову књигу изда, — могао би и остати у књизи. Али, ја држим, да књига не би ништа изгубила, кад би се он изоставио. Књига је намењена деци, а то све, о чему предговор говори, деце се ништа не тиче.

3. Песма о Хајдук Вељку да се изостави, да се цела избрише, јер њој лека нема. Та песма није ништа. То је нешто врло невешто скрљено, а садржина је, готово шаљива. Ја, признајем, не знам чија је ово песма, али, чија је — да је, она неваља. Да би се Главни Просветни Савет уверио, сво је у целини:

„Песма о Хајдук Вељку“

„У хиљаду и осме стотине

Летописа једанесте године.

Када Вељко у Крајину дође

И са њоме заповедат' пође,

Кара-Ђорђу он заповест слуша,

Од московске никад не уступа,

С Русима се лепо саглашује,

За Србију добро уређује.

—

Јао тужни и жалосни Турци!

Шта ли ћете, кад вам дођу вуци,

И лавови српски соколони,

Кад вас стапу по свуда терати

И утробе ваше раздирати?

Онда ћете Хајдук Вељка знати
И његову десницу познати.

Кад је било месеца октобра
Хајдук-Вељку сва је војска добра,
Сва је рада и весела била
И ка боју свагда је готова.
Сви будите спремни и готови,
Нека пођу с нама и топови.
Па пођоше у име Господа,
Који прима славу у свако доба.
Засвираше свирке свеколике,
Издавају гласе превелике.
Кад је било близу код Видина.
Они чуше Пазваџина сина,
Да ће и он у поље изићи,
С Хајдук-Вељком мегдан поделити.
Кад потрча Милутин дората,
Љуто беже Турци преко врата;
Кад потрча Пазванџић ђогата,
Паде и он и коњ преко врата,
Остаде му тарабулус шара,
Ту је била мала турска фала,
Отрчаше Турци без обзира,
Да казују код њеног везира....

Тако гласи та песма, која најмање говори о Хајдук Вељку, и ако тај наслов носи.

Код врло лепе песме г. Мил. Ј. Митровића: „Хајдук Вељко“, узимати овако, којешта, нема смисла. Ако се хоће, да у књизи буде песма о Хајдук Вељку, нека се узме песма г. Митровића, коју и деца могу разумети.

4. Песма „Моје сло“, такође да се изостави. Не за то што није добра, јер је она врло добра, но за то што је деца и сувише позната. Та песма наводи се у свима „Бачким Песмарицама“, а наводи се и у Читанкама за II и за III разред основне школе.

Толико о првоме делу.

* * *

У другоме делу ове књижнице, драматисане су народне песме, као и неколико песама наших песника. Драматисаних ствари има свега десет на броју, и то: три народне песме и седам других песника.

Прегледаћемо их редом, како су и у књизи.

*

1. „Устанак на Дакције 1804 год., алегорија у 4 слике“. Ово је инсценирана народна песма. Ствар је лепа, врло лепа, али невесто инсценирана.

Ту треба поправити овако: Другу слику спојити са првом. Гуслар, чим прими гусле од виле, изговори свој монолог, седне и отпева песму (не целу): „Почетак буне на Дакције“. Та слика да се заврши песмом: „Устај, устај, Србине“, коју би отпевао народ.

WWW.UNILIB.RS

Трећа слика „Дахије“, да буде друга. Она може остати оваква каква је. Четврта пак „Устанак“, постала би трећа.

У овој слици, а у говору Главашевом, има једна бесмислена реченица. Она у рукопису гласи:

„*Ја сам ВИК'О по гори се вући*“.

Та реченица може се поправити овако:

„*Навик'о сам по гори се вући*“.

Сем тога, у овој „алегорији“, нису именована сва лица, која играју, но се само вели: „Четири дахије“.

Треба дакле у лицима забележити њихова имена, да се зна који играју. Барјактар, Танаско Рајић, не говори ништа. Лица, која не говоре, и не пишу се у листу. Треба га, дакле, из лица избрисати.

Кад се учине те поправке, биће ствар добра.

*

2. „*Гусларева смрт, појава у три слике*“. Ово је инсценирана позната лепа песма Змајева. У ствари ово је само једна слика. Писац пише: „појава у три слике“, а оно је обрнуто, и треба да се напише, кад се већ хоће: слика у три појаве. Он као да не зна разлику између „слике“ и „појаве“. У ту погрешку редовно је падао, кроз целу књигу.

Ова је слика добра, и може остати.

Писац има да поправи, што је погрешно ставио у говор гуслару, а то треба да говори Топал-паша

Ево тога места:

Топал-паша (бесно)

„*Нудер исино!*“

Гуслар

„*Не, не тако
Већ старино драга*“.

Све ово што говори гуслар, треба да говори Топал-паша. Таква је и песма и онда би то место овако изгледало:

Топал-паша (бесно)

„*Нудер исино!... (благо)
Не, не тако,
Већ старино драга*“

Гуслар (полако)

„*У чијај су руци гусле
У тога је снага*“.

Остало је све добро, и може остати.

*

3. „*Бак Милован, појава у две слике*“. И ово је, опет, само једна слика. То је једна међу најлешим песмама г. Мих. Јовића, чије се песме, ове врсте, сасвим приближују народним песмама. Али, на жалост, тако лепа

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

песма, врло је невесто инсценирана. Биће ми жао, ако је писац не поправи, може се поправити.

Погрешно је, и смешно изгледа, кад ђак Милован оде, па се *истог тренутка* врати и прича како је уходио Турке. Између одласка и повратка његова, треба да прође мало времена. Да би се испунила та пауза, може се још нешто додати (чега у песми нема). То би могао говорити или Чупић, или који од његових војника. Могао би писац, за то време док Ђак Милован уходи Турке, извести на сцену мајку његову, која долази да обиђе сина; доноси преобуке и понуде; кука за сином, кад јој кажу, да је отишао да уходи Турке и т. д. и т. д. Тек после тога, да се врати Милован и да прича шта је урадио. Овако како је, без поправке, сцена не може остати.

*

4. „Под Медведником, појава у једној слици“. Ово је врло лепа, шалозбиљна песма Чика Љубина. Лепа песма, па лепа и сцена. Без поправке може остати оваква, каква је.

*

5. „Мрве хлеба, појава у три слике“ (опет). То је песма Чика Љубина. Немају ту „три слике“, него имају само две сцене. Прва је одлазак Мићунов, а друга је повратак његов с бојишта. Према томе другу и трећу „слику“ треба спојити у једно. Иначе, „Мрве хлеба“, одлична је песма, и може се извести у дијалогу, овако како је инсценирана, са овом поправком.

*

6. „Груда земље, појава у две слике“. И ово је Чика Љубина песма. Нема овде „две слике“, но је прост дијалог између Султана и Муктар-паше. Једна погрешка, која се провлачи, кроз сав овај посао пишчев, у целој књизи, то је: што нигде не прописује радње.

Све што се на позорници има радити и урадити, треба написати.

*

7. „Селим паша, појава у две слике“. Опет Чика Љубина песма.

Овде је писац пао у једну велику погрешку. Он, у овој сцени, даје *маси војника*, да заједнички, у хору, изговоре до близу стотине речи. То је апсолутна немогућност. Тим би се направила таква ларма и збрка, да се не би знало — што наши рекли — ни ко пије, ни ко плаћа, и ништа се не би могло разумети. У ту грешку два пут пада, и дуг говор меће у уста *гомили*, а то не бива. Гомила може рећи две-три речи, али да говори читаве говоре, то не.

Место што је написао: „Војници (говоре)“, треба то да даде, да *један војник* говори. Остали, пак, могу одобравати његов говор, речима: *Тако је!* То маса може рећи.

Кад се тако поправи, и ова сцена моћи ће поднети.

*

8. „Сенковић Иво и Ага од Рибника, појава у три слике“. То је једна од наших лених народних песама. И овде су потребне неке поправке.

У првој „слици“ — како писац вели — Ива одлази на меџан Аги од Рибника. Он је ту, на сцени; види писмо које је Турчин донео: слуша га, кад му отац, Сенковић Ђурђе, гласно чита, па, поред свега тога, пита оца: „*што сузе прољва*“? То не може тако остати. Иво не треба да је на

сцени, док се писмо чита, но да после дође, кад му отац прочита писмо и почне плакати.

У трећој „слици“ треба поправити: да Иво не излази одмах на сцену, но да је ван ње, док отац му и мати говоре, не познавши га у одећу Аге од Рибника. Тек кад Ђорђе потрчи, да га погуби, он, бежећи, да изиђе на сцену и говори:

„*Бог ми с тобом, родитељу Ђорђе*“ и т. д. Кад се тако поправи, биће добро.

*

9. „*Сабор у Крушевцу, појава у две слике*“. И ово је Чика Љубина песма. И ово је, у ствари, само једна слика — Сабор у Крушевцу. Код писца, у „другој слици“ (а то је појава) говори сâм Кнез Лазар и — ништа више.

То треба поправити овако: војводе, кад изговоре: „*Да спасемо царство, ил' умremo славно*“ — да оду са сцене, а Лазар да остане сâм и да говори свој монолог.

Само та мала поправка, па се добија једна лепа слика.

*

10. „*Цар и Милош Чобанин, оист: појава у три слике*“. То је народна песма. И овде је писац пао у погрешку као и у „Селим-паши“. И овде он, велики — дугачак — говор, даје да говоре заједно, у глас, „*чобани*“. То треба поправити, и тај говор дати, да говори *један чобанин*.

Другу „слику“ треба разрадити. Треба на сцену довести једног Турчина, коме ће цар наредити, да Милошу даде све што је искао: „разломљена коња, захрџалу сабљу, и т. д.“ Кад Милош оде, цар остане сам, и кроз прозор посматра, шта Милош на пољу ради. С поља да се чује алакање Турака, па тек онда, да се Милош врати, као победилац.

Овако, како је писац инсценирао, не ваља, и не може остати.

О овим је завршена књига, а и наш преглед.

И овај одељак украшен је сликама. Њих има двадесет и две на броју. То су, фотографски снимљене, поједине сцене, у инсценираним комадима, онако, како их његови ученици изводе, а у костимима, са којима располаже „Грљанско Бачко Позориште Хајдук Вељко“.

* * *

Из свега овога, што сам до сада рекао, Главни Просветни Савет, могао је увидети: да ова књига, оваква каква је у рукопису поднесена, не одговара своме задатку.

Мишљења сам: да се рукопис врати вредноме и предузимљивоме писцу, да га по примедбама поправи, а то је лака ствар. Његово поправљено дело, добро ће нам доћи.

Враћам рукопис и приложене слике.

Главном Просветном Савету благодарим на поверењу и остајем:

18-XI-1904 год.

Београд.

Захвални,

Мих. Сретеновић

учитељ у Кнежевцу

Према овим рефератима г.г. референата Савет је одлучио: да се ова књига не може употребити ни за бачке књижице ни за поклањање ученицима народних школа о годишњим испитима.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBS.BS

Г.г. Милутину К. Драгутиновићу и Михаилу Сретеновићу, у име Комитета за реферовање о овој књизи, одређено је по *двадесет (20) динара*.

IX

Прочитан је реферат г. Владимира Д. Стојановића, професора, о књизи: „Планинка“, коју је поново у рукопису поднео г. Раша Митровић, учитељ, и молио за одобрење да се она може употребљавати за поклањање ученицима народних школа о годишњим испитима.

Реферат г. Владимира Д. Стојановића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледао сам *Планинку*, књигу у рукопису коју је саставио Раша Митровић, учитељ и наменио за поклањање ученицима основних школа о испитима, и част ми је поднети Савету своје мишљење о њој.

У току прошле школске године прегледао сам био више књига са оваким истим смером и подносићи Савету своје мишљење о њима, ја сам код свих истакао мање више исте недостатке, недостатке, који им не дају права да уђу у ред праве дечје лектире каква се она данас теоријски захтева.

Међу овим књигама била је и *Планинка*, књига у рукопису, коју су саставили били „Земља и Камен“ и наменили истом смеру. И ова је књига поред општих недостатака, које имају скоро све оваке књиге, имала још и својих посебних, које сам побројао у свом реферату. Просветни Савет је тада на основи тога донео одлуку да се та књига таква каква је не може употребљавати за намењени циљ.

Ту исту *Планинку*, коју је сада поднео Раша Митровић прегледао сам поново и нашао сам и да није у свему поправљена по ранијим примедбама и да има и неких нових погрешака.

Тако:

1. Писац је и даље оставио: *Чиме су се играла деца у старо доба, Оче наш, Св. Сава и сиромаш* од којих прва неће бити од интереса за децу основних школа, а друге две пронагуљући за једну врлину допуштају грешење о другу

2. Задржао је и даље неке раније песме, које су веома слабе, као што су особито оне од Расинског.

3. Међу садашњим причама има их сасвим извештачених као што је *Радознала Марија* и *Тражила срећу*. А *Ноје и чудновати цин* је бесмислица једна којој не приличи она поука на крају. Таква је бесмислица и *Поштуј туђе заповести*.

4. Народне пословице нису добро одабране. Међу њима има их које нису лепе нити су за децу, као нпр.: *Бићу цето, па да би сламу јео*. Газим земљу, док она мене није. Глава му град чувала. Док је леђа, биће самара. Много је мачку говеђа глава. Прошао кроз воћар, па га ударила шљивова грана. Ту ми ракију неци. И др.

5. Има и неколико језиковних погрешака које су у књизи подвучене. Према свему мишљења сам да би требало ову књигу препоручити за оно чему је намењена, ако се поправе наведене погрешке.

11-XI-1904 год.

Београд.

Главном Просветном Савету
захвалан на поверењу

Влад. Д. Стојановић проф.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Према овоме реферату г. референта Савет је одлучио : да се ова књига може употребљавати за поклањање ученицима народних школа о годишњим испитима, кад се пре штампања поправи према напоменама г. референта.

X

Прочитан је реферат г. Павла Аршинова, ванредног члана Савета, о књигама : „Утицај дневне и вештачке светлости на орган вида“ и „Како да сачувамо очни вид?“ од д-ра Ђорђа П. Нешића, очног лекара, које је издао књижевник Мита Стајић и молио за одобрење да се ове књиге у његовом издању могу употребљавати за књижице народних и средњих школа и за поклањање ученицима средњих школа.

Реферат г. Павла Аршинова гласи :

Главном Просветном Савету

Прегледао сам књиге од Др-а Ђ. П. Нешића, очног лекара : „Како да сачувамо очни вид?“ и другу : „Утицај дневне и вештачке светлости на орган вида“, које је књиге поднео г. Мита Стајић, оvd. књижевник, с молбом за одобрење, да се „могу употребљавати за књижице народних и средњих школа и за поклањање ученицима средњих школа“.

Поднете је књиге написао на томе пољу признати стручњак наш, а унео је у њих материјал најпотребнији за лајка, те са те стране замерке бити не може. Материјал у књизи распоређен је тако, како захтева сам предмет, да би било што прегледније оно све што се казује о оку и о раду очном. Вредност се и једној и другој књизи истиче особито још и тиме, што су у томе на око узете и прилике школске.

Штампа је и хартија да се лепша пожелети не може. И што има слика, чисте су и разговетне.

И у језику мање је погрешака што се тиче употребе речи и облика, али је више у стилизацији. Само те погрешке нису толике, да би могле покрити те да се не види вредност књиге. Има места необичних за наш језик српски. Местимиче туђа реч могла би се заменити нашом српском. Где год имамо својих, те речи у популарним књигама не треба замењивати туђима. Тако место орган вида свуда би боље било рећи око. Тако и место нормално лакше се разуму кад се каже правилно. Те речи, као што су и : функција, акомодирање, фигура, гравирање и т. д. лако је наћи у књизи и лако је заменити српским.

У књизи : „Како да сачувамо очни вид?“ могло би се тако поправити и ове погрешке : на 3. стр. 13. реду озго место што се рекло : за јасно виђење ближих и удаљенијих предмета, боље би било рећи : да би се боље видели и ближи и даљи предмети ; на 4. страни у 10. реду озго место : ово скупљање и ширење зенице врши се помоћу малих мишића, боље би било рећи : зеницу скупљају и шире мали мишићи ; на страни 9. могло би се мало разговетније стилизовати оно, где се говори, да ли може у оку убијенога остати фотографија убице, или не може ; и на истој страни за наш језик тешко и необично казано је оно у наслову : умор очију главни проузроковач наглог опадања вида ; на стр. 11. и 12. место акт виђења требало би рећи гледање ; на стр. 64. спомени се диоптрија, а нигде се не каже, шта то значи ? на

стр. 187. у 2. реду оздо каже се, да се хартија гради и од вуњених крпа. Од вуњених се крпа хартија не гради, него од крпа целулозних. Само се отежава разумевање, кад се место свеће каже извор светлости. Не треба употребљавати германизам као што је: помоћу једнога влакна, него место тога шести падеж (инструмантал): једним влакном.

Таких истих тешких речи и незгодне стилизације има и у другој књизи: *Утицај дневне и већтачке светлости на орган вида*. Ето одмах у наслову место речи око каже се орган вида. За популарну књигу од више речи истога значења мора се узети она лакша и обичнија. На 1. стр. одмах је почетак незгодно стилизован, јер је у једној реченици смештено оно све што је на целој тој страни речено. Тако по стилизацији неуглађених а иначе разумљивих места има доста и у овој књизи. На 15. стр. помиње се ваздушни гас. То се требало рећи светлећи гас.

То све што се до сада навело и из једне књиге и из друге, може послужити као кажипрет, да се види, како треба исправити и остала места. Али то нису мане, које би сметале да се књига препоручи. Оно је све само наведено у нади, да ће те књиге дочекати још које издање, те да се доцније удеси, што је добро, да буде још боље.

Ништа важније бити не може, него што је, да знамо, како ћемо сачувати очи своје. Зато ће и једна књига и друга добро доћи књижицама школским. Не би требало да имамо наставника који не би знао оно што је најважније о чувању вида. А ето оним књигама и јесте то задатак, да нас науче чувати вид свој.

Онима којима су те књиге намењене неће сметати што у њима има по гдекоје и теже место и необичнији израз.

На основи свега реченога мишљења сам, да би се могле препоручити те књиге књижицама народних и средњих школа и за поклањање ученицима средњих школа.

Главном Просветном Савету на поверењу

7. децембра 1904 год.

Београд.

Захвалила

Павле Аршинов

професор

Према овоме реферату г. референта Савет је одлучио: да се обе ове књиге могу набављати за књижице народних и средњих школа и да се могу поклањати ученицима средњих школа.

Г. Павлу Аршинову, у име хонорара за реферовање о овим књигама, одређено је *четрдесет (40) динара*.

Овим је завршен овај саветски састанак.

897. РЕДОВНИ САСТАНАК

15. јануара 1905. год.

Били су: потпредседник: **Ст. Ловчевић**; редовни чланови: **Јанко Лукић**, д-р **Чед. Митровић**, **Васа Димић**, **Јован П. Томић**, **Љуб. М. Протић** и **Рајко Петровић**; и ваљредни чланови: **Милутин К. Драгутиновић** и **Михаило Ј. Борђевић**.

Пословој: **М. И. Шеварлић**.

I

Прочитан је и примљен записник 896. састанка

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 10. овога месеца, ПБр. 626, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Стевана Маџуре, учитеља језика ужичке гимназије, који је молио да се постави за вишег учитеља.

По прегледу службених података о овоме кандидату, а на основу чл. 65. закона о средњим школама Савет је дао мишљење: да г. Стеван Маџура може бити виши учитељ средњих школа.

III

Прочитана су писма г. Министра просвете и црквених послова од 2. о. месеца, ПБр. 22003 од 31. пр. месеца, ПБр. 22129 од 31. пр. месеца, ПБр. 22126 од 31. пр. месеца, ПБр. 22123 од 31. пр. месеца ПБр. 22122 од 31. пр. месеца, ПБр. 22121 од 31. пр. месеца ПБр. 22130 од 31. пр. месеца, ПБр. 22128 од 31. пр. месеца; ПБр. 22138 до 4. овога месеца, ПБр. 22087/1904 од 3. ов. месеца, ПБр. 35 и од 4. овога месеца, и ПБр. 138 од 4. о. м. којим су спроведене Савету на оцену књиге у рукопису:

- 1) Читанка за III разред основне школе, од анонимног писца „Владете Момировића“;
- 2) Читанка за III разред основне школе, од Љуб. М. Протића и Влад. Д. Стојановића;
- 3) Читанка за III разред основне школе, од Миленка Марковића и Благоја Т. Недића;
- 4) Читанка за IV разред основне школе, од анонимног писца под знаком: „Читанка је требник ђачки“;
- 5) Читанка за III разред основне школе, од анонимног писца под знаком: „Ни по бабу, ни по стричевима“;
- 6) Читанка за IV разред основне школе, од анонимног писца под знаком: „5680“;
- 7) Читанка за III разред основне школе, од анонимног писца под знаком: „Ради и надај се“;
- 8) Читанка за IV разред основне школе, штампан текст поправљен од П. П. Борђевића и Уроша Благојевића;
- 9) Читанка за III разред основних школа, од Павла Љотића, професора;

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

10) Читанка за IV разред основних школа, од Павла Љотића, професора;

11) Читанка за III разред основних школа, од Ђорђа П. Иличића, учитеља;

12) Читанка за III разред основних школа, од анонимног писца под знаком: „Прими па плати, или прегледај па врати“ и

13) Читанка за III разред основних школа, од Косте Николића и д-ра Душана Рајичића, професора, које су писци поднели министарству просвете и црквених послова на расписани стецај од 3. маја 1904. године, ШБр. 5349.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. д-р В. Бакић, Павле Ј. Поповић, Јован Миодраговић, Момчило Иванић, професори, и Михаило Стевановић, учитељ из Београда, да све ове читанке прегледају и да Савету доставе своје мишљење о томе, која се од њих може употребљавати у трећем, а која у четвртном разреду основних школа.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 13. овога месеца, ШБр. 764, којим је спроведена Савету на оцену молба књижарнице Велимира Валожича, која је молила за одобрење да се њено издање књиге: „Звездича, књига за децу“ од Михаила Сретеновића, учитеља, може употребљавати за поклањање ученицима и ученицама основних школа о годишњим испитима и да се може набављати за школеке и народне књижнице.

Савет је одлучио: да се умоли г. Живојин О. Дачић, секретар Велике Школе, да ову књигу прегледа и о њој Савету реферује.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 16. прошлог месеца, ШБр. 21432/1904., којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Даринке Др. Ђосића, учитељице, и г. Драгомира М. Ђосића, учитеља из Лазнице, који су у рукопису поднели књигу: „Српска девојка, збирка уметничких и народних песама, приповедака, народних обичаја и игара; поука из домаћег газдинства, питалица, загонетака итд. за читање српској женској омладини“ и молили за одобрење да се ова њихова књига може употребљавати за поклањање ученицима старијих разреда народних школа, и да се може набављати за ђачке књижнице и народне читаонице.

Савет је одлучио: да се умоле г-ђица Христина Ристићева и Катарина Павловићева, класне учитељице Београдске Више Женске Школе, да ову књигу прегледају и Савету о њој реферују.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 21. прошлог месеца, ШБр. 21676, којим је спроведено Савету писмо г. Михаила М. Станојевића, учитеља из Београда, у којем износи своје погледе о уџбеницима за земљонис и историју у основним школама.

Савет је одлучио: да се ово писмо упути на оцену комисији за прегледање уџбеника за земљонис и историју у основним школама.

VII

WWW.UNILIB.RS

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 12. овога месеца, ПБр. 771, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Стевана Станојевића, професора I београдске гимназије, који је у рукопису поднео књиге: „Основи француске граматике, за V разред гимназије“, „Француска читанка, I део, за V разред гимназије“ и „Француска вежбања, I део, за V разред гимназије“ и молио за одобрење да се ове његове књиге могу употребљавати као уџбеници у V разреду гимназије.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Павле Ј. Поповић, Владислав Вулићевић и Тјешимир Ј. Старчевић да ове књиге прегледају и о њима Савету реферују.

VIII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 15. овога месеца, ПБр. 1074, којим се позива Савет да из своје средине изабере једнога члана за члана одбора задужбине владике ужичког Вићентија Красојевића на место г. д-ра Стевана Марковића, пређашњег члана Главног Просветоог Савета и члана одбора ове задужбине.

На основу чл. 14. Правила о давању издржавања и благодејања из Задужбине владике ужичког Вићентија Красојевића, Савет је изабрао свога редовног члана г. д-ра Чедомиља Митровића за члана одбора ове задужбине.

Овим је завршен овај саветски састанак.

898. РЕДОВНИ САСТАНАК

26. јануара 1908. год.

Били су: потпредседник: **Ст. Ловчевић**; редовни чланови: **Јанко Лукић**, **Павле Ј. Поповић**, **д-р Чедомиљ Митровић**, **Љуб. М. Протић** и **Ранко Петровић**; и ванредни члан: **Павле Аршинов**.

Пословој: **Миладин И. Шеварлић**.

I

Прочитан је и примљен записник 897. састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 21. овога месеца Пов.Бр. 124, којим су спроведена Савету на оцену акта о кривици г-ђице Наталије Маџаревићеве, учитељице у Б. Башти, и којим се од Савета тражи мишљење: да ли ова учитељица према учињеној кривици треба и даље да остане у учитељској служби.

Према извештају протојереја округа ваљевског од 19. октобра 1904. год., Бр. 588, а на основу тач. 12. чл. 45, и чл. 49. и 50. закона

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

о народним школама, Савет је дао мишљење: да г-ђица Наталија Марковићева, учитељица у Б. Башти, не може даље остати у учитељској служби.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 24. овога месеца, ПБр. 1524, којим се пита Савет за мишљење: да ли г-ђицу Милицу Марковићеву, учитељицу из Београда, према поднесеном лекарском уверењу, треба ставити у пензију.

По прегледу поднесеног лекарског уверења, а на основу тач. 10. чл. 33. закона о народним школама, Савет је дао мишљење: да г-ђицу Милицу Марковићеву, учитељицу из Београда, према поднесеном лекарском уверењу, не треба ставити у пензију.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 19. овога месеца, ПБр. 1342, којим је спроведена Савету на оцену молба проф. г. Николе М. Савића, који је молио за одобрење да се његова књига: „Историја града Шапца“ може набављати за књижнице народних школа у подринском округу и да се може употребљавати за поклањање ученицима о испитима.

Савет је одлучио: да г. Јован Н. Томић, редовни члан Савета, ову књигу прегледа и о њој Савету реферuje.

V

Г. Павле Ј. Поповић, редовни члан Савета, изјавио је пред Саветом да му није могуће прегледати књиге у рукопису: „Основе француске граматике за V разред гимназије“; „Француска читанка, I део, за V разред гимназије“ и „Француско вежбање, I део, за V разред гимназије“, које је поднео проф. Стеван Станојевић и молио за одобрење да се ове његове књиге могу употребљавати као уџбеници у V разреду гимназије.

Савет је одлучио: да се умоли г. Милади Вујановић, професор III београдске гимназије, да с г.г. Владиславом Вулићевићем и Тјешмиром Ј. Старчевићем ове књиге прегледа и о њима Савету реферuje.

VI

Прочитано је писмо г. Жив. М. Перића, професора Велике Школе, којим извештава Савет да му је немогуће Савету реферовати о кривци г. Животе Ђорђевића, учитеља из Дудовице.

Савет је одлучио: да г. д-р Чедомиљ Митровић, редовни члан Савета, с г. д-ром Божом Марковићем прегледа акта о кривци овога учитеља и да Савету реферuje.

VII

Прочитана су писма г.г. д-ра В. Бакића, Момчила Иванића, Јована Миодраговића и Михаила Стевановића, којима извештавају Савет да им је немогуће прегледати Читанке за III и IV разред основних

школа, које су писци поднели министарству просвете и црквених послова на расписани стечај од 3. маја 1904. године, ПБр. 5349.

Савет је одлучио: да се умале г.г. Светислав М. Максимовић, професор, и Михаило Милошевић, учитељ из Београда, да с г. Павлом Ј. Поповићем, ванр. професором Велике Школе, комисијски што пре прегледају све поднесене читанке за III и IV разред основне школе и да Савету поднесу мишљење: која се од њих као уџбеник може употребити у трећем, а која у четвртном разреду основних школа.

VIII

Прочитан је реферат г. Ср. Пашића и г-ђе Настасије О. Глушчевићке о квалификацији г-ђице Мирославе А. Цветковићеве, свршене ученице Фундиклијевске школе у Кијеву, која је молила за место учитељице у Вишим Женским Школама.

Пошто је овај реферат непотпун и није довољно одређен Савет је одлучио: да г. др Чед. Митровић, редовни члан Савета, прегледа документа г-ђице Цветковићеве и да Савету поднесе потпун реферат из којег ће Савет моћи увидети: да ли молитељица према закону о уређењу Више Женске Школе има прописане квалификације за учитељицу ове школе и из које групе предмета.

IX

Прочитани су реферати г.г. Павла Ј. Поповића и Јована Миодраговића о поновном прегледу књиге у рукопису: „Теоријска и практична педагогија“ од Г. Комијере-а, коју је с француског превео г. Риста Огњановић и молио да се овај његов превод одштампан о трошку министарства просвете и употреби као уџбеник у средњим школама.

Реферат г. Павла Ј. Поповића гласи:

Главном Просветном Савету

На питање Главног Просветног Савета од 15. пр. год. СБр. 180 „да ли је г. Р. Огњановић свој превод „Теориске и практичне педагогије“ г. Компејера „поправио према ранијим напоменама“ референата, част ми је одговорити ово:

Колико сам могао прегледати без поређења с оригиналом, који ми није послат, г. Огњановић је исправљао свој превод према напоменама г. Миодраговића и мојим, и усвајао онај текст које смо ми на маргиналима текста бележили, у колико смо то чинили. Он је усвојио још једну генералну напомену, и ако није кроз текст провео исправке у њеном смислу; та му је напомена препоручивала да имена страних писаца транскрибује према изговору, и ћирилицом. Али г. Огњановић ипак није успео да прилагоди свој превод према једној од главних напомена наших која се односи на цео текст; то је напомена да свој превод учини тачнијим, чистијим, разумљивијим. У делу је остало још тешких по стилу места, и фраза које нису одмах разумљиве и пригодне. У француском језику има пуно фраза и конструкција које су, према његовој књижевној изражености, потпуно природне и неусиљене, а које би, дословно преведене, у нашем језику који није толико књижевно изражен, изгледале неприродне, смеле и не одмах схватљиве. Да се оне лепо

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBL.BS

преведу, није довољно превести их као и друге фразе; треба их, напротив, изменити, допунити речима којих нема у француском оригиналу, а које дају већу природност и тачност фрази, треба их управо не само превести него преводом протумачити. То преводилац није увек учинио, као што уопште није свој превод учинио тачним. Примери за све то: на стр. 26 рукописа („Али ове опасности...“), стр. 27 („С тога не бојмо се...“), 28. (анegdота о Сувестру), 31. („Не дресира се...“), 34 (крај цитата из С. М. Жирардена¹, 36 (у цитату из Спенсера: „Одлучује се...“), 44 („Све науке... су по природи освајачи...“), итд.

Понављам што сам у ранијем реферату рекао да преводилац, колико сам прегледао, није учинио ни једну погрешку у смислу.

18. јануара 1905. год.

Београд.

Главном просветном Савету
одан.

Павле Поповић

Реферат г. Јована Миодраговића гласи:

Главном Просветном Савету

Још 15 јула пр. г. Просветни Савет упутио ми је поново превод г. Р. Огњановића „Теоријска и практична педагогија од г. Компјејре-а, те да га прегледам и Савету реферујем о томе, да ли га је преводилац поправио по примедбама учињеним приликом првог прегледања. Тада ја нисам био у месту и превод ме је сачекао док се, после распуста школског, нисам вратио. По повратку одмах био сам оптерећен редовним пословима школским те нисам доспевао, да тако велико дело поново разгледам пажљиво првих дана по доласку. Али сам то учинио одмах чим су ти послови мимоишли. Тако сам дело разгледао још *пре почетка септембра* и упутио га другом референту г. П. Поповићу, у намери да га и он прегледа, па да поднесемо заједнички реферат.

Па како је од тога доба прошло више од четири месеца а г. Поповић упутио о овоме пре кратког времена, изјавио ми је, да „апсолутно нема кад да дело прегледа,“ то сам се одлучио, да поднесем овај свој засебан реферат.

При поновном прегледу нашао сам, да је преводилац исправно све крушнице грешке изнелене му у рефератима нашим. Исто тако дотеривао је и она места, која је ваљало у опште изказати дешше српски и тиме је превод много добио. Али не могу тајити, да би превод још више добио кад би га барем пред само штампање пропустио кроз руке какав добар познавалац нашега књижевног језика као што је г. Поповић, од којег сам ја и очекивао да ово учини.

У своме првом реферату ја сам казао, да би се пожелело, да преводилац оне партије које имају национални карактер, те су у Француза другачије, не само преведе него и *апреради*. То би неоспорно било корисније за наше прилике и читаоце, којих се мање тиче како Французи раде а више како они треба да раде. Но преводилац се нашао непозван за ово. Он се побојао да те одељке не исквари и задовољно се тиме, да наши учитељи

¹ „Човек треба да није сметен и неспретан већ да је окретан и уместан, ...да у животу не мора имати једнако уза се момка и зовице.“ Да ова последња реченица буде и у српском разумљива и природна, требало ју је овако изразити: „да не мора имати момка који ће га послушати и зовице којим ће момка дозвати.“

виде како Французи обрађују оне предмете који говоре о народном језику, народној историји и отаџбини, па ће, према томе, и сами подешавати своја предавања из тих предмета. И разлози му се могу примити. Нека дело буде и чист превод па је опет добитак за нашу сиротну педагошку књижевност, онако исто као што је оно добитак и за велику књижевност француску.

Према свему овоме мислим, да треба помоћи да ово дело изиђе на нашем језику и да се овај превод г. Огњановића може примити.

Молећи Савет да ме оправда за ово задоцњење мени је част назвати се Савету

5. јануара 1905. год.
Београд

познан
Ј. Милодраговић
професор
Друге Београдске Гимназије

Према овим рефератима г.г. референата Савет је дао мишљење: да се ова књига може употребљавати као уџбеник у учитељским школама и да се може набављати за књижнице средњих и народних школа, кад преводилац пре штампања у њој учини све исправке према напоменама г.г. референата.

Овим је завршен овај саветски састанак.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

НАУКА И НАСТАВА

РАД У ДРУГОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

од
Ј. МИОДРАГОВИЋА

(НАСТАВАК)

Б

СРПСКИ ЈЕЗИК

О овом предмету уопште

Српски језик обухвата у овом разреду ово: **I вежбање у посматрању, мишљењу и говорењу, II читање, III писање, и IV поуке о језику.**

Прво је као продужење Очигледне Наставе из I разреда и припрема како за познавање околине и изучавање природе тако и за изучавање самог језика. Четврто је само основа граматичка, која помаже, да се читање и писање боље изучи. Главни пак предмет ове наставе јесте и остаће увек само *читање и писање*.

Као што је погрешно да се у овом разреду бавимо празним изучавањем многих граматичких правила, исто је тако погрешно да се одајемо многој очигледности и празном говорењу на штету читања и писања. Пошто деца знају свој матерњи језик, то јест, умеју њиме говорити, а за теорију о језику још нису подобна у овом разреду, то она у првом, у говорењу, имају само да се *ушућују*, а за друго, за теорију, да се *припремају*. А главно тежиште ове наставе пада на **писмену страну**, на читање и писање. С тога ово двоје мора бити *средиште*, око којег се савија све друго. Шта више, читање и писање треба да буде средиште и свој другој настави, из свих осталих предмета, ако хоћемо да групишемо све знање у духу дечјем и да утврдимо читање

и писање како ваља. Све ваља укратко записивати и о свему наћи да се и прочита по могућству и више и другојаче.

Зато греше они наставници, који се губе у многим говорењу, исто онако као и они, који се губе у многоме граматисању, а занемарују читање и писање.

Издагање о предавању овога предмета могли бисмо развући на безброј предавања, онако како ће фактички она тећи преко године. Но ово би био без велике потребе одвише развучен посао. Јер нама овде није главно, да покажемо како ће све то тећи преко године и у које време, него *како шта ваља предавати*. А то се може показати много краће. То ће бити, ако се у главном држимо оног реда, који је у наставном програму и који је изнесен напред. Зато ћемо и ићи тим редом.

I

Вежбање у посматрању, мишљењу и говорењу

1. Учионица¹

— Устани ти, Милане! — Пружи руку напред! — Пружи руку назад! — Пружи руку на десну страну! — Пружи руку на леву страну! — Пружи горе! — Пружи доле! — Седи! — Устани ти, Љубомире! — Покажи ми предњи зид! — Покажи ми задњи зид! — Покажи десни! — Покажи леви! — Како се зове оно горе? (Таван). Како се зове ово доле (под ногама)? (Шатос или пђд). Добро; седи! — Изиђи ти, Иване, овамо! — Окрени се друговима, овако као ја! — Које ти је сад предњи зид? — Које ти је задњи? — А леви? — А десни? — А где ти је таван? — А пђд? — Шта ти се сад променило? — А шта се није променило? — Иди на место! — Изиђи ти, Луко! — Окрени се ти овако (прозорима с леве стране)! — Које је теби сад предњи зид? — Зашто ти је то предњи зид? — А које ти је сад задњи? — Зашто? — А које ти је десни? — Зашто? — А леви? — Зашто? — А где ти је таван и патос или пђд? — Је ли се то променило? — А шта се променило? — Иди и ти на место! — Нека изиђе Благоје! — Окрени се ти, Благо, овако (на противну страну)! — Које је сад теби предњи зид? — А задњи? — А десни? — А леви? — Иди на место! —

¹ О учионици, као и оно даље о школи, околини њеној, месту и његовој околини у доброј основној школи, особито подељеној и кад рад у њој тече без прекида преко године, предаје се и у првом разреду. Но једно с тога што је то у нас ређи случај, а друго с тога што се ово и у овом разреду мора обновити те да се боље утврде главни појмови, на које ће се сви нови наслањати, ми смо ово унели и овде. Јер, ако се игде може удесити да настава тече у *концентричним круговима*, то је овде. А у том случају кад је нејасно оно што је у центру, онда је релативне вредности и све оно око њега.

— Бидите! Вама је ово **предњи**, а оно **задњи**, а оно **десни**, а оно **леви** зид зато што ви тако седите. А да се окрену клупе тамо и да се и ви окренете на ту страну, онда би вам се окренуле и стране! Која би вам онда била предња? — А задња? — А десна? — А лева? — Јесте. А кад бисмо клупе наместили овако, да се ви окренете прозорима, како би онда било? — Сад помислите како би било да се окренете овамо (на противну страну)! — Кажи ти, Павле! —

— Видите, како се то *мења*, према човеку, како човек седи или стоји. Зато људи не воле тако ни да називају. Али има нешто што се *не мења* тако, према човеку и његовом окретању.

— Како оно ми ономад у шетњи назвасмо ону страну, на којој *изгрева сунце*? — А ону страну где оно *залази*? — А оне друге две? — Које је *југ*, а које *север*? — Ко би могао одавде да покаже на којој је страни исток? — А запад? — А север? — А југ? — Пружите сви руку на исток! — Пружите на запад! — На север! — На југ! — Пазите преко реда: На север! — На исток! — На југ! — На запад! — Исток! — Север! — Запад! — Југ! — Исток! — Запад! — Север! — Југ! — — —

— Да бисте боље запамтили ове стране, ево ја ћу да вежем овај конац онамо на источној страни, па ћу да га повучем — овако — овамо на западну страну и везаћу га овде. И, ето, тај нам конац сад показује како иде сунце преко неба. Где је сад исток? — Можемо ли и то да забележимо? (Можемо: напишемо на парчету хартије исток и обесимо га на томе крају). Где је запад? — Можемо ли и то да забележимо? — Како? (Исто тако). Како ћемо сад да обележимо север и југ? — Хајде и то да учинимо. Ево!... Где је сад север? — А где је југ? — Хајдете и њих да запишемо! Ево „север;“ ево „југ!“ Где ћу које да метнем? — Ево!... Ти, Марко, не умеђаше мало пре да покажеш одавде где је која страна. Умени ли сад? — Покажи! — Покажи ти, Миловане! — Али није добро, да ви показујете на ону хартију на зиду него на ону *страну*. Зато је најбоље, да станете овде, где се конци укрштају и да одавде гледате!...

— Како бисмо сад могли назвати овај зид што је пред вама? — А овај иза вас? — А овај десни? — А овај леви?¹ —

— Јесте. И тако је много боље. Можемо се ми окретати како год хоћемо, увек ће нам онај остати источни, а овај западни, овај северни, а овај јужни. Они то остају и кад ми нисмо овде, кад изиђемо из школе и кад смо на пољу; јер се гледа према *средини* учиниоце. Зато ово добро упамтите, а ја ћу овај конац да оставим неколико дана, докле сви добро не упамтите.

¹ У многим учионицама не подеси се да ово буде тачно. То не мари ништа. Ипак се за овај мах може назвати источним зидом онај, за који је најпре привезан први конац а западни онај, за који му је привезан други крај итд.

WWW.UNILIB.RS

— Сад извадите таблице! — Хоћу, да нацртате ова два конца овако како они иду и како се укрштају. Обележите најпре овај први, од истока западу! — Обележите сад овај други, од југа северу! — Забележите на крајевима стране! — Обележите сад зидове! — Напишите и како се који зове! — Оставите! —

*

— Не знам, да ли сте јуче сви добро запамтили, како се зове који зид овде у нашој школи. Зато нек најпре дигну руку они, који су запамтили! — Сад нек дигну руку они, који нису запамтили! — Кажи ти, Јоване, за сва четири зида! — Сад да ми кажете: с којима се зидовима додирује источни зид? — А с којима се не додирује? — С којима се додирује западни? — А с којима се не додирује? — С којима се додирује јужни? — А с којима се он не додирује? — С којима се додирује северни? — А с којима се он не додирује? — С којима се додирује таван? — А с чиме се он не додирује? — С чиме се додирује под? — А с чиме се под не додирује? —

— Знате ли, како се зове оно место или она линија, где се две стране или два зида додирују?... То се зове **ивица**. Покажите ми (руком) ивицу, где се додирује источни зид с јужним! — Покажите ми, где се источни додирује са северним? — А с таваном? — А с патосом или подом? — Сад за западни зид: где се он додирује с јужним? — Где са северним? — Где с таваном? — Где с подом? — Покажите јужном све четири ивице. — Покажите северном све четири ивице! Покажите све четири ивице тавану! — Покажите све четири ивице поду!¹ — Ко би могао да преброји колико има ивица свега у нашој учионици? — Покажи све! — Ко би лепше могао да каже? — Јесте; и најлепше је овако: четири горе, четири доле и четири са стране. Колико је то свега? — Сад кажи лепо: колико у овој учионици има ивица? —

— Сад пазите друго нешто. Знате ли како се зове оно место или она тачка, где се додирују по три стране? — Ено, пазите, где се додирују западни зид, јужни зид и таван! — Ено, пазите доле, где се оба додирују с патосом на једном једином месту или у једној тачки! — Ено на другој страни, десно, где се додирују горе: таван, западни и северни зид, а доле: под и западни и северни! — Знате ли, како се зове то место? — То се место зове **рогаљ**, *угао* или „*ћоше*.“ Али ово је последње турски. Шта је рогаљ? — Колико рогаљева има пред вама? — Где су? — Колико рогаљева има иза вас? — Где су? — Колико свега има рогаљева у нашој учионици? — Колико беше ивица?

¹ При овоме ваља пазити, да деца показују *линију* целу, од краја до краја, а не само једну тачку.

Чега има више? — Колико више? — А чега има мање? — Колико мање? —

— Прошли пут сте запамтили које је источни, које западни, које јужни и које северни зид. Још сте научили шта је то ивица и рогаљ и колико их има. Хоћу да видим, јесте ли то сви добро упамтили. Бошко, кажи ти, како се зове који зид! — А шта је то ивица? — Колико има ивица у овој соби што се зове наша учионица? — Покажи их све? — А шта је то рогаљ? — Бако се рогаљ зове другојаче? — Колико има рогаљева? — Покажи их! — Чега има више? —

— Е, лено. Сад назите: да поређамо где што стоји у школи. Шта је на западном зиду, или до њега или поред њега? — Шта је на источном зиду, до или поред њега? — Шта је на јужном зиду? — Шта је поред њега? — Шта је на северном зиду? — Шта је поред њега? — Шта је на поду? — Највише је ствари дакле на поду. Само нису све на средини, него неке ближе источном, неке ближе западном, а неке јужном или северном зиду.

— Извадите таблице! — Нацртајте, овако, један четвороугао! — То нек нам буде под од наше учионице. Обележите, које је која страна! — На којој су страни врата? — Ево, да их обележимо овако! — На којој су страни прозори! — Ево, да их обележимо овако! — Забележите и ви! — Где је пећ? — Ходи ти, Велимире, те ми покажи где ћу да обележим пећ! — Ево! — Забележите и ви! — Где стоји мој сто? — Где ћу да га обележим овде (на табли)? — Забележите и ви овако! — Сад ћемо клупе. Но најпре ми ти, Гојко, преброј, колико има клупа у нашој учионици! — У колико редова стоје? — Е, лено. Ми ћемо њих да обележимо линијама; ево, овако!... Само назите, да свакоме стане онолико линија колико има клупа!... (Деца цртају, а наставник обилази, прегледа и по потреби исправља или упућује). Сад сваки да нађе своју клупу и у њој да забележи своје место једном тачком! — Нађите место којег свог друга и забележите га! — Чије си ти нашао? — А ти? — А ти? — А ти?... Обележите места свима у првој клупи! — Обележите у другој! — У последњој! — Оставите!...

2. Школска зграда и њена околина

— Извадите таблице! — Нацртајте нашу учионицу, овако као ономад, али наред таблице и мало мању него онда. Јер ћемо сад да цртамо и ове друге собе и одељења око наше учионице; па ако нацртате велику нашу учионицу, онда немају где да стану оне друге... (Деца цртају, а учитељ обилази, надгледа, упућује и поправља).

— Обележите сад где су врата и прозори!... — Обележите имена зидовима! — Сад ми кажите: шта је иза источног зида? — Је ли она

већа од наше учионице или мања? — Забележите је овако!... Шта је
 иза западног зида? — Колико је то? — Ево да га обележимо овако!...
 Обележите и ви! — Шта је иза јужног зида? — Забележите то овако!...
 А шта је иза северног зида? — Колико је то? — Ево да забележим!...
 Забележите и ви!... Има ли још штогод на нашој школи, што нисмо
 поменули и забележили? — Где је то? — Где ћемо ми то да забеле-
 жимо на овој нашој слици? — Изиђи ти, Љубомире, и покажи ми
 све где што треба да забележим? — Лепо. Ево да нацртам! — Нацр-
 тајте и ви овако! — Запишите сад речима, шта је што! — Има ли
 још штогод незабележено? — Оставите! —

*

— Јуче смо цртали нашу учионицу и поред ње све што има у
 целој овој згради. И ви сте видели, да има много одељења и да је то
 све једва стало на табулу. Данас ћемо да цртамо даље, али како ћемо
 кад не може да стане на табулу?...

— Јесте. Ми ћемо да нацртамо и учионицу мању и мање све
 одаје око ње. И онда ће нам остати много више места наоколо за цр-
 тање дворишта и онога што има у дворишту. Хајдете да цртамо! Мо-
 рам да цртам и ја на мојој табли због онога што ћемо после да цртамо.
 Ево!... Шта ми је ово? — А ово? — А ово?... Е лепо. Ово је цела
 зграда школска. Је ли истинска? (Није, него *наурган*). Забележите
 ситно речима шта је што!

— Сад назите добро. Како стоји двориште према школи; с које
 је стране? — Нађите ту страну на свом пртежу! — Каквог је облика
 двориште: да ли је округло или ћошкасто? — С које се стране на
 коју протеже? — Шта је дуже: да ли школска зграда или двориште?
 — Онда изиђи ти, Жарко, па ми покажи: где треба ја да забележим
 двориште и одакле докле? — Обележи! — Је ли сасвим добро? —
 Шта не ваља? — Ходи ти, те поправи! — Има ли још што да се ис-
 прави? — Сад узмите крижуље и обележите двориште и ви на својим
 таблицама!... (Ученици цртају, а учитељ обилази и прегледа).

— Сад ћемо да обележимо све што има у *дворишту*. Побројте
 ми најпре све што има у дворишту! — Ходи, Здравко, па ми покажи
 где што треба да забележим! — Ево да обележим!... Обележите сад и
 ви на својим таблицама! — (Учитељ обилази и прегледа). Запамтите
 и име свачем! — Шта је до наше школе, с противне стране од дво-
 ришта? — Где треба то да забележим? — Ево да забележим!... Забе-
 лежите и ви! — Сад имамо још с две стране да кажемо шта је до
 наше школе. С које и које? — Шта је с ове стране? — Ево да забеле-
 жим!... Нацртајте и ви! — Шта је с ове стране? — Нацртајте и ви
 овако! —

WWW.UNIJS.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Сад смо нацртали све што је до наше школе, или око ње. Покажи ми, Ивко, шта је с које стране? — Деде и ти Лазаре! — Де ти, Милошу! — Добро је. Сад оставите и понесите то кући, да боље запамтите! —

*

— Извадите таблице!... Да нацртате нашу школу, али веома малу; ево, овако!... Ко нацрта велику, њему неће моћи да стане оно што ћемо данас да цртамо. Још пазите, да то буде на средини таблице. Шта је с ове стране? — Ево да забележим! — Шта је с ове стране? — Ево и то да забележим! — Шта је с ове стране? — Ево и то да забележим! — А с ове? — Ево и то! — А с ове? — Ево и то! — Нацртајте и ви!¹ — Ово доведе цртали смо и прошли пут. Само сад смо нацртали и школу и ово око ње мање, те да нам остане више места за ово што ћемо да цртамо данас. Оставите крижуљу на таблу и седните лепо. Слушајте добро! Која је највећа улица или пут што пролази поред наше школе? — Куд он (или она) води? — Ходи, Ранко, те ми покажи где ћу на табли да га нацртам? — Зашто с те стране? — Ево да га нацртам! — Нацртајте га и ви! — Сад опет оставите крижуљу на таблу! — Који још пут (или улицу) имамо да забележимо? — Који је најближи? — С које је стране од школе? — Покажите ми, где треба да га забележим? — Ево да га обележим? — С које је стране? — Шта има још с те стране? — Ево да забележим! — А с ове? — Где треба да га забележим? — Ево! — А с ове? — Ево! — — — И тако даље. Овако обележити све главније путеве или (у градовима) улице, а поред школе и најмање. Толико деца могу из досадањег посматрања и казивати и цртати.

*

— Последњи пут смо цртали путеве (или улице) око школе. Сада ћемо да забележимо све што има веће, важније, крупније, главније на тим путевима (или у тим улицама). Да видим, шта знате на овом највећем путу (у овој највећој улици) што пролази поред наше школе? — А шта има на овом другом?..... — А шта је на овом трећем?..... —

— Да бисте ви то боље знали и лепше нацртали, ми ћемо сад да идемо, да ово све лепо разгледамо, на ћете после да цртате. Зато

¹ У почетку табла учитељева мора да буде положена на сто, исто онако као што су и дечје на клупи; а за тим се мора усправљати по мало и најпосле сасвим усправити, да би деца боље видела оно што се црта. Али сад настаје преокрет. Пошто је ово *припрема* за цртање и разумевање карата, а на картама је свуда усвојено, да север буде *горе*, југ *доле*, исток *десно* а запад *лево*, то и ми морамо одмах окретати велику таблу тако, да нам стране тако дођу. Дакле, кад се табла и таблице положе, оне морају одговарати странама света у природи; а чим се усправе, онда мора север доћи *горе*, а југ *доле*. Друге две стране лако се запамте. Зато је најгодније, да се при овом цртању клупа и ученици **окрену северу**.

www.unibg.ac.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

изложите у ред! — Хајдете сад за мном! — — — Путем ваља водити ученике полако и чешће их заустављати и показивати им све, што ма зашто било више пада у очи и што ће требати да се на тој линији забележи. На извесној згодној тачки тога пута ваља се зауставити и прегледати свз што има на тој линији да се запамти. Онда прећи на другу линију и разгледати све и на њој. Ако има више оваких линија и ако су оне дуже, нар. у већим градовима, онда се шетња може прекинути и наставити други пут у другом правцу. У Београду је то најтеже. С тога се ту учитељ мора ограничити на главне улице и најглавније знаменитости у њима. Најпосле добро је изабрати у самом месту или у најближој околини једну највишу тачку, с које ће се све лепо видети. С те тачке добро је да деца не само погађају поједине улице него и да казују које споредне у њих улазе и које су у њима јавне грађевине и знаменитости као и веће приватне установе или места вредна помена. Ако би у месту било више оваких тачака, онда другом приликом овако исто посматрање ваља учинити и са њих. И што се год боље уоче поједине тачке и главни правци улица и реке, то ће бити јаснија слика у души децој о месту у којем живе, и у толико ће после лакше бити деци да га нацртају. Неки учитељи покушавају и да цртају на брду, и то најпре на земљи па после ученици цртају на таблицама. И доиста се ово може препоручити. Јер деца овде не измишљају и не цртају по сећању него прецртавају оно што виде. Само што је деци овде тешко да уоче и издвоје *главне* ствари и да ухвате *ред* којим ће ићи. Али за то је наставник ту да им помогне. А кад се само обележе главни правци и главне тачке, онда је после лако поткивати.

*

Ми смо добро разгледали све што има у нашем граду или вароши (селу) и како он лежи. Видели сте главне улице (или путеве) и како река (или поток)... протиче кроз њега (или поред њега). Видели сте и све веће куће и важније грађевине. А ономад смо на брду Н... огледали и да то све нацртамо. Али то је било само зато, да боље видите и запамтите оно што је главније. Сад ћемо тек, овде у школи, лепо *да нацртамо* све што има најглавније у овом нашем месту...

— Али зато клуне морају да стоје сасвим другојаче. Зато сам ја наредио, да се оне окрену овако. На коју сте се страну сад окренули? (Северу). Која је страна иза вас? — А шта вам је с десне стране? — А с леве? — Сад добро пазите! Направите напред таблице једну тачку! — То нек је средина школе (где се укрштају конци). Забележите сад овај северни зид пред вама, али мали, веома мали; ево овалки! — Сад овај јужни! — Који је већи? — Сад овај, источни! — Сад западни! — Обележите сад, шта је иза њих, на целој згради! — Сад обележите улице (или путеве) око школе! Забележите шта знате

на њима и што може да вам стане на таблици! — С крајева на таблицима забележите речима где је која страна света! — Сад усправите таблице! — Где вам је сад север? — А југ? — А исток? — А запад? — Показујте редом како ја говорим! Исток! — Запад! — Југ! — Север! — Где је север? — А где је југ? — А исток и запад? —

— Избришите све то! — С тога што смо нацртали целу школу, ми нисмо имали места доста за оно око школе. Зато ћемо сад овако. Целу школу забележићемо само с једном малом оваком сликом (четвороуглом)! Направите и ви! — То нек нам је цела школа и двориште. Сад ћемо да цртамо улице. Али пре тога обележите које вам је на таблици северна, које јужна, које источна, а које западна! — Сад ми кажите, како иде ова улица (или пут) поред наше школе: с које стране на коју? — Тако треба и да нацртамо. Ходи ми, Петко, кажи како ћу да нацртам: одакле докле? — Обележи ти! — Је ли све добро? — Зашто улице бележимо с две линије? (Зато што имају две стране). То је добро за сад. Али доцније ми морамо и њих бележити само једном линијом. Обележите и ви! — Где ћу да нацртам ову другу улицу (или пут)? — Ево! — Обележите и ви! — Нацртајте сами и све оне друге, само добро пазите на коју страну иду! — Обележите и оно што сте запамтили у тим улицама! — Поређај ми, Радоване, све што је на северној страни од наше школе! — Поређај ти, Стојане, све што је на јужној страни! — Шта је на северној страни? — Шта је на јужној страни? — Усправите таблице! — Ређај ти, Томо, поново све што је на којој страни, а ви други пазите да он не погреша; и ако он што погреша или прескочи, ви дигните руку! — — —

*

— Ви се већ само сећате шта ћемо данас да радимо, чим су клупе овако окренуте?.. Кажу ти, Угљеша! — На коју сте се страну окренули? — А која је иза вас? — А овамо? — А онамо? — С које је стране исток, а с које запад? — А како вам стоје север и југ? — Поређај ти, Чедомире, шта вам је на источној страни! — Поброј ти, Алекса, све што је на западној страни! — Ти, Бранко, кажи, за јужну страну! — Ти, Веселине, за северну! — Е, лепо. Сад ћете то опет све лепо да нацртате. Извадите таблице! — Цртајте полако сами, а ја ћу да вам прегледам и да пазим да ко не погреша!....

— Добро сте нацртали. Доста. Усправите сад таблице, овако као што стоји моја табла! — Која је страна сад отишла горе? — А која је доле? — А како стоје источна и западна? — Јесу ли се оне промениле? — Сад оставите у клупу, али пазите да вам се не избрише! —

(После одмора. Клупе су на свом старом месту. Учитељ улази и наставља). Извадите таблице! — Нек остану на клупи, а ви седите лепо! — Пазите добро! Гргуре, устани и покажи ми руком све четири

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNI-LJ.RS

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

стране! — А погледај, како ти је на табlici! — Како је на њој? —
— Слаже ли се то на табlici с оним како је у истини? — Узмите
таблице у руке, а држите их положено, као да су на кауни, па се окре-
ните југу! — Добросаве, казуј ти, шта је пред вама? — А је ли тако
и на твојој табlici? — Шта је на њој пред вама (пред школом)? —
А шта је иза вас? — А на табlici? — А десно? — А на табlici?
— А с леве стране, тамо? — А на табlici? — А иза вас? — А на
табlici? — Сад се полако, тако с положеним таблицама, окрените
истоку! — Шта је пред вама? — А на табlici? — Шта је иза вас?
— А на табlici? — Шта је с десне стране? — А на табlici? —
А с леве стране? — А на табlici? — Окрените се лево! — Спустите
таблице на клупу! — Видите ли ову збрку? Како се год окренете, на
таблицама стоји другојаче. И кад ви не бисте записали које је која
страна, онда се ништа не би знало шта је с које стране на оваком цр-
тежу. А по окретању не бисте могли да познате, јер је увек другојаче.

— Зато су људи уобичајили, да се увек окрену северу, кад цр-
тају овако неку варош или село или какво земљиште. И онда је увек
пред њима север, а иза њих југ, с десне стране исток а с леве запад. А
кад тај цртеж **усправе**, онда је **север горе, југ доле**, с десне стране
исток, а с леве запад. И сад га окрећите како год хоћете, увек ће
горе бити север, доле југ, десно исток, а лево запад.

— Зато ћемо се и ми увек, кад имамо да цртамо школу нашу
или околину, а доцније и целу нашу земљу, окретати *северу* и цр-
тати тако, да кад цртеж усправимо север дође горе а југ доле. Где
ће онда бити исток а где запад? —

— Јесте ли запамтили? — Шта сте запамтили? — Кажи то и
ти, Милосаве! — Кажи ти, Луко!

*

— По клупама ви већ познајете шта ћемо данас радити. Извадите
таблице! — Још једанпут ћете да цртате школу и све што има око
ње, као оно пре, а ја ћу да обилазим и да вам прегледам. Узмите пи-
салке! — Почните!....

3. Место

— Сутра ћемо ићи у поље. С тога нemoјте доносити књиге, него
само донесите таблице, које нам требају за цртање!....

*

Сутрадан.

— Изиђите и станите у ред по четворица!... Сад ћемо ићи па оно
брдо М.... одакле ћемо најбоље видети све што има у овом месту,

¹ Ако учитељ хоће, деца могу донети и књиге па ће их оставити у школи. Но
у том случају из поља после морају доћи у школу за њих.

где ми живимо. Ко зна којим ћемо путем најбрже и најлакше доћи до њега и попети се на њега? (Деца се јављају руком). Кажи ти, Милане! — Добро. Ко зна други пут? — Којим је лакше? — А којим је ближе? — Добро хајдете да идемо овим, којим је најближе, а вратићемо се оним другим. Хајде ти, Јоване, напред! Само немојте да хитате, него полако; а где што затреба да видите, ја ћу вас зауставити и показаћу вам. Пођите!...

Уз пут наставник ће заустављати ученике где год што имадне да им покаже. А показивање овом приликом мора да буде кратко и јасно, без дугог говорења, причања и објашњавања. Показује се само оно што се види и, ако је какво знаменито место, онда се само кратко каже шта се ту десило. Даље причање о томе ваља оставити за други пут, или ће се то допунити у школи.

На брду. Наставник ће најпре пустити ученике да се мало истрче, поиграју и одморе, ако их није пустио из реда још пре, кад су се пели уз брдо. Онда ће их покупити у круг око себе, или како буде најзгодније према месту, па ће отпочети:

— Видите ли одавде нашу школу? — Покажи је ти, Жарко? — Видите ли још штогод око ње? — Кажи ти, Божо! — Шта се још види, што Божа није поменуо? — А шта се не види од онога што смо пртали?... На којој смо страни ми од школе? — А на којој је страни школа од нас? — Да ли је баш управо на тој страни? — Пружите сви руку на источну страну! — Пружите на запад! — На север! — На југ! — Спустите руке! — Окрените се право на исток! — Окрените се на запад! — Окрените се на југ! — Окрените се на север! — Шта је сад пред вама? — Шта још? — Шта још? — Шта оно имате да запамтите за ту страну? (Да ваља увек да се окренемо северу, кад хоћемо да пртамо школу и оно што је око ње). Добро је. Окрените се истоку! — Погледајте, шта видите на тој страни? — Још? — Још? — Још? — — — Окрените се југу! — Шта нам је с те стране? — Још? — Још? — — — Окрените се на запад! Шта је сад пред нама, с те стране? — Шта се још види тамо далеко? — — —

— Јесте. Ви видите, да се одавде види много села и градова, много брда и планина, много потока и река, много долина и равница, много путова и тако даље. Али све то ми ћемо учити мало доцније, док мало ојачате и научите боље да пртате.... А сад ћемо да узмемо само оно што је лакше и ближе: узећемо ово место, у којем ми живимо и оно што је у њему и око њега или до њега, најближе.

— Наше место је један *град* или *варош*¹. (Ми обично кажемо „варош“, али то није наша српска реч него мађарска; а право српски се каже *град*. И боље би било, кад бисмо могли да научимо па да никад

¹ Ако је село, онда је ово посматрање па и пртање још лакше, јер је простије.

не кажемо варош него град). У том граду видимо како су куће ублизу, све једна до друге. Је ли тако и по селима? — Само крајем око града куће су раздалеко. То се обично зове *предграђе*, које може имати и друго име. Знате ли које предграђе нашег града? — Знате ли још које? — Које је нашем граду источна страна? — Које му је западна? — Које је јужна? — А које северна? — Које му је најглавнија улица? — С које стране полази та улица и на коју иде? — С које му је стране река *Н*? — Како тече *Н*, с које стране на коју? — Шта је до самога града с источне стране? — Шта има још на тој страни? — Шта још? — — — Шта је од града на западној страни? — Шта још? — Још? — Још? — — — Шта је с јужне стране? — — — Погледајте сад и побројте све што му је на северној страни! — — —

— Добро. Сад седните и извадите таблице и крижуље! — Окрените се граду! — Насред табле град ћете обележити овако, једним малим кругом, колико прстен! — Сад забележите северну страну са *С*, западну са *З*, источну са *И*, а јужну са *Ј*! — Сад, повуците танке линије од истока западу и од севера југу; али би боље било да обележимо само тачкама! — Нађите сад где се те две линије укрштају и забележите ту тачком! — Шта ће да нам значи ова тачка? (Она ће да нам казује *средину* нашега града или вароши). Продужите сад линије до краја табле? — Шта ће да нам казују те линије? (Стране света). Како ћемо сад да обележимо реку? — Протиче ли она посред града? — Хајдете и њу да обележимо! — Њу продужите и даље, до краја табле! Да ли она тече право? — Где се савила? — Обележите и горњи ток њен, одакле долази до града! — Да обележимо сад све што је поред реке *Н*! — Шта је у њој или у равници њеној више града? — Обележите то! — Шта је на њој или поред ње испод града? — Обележите и то! — — —

— Да обележимо сад: шта је тачно или управо на северној страни. А шта је то? — Обележите! — Шта је управо или тачно на јужној страни? — Како ћемо да обележимо то? — Обележите! Само назите које је даље од вароши: или ово, или оно што смо обележили са северне стране? — Колико је даље (има ли двапут)? — Обележите! — Шта је управо са западне стране? — Колико је то далеко? — Обележите! — Како ћете да забележите? — Погледајте сад, шта је управо с источне стране? — Како ће то да се забележи? — Обележите! —

— Сад имамо оно што је најглавније са све четири стране. Шта има још необележено око града? — Шта још? — Још? — Још? — Хоћете ли да обележимо и то? — Али како ћемо, кад то није ни на једној страни тачно?! — Добро. С које је стране онај поток? — Како он тече, с које стране на коју? — Где утиче? — Обележите га! — Шта има још на тој страни? — Обележите! — Шта је на противној страни? — Како би се назвала та страна? (Југо-западна). Зашто се

WWW.UNIBS.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

тако зове? (Зато што није тачно ни на југу ни на западу, него између њих). Обележите само оно што је најглавније! — Шта је на југо-западној страни? — Како ћемо то да обележимо? — Шта је ближе а шта је даље од града? — Обележите! — Која нам је страна још остала? — Зашто се она зове тако? — Шта има на њој? — Како ћемо то да обележимо? — Обележите! —

— Сад смо довршили цео нацрт. Нађите средину града! — Нађите главну улицу! — Покажите реку! — Нађите источну страну! — Западну! — Северну! — Јужну! — Шта је тачно на северној страни? — Нађите га на цртежу! — Шта је тачно на јужној! — Нађите га! — Шта је тачно на источној! — Покажите га! — Шта је на западној! — Покажите га! — Поброј ми, Блажо, шта је на северо-источној страни! — Нађите то на цртежу! — Поређај ти, Васо, шта је на југо-источној! — Нађите то! — Кажи ти, Гојко, шта је на југо-западној страни! — Нађите и то! — Шта је са северо-западне стране? — Покажите и то! —

— Сад измењајте таблице, ко с ким хоће, и прегледајте један другоме да ли је добро! — — —

— Оставите, ако можете тако, да вам се не побрише! — Хајдете сад опет у игру! — — —

— Доста сте се играли. Хајдете у ред! — Окрените се сви нашем граду! — Пре но што пођемо хоћу да видим, јесте ли све депо запамтили. Хајде ти, Алекса, покажи ми руком све четири стране света и кажи шта је на којој управо! — Кажи сад шта је између њих! — Добро је! Кажи ти, Бошко, све! — Ко још уме да каже све, а да не погрешни нигде? — — —

— А, ко је заборавио, шта оно беше **видик**? — А видиков **круг** или **видокруг**? — Добро сте запамтили. Али знам да сте заборавили како се зове она највиша тачка на видикү што је управо више нас? (*Зеник*). А где смо ми према видикову кругу? — Добро сте запамтили. Ко није запамтио? — Сад пођите!...

У школи се ово може нацртати још једанпут, а још је боље, да деца нацртају на хартији па да тај цртеж чувају.

*

— Изиђите и станите у ред! — Данас ћемо опет ићи у поље. Пођите!... Уз пут се може деца свраћати пажња на многе ствари и појаве или радње, које карактерину дотично доба године. Је ли пре било овако хладно као сад? — Је ли пре била овако земља влажна? — Каква је трава била пре, а каква је сад? — Како је лишће пре било, а како је сад и шта ради? — Шта раде људи у пољу сад? — А шта су радили онда? — Које смо тице пре видели? — Да ли ћемо их сад видети? — Пазите, које ћемо сад видети! — Како је пре стајало сунце? — Је ли пре било овако исто облачно? — Кад пада снег? — А кад пада више кише, да ли лети или у јесен? —

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BE

— Ми смо пре били на оном брду онамо, а сад смо на овоме, а ове друге стране. Хајдете и одавде да разгледамо наш град (или село)! С које смо му стране сад? — А с које смо били пре? — Где су стране света? — Јесу ли се оне промениле? — Шта је од града на северној страни? — А на јужној? — Шта је на источној? — Шта је на западној? — Шта је на југозападној? — — — Као што видите, све исто онако као што смо видели и с онога брда. Би ли сад било тешко да то нацртамо? — Лепо. Али ми нећемо сад да цртамо. Зато нисте ни понели таблице. Него кажите ми: где смо ми сад? (На брду). На брду: *наврх* брда; на *највишем* месту на брду, је л' те? Кад стојимо на средини брда, ми ово зовемо *горе*, а оно *доле*. Докле зовемо *доле*? — Зна ли когод, како се зове најдоњи део брда? (*Подножје*). — А како се зове ово од врха до подножја? (*Стране*). Колико има страна? — Је ли свако брдо оvolико? — А је ли свако брдо овако округло? — Знате ли које дугачко брдо? — Како се оно пружа: с које стране на коју? — Шта му је с једне а шта му је с друге стране? — Јесу ли све *долине* једнаке? — Покажите ми још коју долину! — Која је највећа? — Покажите руком одакле она почиње па где се свршава! — Где се почиње а где се свршава ова долина? — А она? — Ко би знао, шта има по средини долине? (*Поток или река*). — Како тече вода: *уз* брдо или *низ* брдо? — По томе, да ли поток овај тече *уз* долину или *низ* долину? — Онда које је овој долини *горе*? — А које јој је *доле*? — Како онда тече поток? (*Озго доле*). Јесте. И свакој долини и свакој реци и потоку зна се које је горе а које доле по томе како вода тече. Шта се зове горе? (Горе се зове она страна *одакле* вода тече). А шта је доле? (Доле се зове она страна *куда* вода тече). Које је *десна* а које *лева* страна ове долине или овога потока? — Јесте, ако се окренемо овако, онда ће ово бити десна а ово лева страна; а ако се окренемо овако, онда ће ово бити лева а оно десна страна. Због тога су се људи и овде погодили или договорили, да учине овако: да се окрену онако како вода тече, па онда она страна што је с десне руке да буде десна, а она што је с леве да буде лева страна. Зато је најбоље, да станемо на *мосту*, па да се окренемо низ воду, и онда нам се само каже које нам је десна а које лева страна. На којој смо страни ми сад од онога потока? — А на којој смо од оне реке? —

— Сваки поток и свака река направи себи места или пут куда тече. То се зове њено *корито*. Бисте ли могли погодити зашто се тако зове? Које је „корито“ у ове реке? — Је ли велико? — Како је корито у велике реке? — Коју већу реку знате? — А како је корито у мале реке и потока? — Како ћемо да кажемо уједно: како је корито у велике а како у мале реке? —

— Река или потак има и своје *обале*. Ко може да ми каже, шта је то обала? — Јесте. И свака река има *две* обале: *десну* и *леву*. Ко

би могао да ми каже: које је десна а које лева обала? — Је ли свака обала једнака? — Каквих има обала? — Јесте. И обала има великих и малих. Велике се зову *високе*, а мале *сниске*. С великих може и да се падне у реку, а ту је обично и река дубока. Зато деца морају да се клоне великих обала, да не падну и да се не удаве...

— Ево, ја ћу овде, на земљи, да направим ток једне реке!... Како ће вода да тече: с које стране на коју? — Зашто? — Које је онда *горе* а које *долје*? — Које је корито? — А које су обале? — Које је десна а које лева обала? — Како ће то да се зна? —

— Је ли когод од вас видео, одакле *почиње* река или поток? — Где си видео? — Како се зове то место? — Је ли још ко видео извор? — Где си видео? — А ти, Милане? — Шта је то **извор**? Ја знам један извор овде близу. Сад ћу да вас водим тамо, да га видите...

— Ето, то је извор! Видите, како вода излази из земље! — Кад изиђе из земље, онда људи могу да јој направе од дрвета *точак* или од камена да озидијају *чесму*, те људи лакше пију и захватају, кад носе кући. Извори су обично мали. Има још и мањих од овога. Али их има и великих. Има их тако великих, да људи одмах овде, пред извором, не могу да пређу на другу страну, а мала деца би се удавила. На изворима је вода обично хладна као лед, да се једва пије. Али има извора, из којих излази врућа вода. Таква је вода обично *лековита*. Зато се ту граде *бање*, те се људи у тој води купају а понегде је и пију. Је ли ко од вас био у којој бањи? — Како је тамо?...

— Зна ли когод: откуд у земљи вода? — То ћете тешко погодити. Зато слушајте да вам кажем. Кад пада киша, онда једна земља пије воду и напије се што год више може. А највише се она напије зими, кад напада велики снег. Докле год снег стоји на земљи, он се оздо до земље топи и дању и ноћу помало и сва та вода не отиче него иде у земљу све дубље. А кад је на брду шума, она још више накупи воде, јер јој не да да отиче ни онда кад је најјача киша. Зато увек испод шуме има више извора. А кад људи посеку шуму, онда често и сви извори испод ње пресуше. Шуме ваља да има и код самог извора, те да се вода на извору не суши и не греје и да се имају где и путници одмарати.

— Погледајте сад, како иде ова вода од извора! (Иде ли уз брдо или низ брдо?) — Је ли то река? — Зашто није? — Је ли велики поток? — Зашто није? — А хоће ли и тамо даље да остане овако мали? — Од чега ће да порасте? — Погледајте низ долину, где ће с којом водом или поточићем да се састави! — Ето тако од најмањих поточића порасте поток; поток расте све већи и већи те постане речица, а од више речица буде река. А јесу ли све реке једнаке? —

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Још да вам кажем како се зове оно место где се две реке или два потока састају. Ако мали поток или мала река утиче у велику, онда се то место зове **уток**. Ту утиче мала река у велику. А ако су једнаке реке или једнаки потоци, онда се оно место где се састају зове: **састав**. Можете ли да ми покажете који састав? — А који уток? — По томе, где се река или поток почиње? — А где се свршава? — Шта је извор а шта је уток? — Које је горе а које доле? — Које је десна а које лева страна? — А које је десна а које лева обала? —

*

— Којим смо *путем* ми дошли овде? — Куда бисмо отишли, да смо њиме ишли даље? — Дакле, куд води он? — Зато како се он зове? — На коју страну иде? — По томе које је њему десна а које лева страна? — Јесте, тако је кад се иде одовуд онамо; а како ће бити кад се иде одонуд овамо? — Тако је. И код пута се гледа *с које се стране иде*, а нема одређене десне и леве стране као код долине и потока и реке. Знате ли, како се зове ово поред пута, ископано с обе стране? — А зашто је то ископано? — Имају ли то мали путеви и оне путање или путићи преко поља? — Зато, кад је велика киша и блато, куда је боље да се иде, великим или малим путем? — Јесте. И сем тога што велики путеви имају ове јаркове, да се у њих вода слива, они су још и насути песком или шљунком или, где њега нема, ситним каменом или каменитом земљом. Зато се они зову и *насипи*. Који се дакле пут зове насип? — А зашто је насут? — Има ли још који насип у нашем месту? — Који је то? — Зна ли когод од вас, како се зову највећи путеви или насипи другојаче? (*Друмови*). Знате ли који друм? — Кад какав пут или друм наиђе на какву реку или поток, како се онда прелази? — — —

*

— Погледајте небо, свуда више нас! — Шта видите горе? — Сад погледајте земљу, свуд око себе! — Шта видите на земљи? — Шта још? — Шта још? — Шта још? — — — Јесте. Све то ми можемо да кажемо овако. Земља је покривена или шумом, дрвећем, и онда се то зове *шума* или *планина*, или *забран*, или *воћњак*. Кад се зове планина? — Кад се зове забран? — А шта је воћњак? — Шта може да роди у воћњаку? — А, ко зна шта је то шумарица? — Видите ли коју шумарицу? — А коју шуму? — А коју планину? — А који забран? — А који воћњак? — Ако је земља покривена житом, како се то зове? — Покажите ми коју *њиву*! — Још! — Још! — Још! — Које жито може да расте у њиви? — Које још? — Шта се ради пре но што се жито посеје у њиви? — Чиме се оре? — Добро; о томе ћемо се разговарати други пут. А сад ми кажите даље, како се зове она земља, где расте трава? — Шта раде људи, кад на *ливади* по-

расте велика трава? — Је ли ко видео како се коси? — Како се зове та покошена трава кад се осуши? — За шта ће људима сено? — Добро! А да ли се свака ливада коси? — Како се зову те ливаде што се не косе)? — (*Утрине, исцусту или ивињаци*). А како се зове оно место, где расте грожђе? —

*

... Како се зове наше место (наш град, наша варош или наше село? — Ко је *најстарији* у њему? — Је ли један кмет? — Како се зове најстарији кмет? — Ко бира *кметове* и *председника*? — Могу ли они сами да врше све послове општинске? — Поред председника и кметова обично има још у општини или судници још и *писар*, који пише све што има у општини да се пише, и биров, пандур или послужитељ, који слуша и носи разне наредбе, писма и позиве коме треба.

(Наставиће се)

АНВЕЛОПЕ КРИВИХ ЛИНИЈА И ПОВРШИНА

од

Д-ра ПЕТ. Ј. ВУКИЋЕВИЋА

(СРВШЕТАК)

III Теорија анVELOПЕ у простору

13. Означимо са $f(x, y, z, \alpha)$ функцију променљивих x, y и z , у којој се налази и променљив параметар α . Нека је функција f једнозначна, када се фиксирају вредности за x, y, z , и α . Ако се погодимо да x, y, z представљају макакве координате, једначина

$$f(x, y, z, \alpha) = 0 \dots \dots \dots (1)$$

представљаће покретну површину у простору, чији ће и облик и положај стајати до партикуларне вредности параметра α . Свакој вредности параметра α одговараће по једна нарочита површина. Кад α , од неке одређене вредности, коју је већ имало, порасте за $\Delta \alpha$, површина (1) прећи ће у суседну

$$f(x, y, z, \alpha + \Delta \alpha) = 0 \dots \dots \dots (2)$$

Такве две суседне површине сећи ће се у опште. Њихов пресек биће крива линија C , чије ће координате у исти мах задовољавати једначине (1) и (2). Ну једначина (2) може се и овако написати

$$f(x, y, z, \alpha + \Delta \alpha) \equiv f(x, y, z, \alpha) + \frac{\partial f}{\partial \alpha} \Delta \alpha + \frac{\partial^2 f}{\partial \alpha^2} \frac{\Delta \alpha^2}{2!} + \dots = 0,$$

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBR.SR

која се, с погледом на (1), своди на

$$\frac{\partial f}{\partial \alpha} + \frac{\partial^2 f}{\partial \alpha^2} \frac{\Delta \alpha}{2!} + \frac{\partial^3 f}{\partial \alpha^3} \frac{\Delta \alpha^2}{3!} \dots = 0 \dots \dots \dots (3)$$

Ако пустимо сад да $\Delta \alpha$ тежи нули, крива C приближаваће се своје одређеном граничном положају $C(\alpha)$, чије ће координате још једнако задовољавати једначине (1) и (3), од којих ће последња, при узимању граница, прећи у једначину

$$\frac{\partial f(x, y, z, \alpha)}{\partial \alpha} = 0 \dots \dots \dots (4)$$

Ако се параметар α буде непрекидно мењао, покретна површина (1) заузимаће серију узастопних положаја, извешће читав систем површина. Сваке две узастопне површине у томе систему сећи ће се. Геометриско место свију тих пресека биће *површина*, чија се једначина добија елиминавањем параметра α из једначина

$$f(x, y, z, \alpha) = 0 \text{ и } \frac{\partial f(x, y, z, \alpha)}{\partial \alpha} = 0 \dots \dots \dots (5)$$

Та се површина зове *анvelope* целог система површина (1), које бисмо, према *анvelope*, могли назвати *обвијенице*. Криву линију по којој се секу две узастопне површине система (1), *Monge* је назвао *карактеристика анvelope*.

14. Овде би нам ваљало учинити слична разматрања онима у чл. 2, 3, и 4. Баш због те сличности прећи ћемо преко њих на доказ теореме: *анvelope, која обгрљава систем површина (1) [чл. 13.] додирује се са сваком обвијеницијом дуж целе карактеристике.*

Нека је $M(x, y, z)$ заједничка тачка *анvelope* и једне обвијенице из система (1). Да бисмо извели доказ за горњу теорему, ваља показати да и *анvelope* и дотична обвијеница у тачци M имају исту додирну раван; то ће бити ако су, узимајући x и y за прапроменљиве, дотични делимични изводи $\frac{\partial z}{\partial x}$ и $\frac{\partial z}{\partial y}$ једнаки за обе поменуте површине у заједничкој тачци M .

Обвијеница је представљена једначином (1) [чл. 13], кад у њој α има одређену вредност, а делимичне изводе $\frac{\partial z}{\partial x}$ и $\frac{\partial z}{\partial y}$ за ову површину израчунаћемо из једначина

$$\frac{\partial f}{\partial x} + \frac{\partial f}{\partial z} \frac{\partial z}{\partial x} = 0 \text{ и } \frac{\partial f}{\partial y} + \frac{\partial f}{\partial z} \frac{\partial z}{\partial y} = 0 \dots \dots (1)$$

Једначина за додирну раван у тачци M гласи

$$\frac{\partial z}{\partial x} (\xi - x) + \frac{\partial z}{\partial y} (\eta - y) - (\zeta - z) = 0 \dots \dots (3)$$

Једначину (1) [чл. 13] можемо сматрати и као једначину *анvelope*, ако само у њој узмемо α као функцију од x, y, z , дефиновану једна-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

нимом (4) [чл. 13]. Под том погодбом, делимичне изводе $\frac{\partial z}{\partial x}$ и $\frac{\partial z}{\partial y}$ за анвелону у тачци M израчунаћемо из једначина

$$\left. \begin{aligned} \frac{\partial f}{\partial x} + \frac{\partial f}{\partial z} \frac{\partial z}{\partial x} + \frac{\partial f}{\partial \alpha} \left[\frac{\partial \alpha}{\partial x} + \frac{\partial \alpha}{\partial z} \frac{\partial z}{\partial x} \right] &= 0 \\ \frac{\partial f}{\partial y} + \frac{\partial f}{\partial z} \frac{\partial z}{\partial y} + \frac{\partial f}{\partial \alpha} \left[\frac{\partial \alpha}{\partial y} + \frac{\partial \alpha}{\partial z} \frac{\partial z}{\partial y} \right] &= 0 \end{aligned} \right\} \dots \dots \dots (3)$$

где ваља α сменити вредностима из (4) [чл. 13].

За сваку тачку карактеристике $C(\alpha)$ постоји једначина $\frac{\partial f}{\partial \alpha} = 0$, те се једначине (3) своде на једначине (1) из којих се израчунавају делимични изводи $\frac{\partial z}{\partial x}$ и $\frac{\partial z}{\partial y}$ за обвијеницу $f(x, y, z, \alpha) = 0$. С тога ће ма у којој тачци карактеристике и анвелона и обвијеница имати исту додирну раван. Тим је теорема доказана.

15. Свакој вредности параметра α одговара по једна карактеристика $C(\alpha)$. На свакој обвијеници налазе се по две бесконачно зближене карактеристике, на име пресеци једне оваке површине са оном пред њом и оном за њом. Једначине карактеристике $C(\alpha)$ јесу

$$f(x, y, z, \alpha) = 0 \quad (1) \text{ и } \frac{\partial f(x, y, z, \alpha)}{\partial \alpha} = 0 \quad \dots \quad (2)$$

Једначине узастопне карактеристике $C(\alpha + d\alpha)$ добићемо, кад у (1) и (2) сменимо α са $\alpha + \Delta \alpha$, па пустимо да $\Delta \alpha$ тежи нули, т. ј.

$$f(x, y, z, \alpha + \Delta \alpha) = 0, \quad \dots \quad (3) \text{ и } \left(\frac{\partial f(x, y, z, \alpha)}{\partial \alpha} \right)_{\alpha + \Delta \alpha} = 0, \quad \dots \quad (4)$$

где је у последњој једначини назначено, да по извршеном диференцијалењу по α треба сменити α са $\alpha + \Delta \alpha$. Ако пустимо сад да $\Delta \alpha$ тежи нули, онда ће [по чл. 13] једначина (3) прећи у једначину (2) а једначина (4) у једначину

$$\frac{\partial^2 f(x, y, z, \alpha)}{\partial \alpha^2} = 0. \quad \dots \quad (5)$$

И тако, док су једначине карактеристике $C(\alpha)$

$$f(x, y, z, \alpha) = 0 \text{ и } \frac{\partial f(x, y, z, \alpha)}{\partial \alpha} = 0,$$

дотле су једначине узастопне карактеристике $C(\alpha + d\alpha)$

$$\frac{\partial f(x, y, z, \alpha)}{\partial \alpha} = 0 \text{ и } \frac{\partial^2 f(x, y, z, \alpha)}{\partial \alpha^2} = 0.$$

Према томе две узастопне карактеристике секу се у тачкама, кроз које у исти мах пролазе три површине, чије су једначине

WWW.UNILIB.SR

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

$$f(x, y, z, \alpha) = 0, \frac{\partial f(x, y, z, \alpha)}{\partial \alpha} = 0 \text{ и } \frac{\partial f^2(x, y, z, \alpha)}{\partial \alpha^2} = 0 \dots (6)$$

Геометриско место свију ових пресека јесте крива линија у простору, чије се једначине добијају елиминавањем параметра α из једначина (6). Ту просторну криву линију Monge је назвао „arête de rebroussement“. Ја бих предложио, да се српски зове повија.

16. *Повија се може сматрати као анVELOна карактеристика; све ју карактеристике додирују.*

Овај ћемо став доказати, ако покажемо да и карактеристика и повија у свакој заједничкој тачки имају исту дирку. То ће опет бити, ако за обе криве линије при прапроменељивом x -у, буду истоветни како први изводи y -а тако и z -а, или ако су за обе криве једнаки диференцијали како dy тако и dz . Означимо краткоће ради $\frac{\partial f}{\partial \alpha}$ и $\frac{\partial^2 f}{\partial \alpha^2}$ са f' и f'' . Из једначина за карактеристику $C(\alpha)$, за коју α има одређену, сталну вредност, добијамо диференцијаљењем

$$\left. \begin{aligned} \frac{\partial f}{\partial x} dx + \frac{\partial f}{\partial y} dy + \frac{\partial f}{\partial z} dz &= 0 \\ \frac{\partial f'}{\partial x} dx + \frac{\partial f'}{\partial y} dy + \frac{\partial f'}{\partial z} dz &= 0 \end{aligned} \right\} \dots (1)$$

из којих се једначина израчунавају dy и dz за сваку тачку карактеристике $C(\alpha)$.

Једначине карактеристике $C(\alpha)$ можемо сматрати и као једначине повије, ако само у њима узмемо α као функцију координата x, y и z , дату једначином

$$f''(x, y, z, \alpha) = 0.$$

Диференцијаљењем поменутих једначина под овом погодбом, добићемо

$$\left. \begin{aligned} \frac{\partial f}{\partial x} dx + \frac{\partial f}{\partial y} dy + \frac{\partial f}{\partial z} dz + \frac{\partial f}{\partial \alpha} d\alpha &= 0 \\ \frac{\partial f'}{\partial x} dx + \frac{\partial f'}{\partial y} dy + \frac{\partial f'}{\partial z} dz + \frac{\partial f'}{\partial \alpha} d\alpha &= 0 \end{aligned} \right\} \dots (2)$$

Како су чланови $\frac{\partial f}{\partial \alpha} d\alpha$ и $\frac{\partial f'}{\partial \alpha} d\alpha$, т.ј. $f' d\alpha$ и $f'' d\alpha$, по условима проблема, нули једнаки, то се једначине (2) свODE на облик једначина (1). У заједничкој тачки карактеристике и повије параметар α има исту вредност. С тога се из једначина (1) и (2) добијају исте вредности како за dy тако и за dz . Гиме је теорема доказана.

17. Овде имамо да учинимо неколике напомене.

1) Једначина $f(x, y, z, \alpha) = 0$, кад у њој x, y и z заменимо координатама неке сталне тачке M , може дати више вредности за параметар α ; међу овим вредностима биће бар једна, ако је тачка M на анVELOни, која ће задовољавати и једначину $\frac{\partial f}{\partial \alpha} = 0$. Обвијеница, која овој вредности α буде одговарала, додириваће анVELOну, оне друге

19. Кад у једначини површине

$$f(x, y, z, \alpha, \beta) = 0$$

има два сасвим независна променљива параметра α и β , може се тражити геометриско место тачака, у којима се секу површине

$$f(x, y, z, \alpha, \beta) = 0 \dots \dots \dots (1)$$

$$f(x, y, z, \alpha + \Delta \alpha, \beta) = 0 \dots \dots \dots (2)$$

$$f(x, y, z, \alpha, \beta + \Delta \beta) = 0 \dots \dots \dots (3)$$

кад $\Delta \alpha$ и $\Delta \beta$ теже нули. Те ће тачке лежати на пресеку кривих линија — парцијалних карактеристика по α и β , по којима се секу површине (1) и (2), и (1) и (3). Стога ћемо место једначина (2) и (3) употребити

$$\frac{\partial f(x, y, z, \alpha, \beta)}{\partial \alpha} = 0 \dots \dots \dots (4)$$

$$\frac{\partial f(x, y, z, \alpha, \beta)}{\partial \beta} = 0 \dots \dots \dots (5)$$

Ако се параметри α и β у исти мах промене за $d\alpha$ и $d\beta$, промениће се и функција f за $\frac{\partial f}{\partial \alpha} d\alpha + \frac{\partial f}{\partial \beta} d\beta$, те ће једначина (1) при том прећи у

$$f + \frac{\partial f}{\partial \alpha} d\alpha + \frac{\partial f}{\partial \beta} d\beta = 0 \dots \dots \dots (6)$$

Тачке у којима се секу површине (1), (4) и (5) задовољавају и једначину (6); с тога можемо рећи: кроз пресек површина (1), (4) и (5) пролази свака површина, која из $f=0$ проистиче услед бесконачно малих промена параметара α и β . Ако се α и β буду непрекидно мењали, тачке пресека површина (1), (4) и (5) описиваће површину, која се означаје као *анвелона* система површина (1). Аналитички преставаник ове анвелоне добија се елиминавањем параметара α и β из једначина

$$f(x, y, z, \alpha, \beta) = 0 \quad \frac{\partial f}{\partial \alpha} = 0 \quad \text{и} \quad \frac{\partial f}{\partial \beta} = 0 \dots \dots \dots (7)$$

20. За ову анвелону важи теорема: *сваку обвјеницу додирује анвелона у тачкама, по којима се секу делимичне карактеристике.*

Доказ. Делимичне изводе $\frac{\partial z}{\partial x}$ и $\frac{\partial z}{\partial y}$ ма за коју тачку анвелоне до-

бићемо диференцирањем једначине $f(x, y, z, \alpha, \beta) = 0$, сматрајући у њој α и β као функције од x, y и z , дефиноване једначинама (4) и (5) [чл. 19]. Имаћемо дакле једначине

$$\frac{\partial f}{\partial x} dx + \frac{\partial f}{\partial z} dz + \frac{\partial f}{\partial \alpha} d\alpha + \frac{\partial f}{\partial \beta} d\beta = 0 \dots \dots \dots (1)$$

$$\frac{\partial f}{\partial y} dy + \frac{\partial f}{\partial z} dz + \frac{\partial f}{\partial \alpha} d\alpha + \frac{\partial f}{\partial \beta} d\beta = 0 \dots \dots \dots (2),$$

где диференцијале du и $d\beta$ ваља заменити вредностима добивеним из (4) и (5) [чл. 19], и то, за (1) под предпоставком да је y стално, а за (2) под погодбом, да је x стално.

Делимичне изводе $\frac{\partial z}{\partial x}$ и $\frac{\partial z}{\partial y}$ за обвијеницу добијамо диференцијалном једначине $f = 0$ узимајући α и β за сталне количине, т. ј. израчунавамо их из једначина

$$\frac{\partial f}{\partial x} + \frac{\partial f}{\partial z} \frac{\partial z}{\partial x} = 0 \dots \dots \dots (3)$$

$$\frac{\partial f}{\partial y} + \frac{\partial f}{\partial z} \frac{\partial z}{\partial y} = 0 \dots \dots \dots (4)$$

Из овога јасно видимо, да ће се, за сваку заједничку тачку анвелопе и обвијенице, услед једначина (4) и (5) [чл. 19], свести једначине (1) и (2) на једначине (3) и (4). Тиме је теорема доказана.

IV Примена теорије анвелона у простору

21. Понајважнији случај примене анвелона у простору јесте онај, у коме се тражи анвелона покретне равни, која зависи од једног променљивог параметра. У томе се случају анвелона зове *развијна* (developable) површина.

Ако означимо са a, b, c, p дате функције једног променљивог параметра, а са a', b', c', p' означимо њихове прве изводе по параметру, биће једначина покретне равни

$$ax + by + cz - p = 0 \dots \dots \dots (1)$$

а њен први извод по параметру

$$a'x + b'y + c'z - p' = 0 \dots \dots \dots (2)$$

Једначину анвелопе добићемо елиминавањем параметра из једначина (1) и (2). Те две једначине одређују карактеристику. Она је овде права линија. Како она додирује [чл. 16] повијну анвелопину, то изводимо теорему: *развијна је површина геометриско место дирака криве у простору.*

22. Дата је равна крива линија; по њој се креће центар лопте датог n пречника; наћи анвелопу покретне лопте.

Узмимо раван дате криве за xy -раван; нека је једначина дате криве

$$\beta = \varphi(\alpha);$$

једначина покретне лопте биће

$$(x - \alpha)^2 + [y - \varphi(\alpha)]^2 + z^2 - r^2 = 0 \dots \dots \dots (1)$$

а њен први извод по α

$$(x - \alpha) + [y - \varphi(\alpha)] \frac{d\varphi}{d\alpha} = 0 \dots \dots \dots (2)$$

Елиминавањем α из (1) и (2) добијамо једначину обвојнице, која се у овоме случају зове *канална површина* или *гривна*.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

23. Анвелона лџпта описаних над потезима неке површине као пречницима није друго да подера површине за пол у почетку. — Нека је једначина површине

$$\gamma = F(\alpha, \beta) \dots \dots \dots (1)$$

Једначина покретне лонте биће

$$f \equiv x^2 + y^2 + z^2 - x\alpha - y\beta - z\gamma = 0 \dots \dots \dots (1)$$

Овде има два независна параметра α и β . Први изводи по α и β

$$\frac{\partial f}{\partial \alpha} \equiv x + z \frac{\partial \gamma}{\partial \alpha} = 0 \dots \dots \dots (3)$$

$$\frac{\partial f}{\partial \beta} \equiv y + z \frac{\partial \gamma}{\partial \beta} = 0 \dots \dots \dots (4)$$

Једначину анвелоне добили бисмо елиминавањем параметара α, β, γ из једначина (1), (2), (3) и (4); али су (3) и (4) једначине праве, која иде кроз почетак и стоји управно на додирној равни површине (1) у тачци (α, β, γ) . Подножје ове управне коинцидира са једном тачком на анвелони. Дакле су анвелона и подера идентичне.

24. Наћи анвелону лонте, која стално пролази кроз почетак, а центар јој описује дату елипсу. — Узмимо раван елипсе за xy -ску раван; елипса нека је дата средишном једначином

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} - 1 = 0.$$

Координате центра покретне лонте биће $a \cos \varphi$ и $b \sin \varphi$, те отуд једначина лонте

$$f \equiv x^2 + y^2 - 2x a \cos \varphi - 2y b \sin \varphi + z^2 = 0 \dots \dots (1)$$

у којој је само φ променљиви параметар. Из ове је једначине

$$\frac{1}{2} \frac{\partial f}{\partial \varphi} \equiv x a \sin \varphi - y b \cos \varphi = 0 \dots \dots \dots (2)$$

$$\frac{1}{2} \frac{\partial^2 f}{\partial \varphi^2} \equiv x a \cos \varphi + y b \sin \varphi = 0 \dots \dots \dots (3)$$

Елиминавањем параметра φ из (1) и (2) добијамо једначину анвелоне

$$4 a^2 x^2 + 4 b^2 y^2 - (x^2 + y^2 + z^2)^2 = 0 \dots \dots \dots (4)$$

Елиминавањем φ из (2) и (3) добијамо једначину добивамо дефинирањем

$$a^2 x^2 + b^2 y^2 = 0,$$

коју задовољава само почетак. Значи, да повија овде секљава у једну тачку.

25. Наћи анвелону свију површина II реда, чије су једначине облика

$$K \equiv K_1 + 2\alpha K_2 + \alpha^2 K_3 = 0, \dots \dots \dots (1)$$

где су K_1, K_2, K_3 функције 2-ог степена. Изводи по α биће

$$\frac{1}{2} \frac{\partial K}{\partial \alpha} \equiv K_2 + \alpha K_3 = 0 \dots \dots \dots (2)$$

$$\frac{1}{2} \frac{\partial^2 K}{\partial \alpha^2} \equiv K_3 = 0 \dots \dots \dots (2)$$

Елиминавањем α из (1) и (2) добијамо једначину анвелопе

$$K_1 K_3 - K_2^2 = 0$$

Она је четвртог реда и садржи пресеке површина другог реда: $K_2 = 0$ са $K_1 = 0$ и $K_3 = 0$. Из (3) излази да је повија пресек површина $K_2 = 0$ и $K_3 = 0$.

26. Наћи анвелопу покретне лопте, која пролази кроз средиште датог елипсоида, а њен се центар креће на површини елипсоида. — Нека је једначина елипсоида

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} + \frac{z^2}{c^2} - 1 = 0$$

Координате ма које елипсоидове тачке биће дате у облику

$$a \cos \alpha \cos \beta, \quad b \cos \alpha \sin \beta, \quad c \sin \alpha,$$

где су α и β променљиви параметри. Једначину покретне лопте имаћемо у оваквом облику

$$f \equiv x^2 + y^2 + z^2 - 2x a \cos \alpha \cos \beta - 2y b \cos \alpha \sin \beta - 2z c \sin \alpha = 0 \dots \dots \dots (1)$$

Њени изводи по α и β биће

$$\frac{1}{2} \frac{\partial f}{\partial \alpha} \equiv x \cdot a \sin \alpha \cos \beta + y \cdot b \sin \alpha \sin \beta - z c \cos \alpha = 0 \dots \dots (2)$$

$$\frac{1}{2} \frac{\partial f}{\partial \beta} \equiv x \cdot a \cos \alpha \sin \beta - y \cdot b \cos \alpha \cos \beta = 0 \dots \dots \dots (3)$$

Из ове три једначине ваља елиминovati α и β ; зарад тога, прво, из (2) и (3) налазимо

$$\left. \begin{aligned} \cos \beta &= \frac{ax}{a^2 x^2 + b^2 y^2} - cz \cotg \alpha \\ \sin \beta &= \frac{by}{a^2 x^2 + b^2 y^2} - cz \cotg \alpha \end{aligned} \right\} \dots \dots \dots (4)$$

друго, заменом вредности (4) у (1) добија се

$$\sin \alpha = \frac{2cz}{x^2 + y^2 + z^2} \dots \dots \dots (5)$$

Из (4) квадровањем и сабирањем добијамо

$$\cotg^2 \alpha = \frac{a^2 x^2 + b^2 y^2}{c^2 z^2} \dots \dots \dots (6)$$

Најзад из (5) и (6) елиминавањем параметра α добијамо једначину тражене анвелоне

$$4(a^2 x^2 + b^2 y^2 + c^2 z^2) - (x^2 + y^2 + z^2)^2 = 0 \dots (7)$$

Анвелона је дакле подера елипсоида, чије су осовине два пут веће од осовина задатог елипсоида.

27. Наћи анвелону покретне површине, дате једначином

$$K \equiv K_1 + \alpha K_2 + \alpha\beta K_3 + \beta K_4 = 0 \dots (1)$$

у којој су K_1, K_2, K_3, K_4 функције другог степена.

Овде су први изводи по параметрима α и β

$$\frac{\partial K}{\partial \alpha} \equiv K_2 + \beta K_3 = 0 \dots (2)$$

$$\frac{\partial K}{\partial \beta} \equiv \alpha K_3 + K_4 = 0 \dots (3)$$

Елиминавањем α и β из (1), (2) и (3) добијамо једначину анвелоне

$$K_1 K_3 - K_2 K_4 = 0 \dots (4)$$

То је површина 4-ог степена; пролази кроз пресеке површина $K_1 = 0$ и $K_3 = 0$ са површинама $K_2 = 0$ и $K_4 = 0$

28. Одредити анвелону равни

$$Ax + By + Cz = D \dots (1)$$

кад између променљивих параметара A, B, C, D постоје релације

$$A^2 + B^2 + C^2 = 1 \dots (2)$$

$$\frac{A^2}{D^2 - a^2} + \frac{B^2}{D^2 - b^2} + \frac{C^2}{D^2 - c^2} = 0 \dots (3)$$

Из ове три једначине добијам диференцирањем

$$x dA + y dB + z dC = dD$$

$$A dA + B dB + C dC = 0$$

$$\frac{A dA}{D^2 - a^2} + \frac{B dB}{D^2 - b^2} + \frac{C dC}{D^2 - c^2} = D \left[\frac{A}{(D^2 - a^2)^2} + \frac{B^2}{(D^2 - b^2)^2} + \frac{C^2}{(D^2 - c^2)^2} \right] dD$$

Пмножимо ове три једначине редом са $-\lambda, \mu, 1$ и саберимо их по том, па ћемо добити

$$\begin{aligned} & (-\lambda x + \mu A + \frac{A}{D^2 - a^2}) dA + (-\lambda y + \mu B + \frac{B}{D^2 - b^2}) dB + \\ & + (-\lambda z + \mu C + \frac{C}{D^2 - c^2}) dC = \left[-\lambda + D \left(\frac{A^2}{(D^2 - a^2)^2} + \right. \right. \\ & \left. \left. + \frac{B^2}{(D^2 - b^2)^2} + \frac{C^2}{(D^2 - c^2)^2} \right) \right] dD \end{aligned}$$

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Изберимо сад λ и μ тако да сачинитељи од dA , dB , dC и dD постану нули једнаки. Из тих погодаба добијамо једначине

$$\lambda x = \mu A + \frac{A}{D^2 - a^2} \dots \dots \dots (4)$$

$$\lambda y = \mu B + \frac{B}{D^2 - b^2} \dots \dots \dots (5)$$

$$\lambda z = \mu C + \frac{C}{D^2 - c^2} \dots \dots \dots (6)$$

$$\lambda = D \left[\frac{A^2}{(D^2 - a^2)^2} + \frac{B^2}{(D^2 - b^2)^2} + \frac{C^2}{(D^2 - c^2)^2} \right] \dots \dots (7)$$

Прве три од ових једначина помножимо редом са A , B , C , и за тим их саберимо, а други пут са x , y и z и саберимо, па ћемо добити ове две једначине, с погледом на (1), (2) и (3):

$$\lambda D = \mu \dots \dots \dots (8)$$

$$\lambda (x^2 + y^2 + z^2) = \mu D + \frac{Ax}{D^2 - a^2} + \frac{By}{D^2 - b^2} + \frac{Cz}{D^2 - c^2}$$

Смењујући у последњој једначини $x^2 + y^2 + z^2$ са R^2 а μ вредношћу из (8) добићемо

$$\lambda (R^2 - D^2) = \frac{Ax}{D^2 - a^2} + \frac{By}{D^2 - b^2} + \frac{Cz}{D^2 - c^2} \dots \dots \dots (9)$$

Сад подигнимо на квадрат једначине (4), (5) и (6) и саберимо их, изаћи ће

$$\lambda^2 R^2 = \mu^2 + \frac{A^2}{(D^2 - a^2)^2} + \frac{B^2}{(D^2 - b^2)^2} + \frac{C^2}{(D^2 - c^2)^2}$$

одакле, кад сменимо μ вредношћу из (8) и узмемо на ум (7), добијамо квадратну једначину по λ

$$\lambda^2 - \frac{\lambda}{D(R^2 - D^2)} = 0 \dots \dots \dots (10)$$

Из (10) и (8) добијамо спрег вредности за λ и μ

$$\lambda = \frac{1}{D(R^2 - D^2)}, \quad \mu = \frac{1}{R^2 - D^2} \dots \dots \dots (11)$$

Кад заменимо ове вредности у (4), (5) и (6) и сведемо добићемо

$$\frac{x}{R^2 - a^2} = \frac{AD}{D^2 - a^2}$$

$$\frac{y}{R^2 - b^2} = \frac{BD}{D^2 - b^2}$$

$$\frac{z}{R^2 - c^2} = \frac{CD}{D^2 - c^2}$$

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Множећи ове једначине са x , y и z и сабирајући их, с погледом на (11), добићемо једначину тражене анвелоне

$$\frac{x^2}{R^2 - a^2} + \frac{y^2}{R^2 - b^2} + \frac{z^2}{R^2 - c^2} = 1$$

Кад јединицу на десној страни сменимо са $\frac{x^2 + y^2 + z^2}{R^2}$ па сведемо једначину на нулу, добићемо

$$\frac{a^2 x^2}{R^2 - a^2} + \frac{b^2 y^2}{R^2 - b^2} + \frac{c^2 z^2}{R^2 - c^2} = 0.$$

То је једначина Fresnel-ове таласке површине.

29. Дате су две сталне тачке. Наћи анвелопу равни, која пролази кроз једну сталну тачку, а од друге јој је раздаљина стална. — Узмимо другу сталну тачку за почетак координатног система, праву, која везује обе сталне тачке за z — осовину; означимо раздаљину сталних тачака са d , а сталну раздаљину покретне равни од почетка са p . Једначина покретне равни биће

$$ax + by + z = d, \dots \dots \dots (1)$$

а релација између променљивих параметара a и b

$$1 + a^2 + b^2 = \frac{d^2}{p^2} \dots \dots \dots (2)$$

Диференцијалењем по a и b добићемо из ове две једначине

$$xda + ydb = 0 \text{ и } ada + bdb = 0,$$

одакле елиминавањем da и db налазимо

$$\frac{y}{x} = \frac{b}{a} \dots \dots \dots (3)$$

Елиминавањем a и b из (1), (2) и (3) добићемо једначину анвелоне. Зарад тога из (1) и (3) налазимо

$$\frac{a^2}{x^2} (x^2 + y^2)^2 = (z - d)^2, \dots \dots \dots (4)$$

а из (2) и (3)

$$\frac{a^2}{x^2} (x^2 + y^2) p^2 = d^2 - p^2 \dots \dots \dots (5)$$

Дељењем једначина (4) и (5) и ослобађањем од именитеља добијамо једначину тражене анвелоне

$$(d^2 - p^2) (x^2 + y^2) - p^2 (z - d)^2 = 0 \dots \dots \dots (6)$$

То је једначина кружне купе; добијамо дакле развојну првршину [чл. 21].

30. Размотримо, најзад, покретну површину, престављену једначином

$$\varphi \equiv \varphi_1 + \alpha \varphi_2 = 0, \dots \dots \dots (1)$$

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

у којој су φ_1 и φ_2 функције другог степена, а параметар α јавља се линеарно. — Овде ће први извод по α бити

$$\frac{\partial \varphi}{\partial \alpha} \equiv \varphi_2 = 0 \quad \dots \dots \dots (2)$$

Тачке које у исти мах буду задовољавале једначине (1) и (2) задовољаваће и једначину $\varphi_1 = 0$. Анвелона се дегенерише дакле у криву линију, у пресек површина

$$\varphi_1 = 0 \text{ и } \varphi_2 = 0. \quad \dots \dots \dots (3)$$

Систем површина (1) чини прамен површина, чија је веза крива линија (3).

РАЗВИТАК ЧУЛНЕ РАДЉИВОСТИ У МАЛЕ ДЕЦЕ

Петар М. Илић

Чула су вратнице, кроз која спољашњи свет продире у град човечје душе. Чулна опажања су једино градиво, којим сваки човек зида себи свој унутрашњи свет. „Нема ничега у духу, што пређе није било у чулима“ (Nihil est in intellectu, quod non fuerit in sensu), тврдио је још П. Лок, оснивач емпириске психологије¹).

Надражајем живчаних окрајака у чулима настаје нека тајанствена радња, вероватно хемиска, чије појединости још нису познате, која се живчаним влакнима преноси у сиву мождану кору, где постаје психички процес, осећај, паралелан физиолошком надражају сиве мождане коре²). На осећајима пак развија се, подиже и зида цео наш душевни живот. Осећаји су основа виших облика духа. Они пружају градиво за наше сазнање, они утичу у великој мери на осећања, вољу и поступке наше. Чулни утисци, изазвани спољним предметима, који делају на површину тела, спроводе се живцима ка чулним центрима, који су опет тесно везани са сагласним центрима покрета у кори великога мозга. Стога су сви хотимични покрети наши одређени, најзад, осећајима и њиховим заосталим траговима, преставама.

Процес мишљења ради са елементима, који потичу из осећаја. Кад замислимо све што се налази у души одраслога човека као густо ткиво, или као неку велику озидану зграду, онда су осећаји први конци ткива, или темељно камење у згради³). Свако чуло даје свој прилог за духовни развитак детињи. Помоћу чула такнућа (пинања, додира, општега или кожнога чула), дете стиче престава о спољњем свету, о

¹ П. Деспотовић, Историска педагогика, стр. 228. — ² D-r Ziehen — д-р Окановић, Осећај, 1. стр. — ³ D-r M. Jahn, Psychologie als Grundwissenschaft der Pädago-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

простору, о телима. Кожно чуло је најошштије и најпрвобитније, механичко чуло, из којег су, по историји развића, диференцирањем постали сви остали чулни органи⁴). Кожним чулом дете дозна агрегатно стање тела, њихову површину, тежину; њим се изазивају осећаји притиска, температуре и бола. Бликс и Голдшпајдер открили су на кожи нарочита места за топлоту и хладноћу, а Фрај је запазио извесне тачке на кожи, где се најбрже, и друге где се најмање осећа бол⁵). У тесној вези са кожним је и мишићно чуло, којим се изазивају мишићни осећаји што прате све мишићне покрете. По Вунту пак, услед покрета у мишићима, зглобовима, жилама постају унутарњи осећаји такнућа, који се по своје физиолошком седишту називају још осећајима мишића, зглобова и т. д.⁶) Унутарњим, виталним чулом изазивају се органски телесни осећаји, који извештавају свога носиоца о стању унутарњих телесних органа. Хемиска чула укуса и мириса уводе дете у хемиски састав тела; чуло мириса (воњања) служи као подесник органа за дисање према штетним гасовима, а чуло укуса спречава штетним материјама улазак у желудац. Говор и његово благо, свет звукова прима душа детиња помоћу механичког чула слуха. У лавиринту ува Голц је пронашао т. зв. чуло за равнотежу (статичко чуло), које Вунт сматра као унутрашњи додаток општега чула пинања⁷). Хемиско чуло вида даје свакако највише грађе детету за познавање света, барем у првој години; чу доцније, кад оно проговори, слух је надмоћнији и од вида у психогенетичком погледу. Прајер тврди да надражаји слушнога живца, уопште, много више доприносе духовном развоју детињем, него ли надражаји виднога живца⁸).

Пошто се свеколико развиће душино започиње осећајима чулним, то је за психогенезу занимљиво и важно пратити устопице поступни развој чулне радљивости у мале деце, од самог рођења њихова. Тим ће се задобити и кључ за разумевање душевних појава у одраслих људи. С правом вели Прајер: „Ко хоће да ослушкује постајање и растење човечје душе, тај мора пре свега душу детињу да подвргне методском испитивању, тај је дужан да призна физиологију као основу свеколике емпирске психологије⁹). Стога је Прајер извршио многа посматрања о поступном развијању чула у почетку живота, с нарочитим погледом на знатно учешће чула вида у духовном образовању детињем.

Ну, да ли има дете и пре рођења осећаја, и којих? Искључени су осећаја вида, слуха и мириса, први због мрака у омотачу, а други

gik, стр. 16. — ⁴ W. Wundt, Grundriss d. Psychologie, стр. 46. — ⁵ D-г М. Jahn, нав. дело, стр. 14. — ⁶ W. Wundt, Grundriss итд. стр. 57. — ⁷ W. Wundt, нав. дело, стр. 48.

⁸ W. Preyer, Die Seele des Kindes, 6 Aufl. стр. 117. — ⁹ W. Preyer, Naturwiss. Thatsachen u Probleme, 202. стр. —

због тога, што су дотични органи испуњени течношћу, те искључују ваздух. Али имамо разлога за претпоставку, да од прилике око половине доба бремености, нерођено дете има топлотних осећаја, и да се чуло такнућа пробудило до извесног степена, услед додира са омотачем који окружује зачетак. Истина, мучно је одредити у колико ови осећаји имају психичког карактера. Ипак је извесно да се за последњих месеца пре рођења збивају велике промене у детињем мозгу, нарочито великом. С тога је вероватно да осећаји нерођеног детета садрже свест, и ако слабу и неодређену¹).

На развитак чула у новорођенчади бацају јаку светлост упоредна анатомија и историја развића. По Флексигу, најпре допиру до коре великога мозга спроводници телесних, општих осећаја, као бола, глади, жеђи, и осећаји чула пипања. Нешто доцније сазрева спровод мириса. Много доцније се развија спровод вида. Најпосле се распознаје зрелост код спровођења слуха.² Код животиња нашао је Wesley Mills, да најпре ступа у рад кожно чуло, а тако је исто и код човека. Кожни живци су већ у новорођенчета донекле осетљиви, јер су још пре рођења надраживани додиром разних места коже при детињим покретима. Дете располаже чулом такнућа одмах по рођењу, бар у његовом најпростијем облику и пасивним радњама његовим.³ То је с тога што је његов прибор веома прост, јер је састављен само из живаца који се завршују у кожи. У области чула такнућа јављају су код деце јасни осећаји и опажаји далеко пре првих опажаја вида. Ну за првих часова живота детиња, осећаји додира су мањи него доцније; тако исто разликовање температуре није још развијено. Тек честим мењањем топлих купанања и хладних поливања коже, дете може да разликује: топло, врело, хладно, студено⁴. Према болним утицајима, који погађају само мали број кожных живаца, новорођенчад су неосетљива⁵. Она не реагују на утицаје, који би били болни за одрасле. Genzmer није опазио никакве знаке непријатности код новорођене деце при убуду иглом у нос, усне, руке⁶. Прајер, истина, није градио оваке огледе, већ се на други, невинији начин уверио о мањој осетљивости коже према болу у новорођенчади, н. пр. прскајући им очи водом, додирујући им очне капке. Ну после једнога или два дана, Прајер је констатовао растење осетљивости коже према болу. Што се тиче осетљивости коже у деце, Ottolenghi је извршио опширна истраживања, па је нашао да је она у најранијој младости врло незнатна, а расте с годинама тако, да је у старијем добу највећа⁷. Како незнатна осетљивост додира, тако и неосетљивост према топлоти, хладноћи и болу код новорођенчета (па

¹ Tracy-Stimpfl, Psychologie d. Kindheit, стр. 2. ² Preyer, D. Seele d. Kindes, стр. 112. — ³ Compayre-Ufer, Die Entwicklung d. Kindesseele, стр. 118. — ⁴ W. Preyer, Die Seele d. Kindes, стр. 117. — ⁵ Исти, стр. 117. — ⁶ W. Preyer, Naturwiss. That-sachen und Probleme, стр. 219. — ⁷ Compayre-Ufer, Ewtw. d. Kindesseele, стр. 121.—

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

WWW.UNIJS.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

и код перођене деце) може се свести на непотпун развитак мозга, а не коже¹. Са развитком мозга напредује и осетљивост деце према додиру, топлоти и болу. По Perez-у можемо узети, да дете од два месеца већ осећа задовољство услед додира, кад га благо помилујемо; од три месеца, оно само тражи, по нагону, да вежба своје чуло пипања, јер му је то пријатно. Ту је уједно и почетак игре, ако се узме да је игра радљивост због задовољства у самој радњи. Дете осећа задовољство да опина све ствари које су у његову домашају; при томе, оно покреће своје органе што пипају (руке, усне) преко предмета².

Од свих чулних органа, код новорођенчета је, у почетку, најбоље развијено чуло укуса, што је запазио још Сигисмунд. То је стога, што је орган укуса врло прости грађе и готов је при рођењу дететову. Осећаји укуса јављају се, дакле, веома рано. Дете одмах разликује, рефлекторно, слатко од горкога, сланога и киселога; оно друкче осећа кисело него горко. Ту имамо урођено разликовање квалитета осећаја у истој чулној области. Ну ипак је, у почетку живота, слабо развијено разликовање за неједнаке јачине укуса. Код новорођенчади запажено је лизање шећера, из чега се може закључити, да од свих чула понајпре чуло укуса даје јасне опажаје. Први је Кусмаул потврдио огледима, да сва новорођенчад разликују јаке утиске укуса, пошто су сасвим друкче реаговала при квашењу језика раствором шећера него ли раствором хинина, соли, сирћета и винске киселине³. У последња три случаја, деца су градила лице које показиваше несумњиве знаке негодовања, при том беше кисело лице друкче него горко; напротив код шећера, дете је показивало несумњиве знаке задовољства. Укус сасвим малог детета разликује природним и инстинктивним путем пријатне утиске од непријатних. Деци је урођено да воле млеко и слатке течности, јер њихов организам тражи шећер услед неке врсте природног апетита. Ну ипак, дете може још првих дана да разликује материно млеко од крављега. Ту му свакако помаже и мирис. Осећаји мириса јављају се већ првих дана по рођењу; при доласку на овај свет, новорођенче не може одмах да мирише, јер му је носна шупљина до мало час била испуњена водењикавом течности. Код неке деце примећено је да могу одмах првога часа по рођењу, рефлекторно, да разликују пријатне од непријатних мириса. Кусмаул и Генцмер доказали су огледима на новорођеној деци, да су у сну развлачила лице, постојала немирна, разбудила се при мирисању врло непријатних смола и туља⁴. Чуло мириса тумачи нам појаву, што многа одојчад неће да се навикну на нову дојкињу, чији дах или воњу по поднесе. Мирис има велику улогу у томе, што деца нека јела воле, а према другима осећају одвратност.

¹ W. Preyer, Seele d. Kindes, стр. 117. — ² W. Preyer, Naturwiss. Thatsachen etc p. 221. — ³ Compayre-Ufer Entw. d. Kindesseele, p. 117. — ⁴ Исти, p. 112. —

О чулу мириса у деце потребна су још многа посматрања, пошто су досадашња непотпуна, а кашто и противречна. По Прајеру, једна дојкиња је изјавила, да је њено одојче од 2 дана упорно одбијало сину због тога, што ју је премазала петролејем. Прајерово дете показивало је тек у 18 месецу да му је пријатно годно мирис колоњске водиче. Кризмен наводи о својој ћерчици да је у добу од године и по јако волела мирисе. Према томе, јасна опажања мириса јављају се у деце много касније. У осталом, ни код одраслих људи нема јасног разликовања између осећаја мириса и укуса. То је с тога што њихови органи леже не само наблизу, него су оба, по простој грађи и слични. Сем тога, Флексиг није могао доказати нарочиту сферу укуса на кори великога мозга; вероватно да је она у области мириса. Значајно је да се код примитивних народа сама природа брине о усавршавању чула мириса, докле културно дете одрасте без васпитања тога чула, које, по Компејреу, и нема велике важности за духовни развитак детињи. Ну с друге стране, Sollier је нашао, да слабоумна деца и идиоти показују опште недостатке у мирису и укусу. Животиње пак имају веома развијено чуло мириса. Значајан је давнашњи оглед Галенов, који је пред скоро окожено, још неподојено јаренце ставио неколико ћаспаца, у којима је било уља, брашна, меда и млека. Јаренце је поњушкало сваку ћасницу редом, па се најзад задржало пред млеком.¹

За првих недеља свога живота, дете не може, у правој смислу, да гледа. Оно реагује најпре само на светло и тамно. Што се тиче боја, деца умеју најпре да именују жуту и црвену боју, као и осећаје белине и црнине; напротив, т. зв. хладне боје разликују она тек касније. Вероватно је да једногодишње дете не разликује зелену од плаве боје. Пре него прође друга година, мучно да ће које дете увек тачно разликовати четири основне боје (црвену, жуту, зелену и плаву). Између њих, деца доцније науче да именују зелену и плаву боју. Прајеров син је још у четвртој години плаво небо означавао као пепељаво, а кадшто се опет чудило, како су његове јасно-плаве чарапе преко ноћ постале пепељаве². Крајем четврте године може се узети, да свако нормално, културно дете, и без нарочитог васпитања чула за боје, може да позна и именује четири основне боје, боље него ли мешовите боје. Од почетка другог месеца усавршује се вид у деце; тада могу она да опажају и брзе покрете. Кад су утисци за децу пријатни, тада она јаче отварају очи, а кад су непријатни — слабије; то је запажено од дана рођења њихова. Покрети очију су код новорођенчади несложни и неударжени, па и несиметрични. Временом постају пак сложени, свезани, симетрични, те тако потпонамају јасно виђење. Фикси-

¹ W. Preyer, D. Seele d. Kindes, стр. 114. — ² W. Preyer, Die Seele d. Kindes, стр. 12. —

www.unin.rs

раће и јасно виђење предмета развија се лагано. За прво доба дете бласне у ништа. У другом добу оно окреће очи од предмета, који су у правцу гледања, на други оближњи предмет, у који за тим опет зија. У трећем периоду оно прати очима и главом, или само очима, предмет који се лагано покреће. Прелаз од зијања ка погледању извршен је, а од погледања ка посматрању достиже се у четвртој периоди. Сад је постигнута и акомодација (прилагођивање) очију; предмети се јасно виде и на разним даљинама, докле је у почетку све било расплинато, без даљине. Најдуже траје код детета поступно образовање подобности да тумачи оно што види. Провидност, сјај, сенка предмета су годинама несхватљиви за дете и загонетна појава њихова престаје тек при поновљеном, истоветном опажању. Дебљина виђених предмета детету је задуго непозната. Дете је спочетка слепо за простор; трећа димензија простора постаје тек доцкан. Уопште, човек учи од рођења свакога дана да боље види, и он може многим гледањем, доцније у животу, своје чуло вида веома да усаврши у много праваца.

Слух је код новорођенчета тако непотпуи, да се оно може доиста сматрати глумим. Слично је и код сисара, који су непосредно по окођењу неспособни да реагују на звучне утиске. Узрок глувоће у новорођенчади лежи у спољњем и средњем уву. Спољни слушни ходник није пролазан, већ заштитен, бубњача је задебљала и стоји сувише укосо; у средњем уву нема ваздуха; слушне кошнице су одвише нежне и не могу још да се крећу. Отуда дубоко спавање у новорођене деце, које се не прекида ни гласним шумом. Ово стање траје неколико часова, највише неколико дана. Чим се телесни узроци уклоне, дете прочује; треба неколико часова дисања, докле се слушни путеви не очисте. Нека деца реагују на јак звук већ после шест часова, друга после једнога дана, а многа тек после три и више дана. Буђење слуха у деце распознаје се по стресању тела и руку, по брзом склањању очних капака, кад се изненада појави јак звук. Прајер је приметио код свога детета да је глувоћа престала тек четвртог дана. Miss Shinn запазила је тек шестог дана утицај звука на новорођенче. Сигисмунд мишљаше, али погрешно, да одојчету треба неколико недеља, докле постане осетљиво према звуку. Вероватно је да између потпуне глувоће првих дана и доба потпуног чувења има међуступњева, пошто се орган слуха поступно развија и јача, тако да може примити све јаче звучне утиске. Одојче осећа живо слушне утиске, који му некад чине задовољство, а некад изазивљу непријатност. Тидеманов син је, од месец дана, са задовољством слушао звуке клавира. Прајеров син је то чинио тек од осам недеља. Дарвин прича о своме сину да је за првих четрнаест дана често презао при чувењу изненадних звукова, трепћући очима. Кад му је било 66 дана, оно кину једном случајно, услед чега се толико уплаши да је отпочело да дречи и за читав час находило се у неком усплахи-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

леном стању. Малом детету чини велико задовољство плускање у купатилу, гужвање хартије, звиждање, пуцкање, уопште оштри тонови. Дете се неће уморити да звецка, треска, само ако има згодан предмет. Стога је звецка омиљена дечја играчка већ хиљадама година.

Правац и даљину звука дете не може одмах да позна. Прајерово дете показивало је то тек у 2. и 3. месецу. Ну Еспина наводи једно дете од седам дана, које подизаше очи к лицу што му говораше. Тен је посматрао девојчицу од два и по месеца, која је окретала главу својој баби, кад јој ова говораше. Дарвинов син није могао ни у четвртог месецу ласно да распозна правац звука. Miss Shinn је посматрала дете од 45 дана, које се окретало клавиру, кад је неко засвирао. Што се тиче опажања даљине звука, мало дете стиче то најлак, искуством и расуђивањем. Изгледа да се способност опажања слухом, уопште, код све деце спорије и доцније развија, него ли чулом вида. Ну, с друге стране, ниједно чуло не утиче толико на први духовни развитак детињи, као слух. Дете посматрано од Cuisnet-а познавало је, кад му је било месец дана, своју мајку по гласу, а по лику није никог познавало. Гдуворођена деца стоје, интелектуално, ниже од слепорођене деце, по Прајеру. Слухом се много брже буде у мале деце и естетична осећања за ред, правилност и лепоту, него ли којим другим чулом.

Мисаони и савесни васпитачи морају се упознати са психичким функцијама детиње душе и њихових телесних погодаба. Они морају разумевати постајање душевног живота, његов развој, психогенезу, са свима његовим телесним и материјалним условима и разликама. Како без чула нема духовне радљивости, то је за васпитаче несумњива потреба да се упознају са тековинама физиологије и психологије чула. Они морају имати на уму да су осећаји земљиште, на коме ничу чувства и страсти. Детиње емоције, његове наклоности и одвратности, буђење првог чувства дужности, почеци образовања карактера, његово морално васпитање, све то зависи, у првом реду, од развића његових чула. Песталоци, Хербарт и Диетервег стога и не могаху дати азбуку очигледности, која би задовољавала, јер не имаћу још на расположењу потребних физиолошких и психолошких чињеница.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unl.rs

ШКОЛСКЕ РЕВИЗИЈЕ

УПУТСТВО ЗА ШКОЛСКЕ НАДЗОРНИКЕ

(НАСТАВАК)

5. Наставни план.

У школи се настава врши по плану. И најокретнији учитељ без наставног плана неће моћи у опште да постигне свој циљ, или ће га постићи с великим губитком у времену. План рада олакшава сам рад, зајемчава миран и непрекидан напредак и улева учитељу ону сигурност, коју осећамо само тако, ако знамо да смо на сигурном земљишту.

Разуме се, ако хоћемо, да нам је наставни план, на свима ступњевима и у свима наставним предметима, сигуран вођа у настави, то мора собом обухватати сву школску науку, да изложи употребљиво градиво из ње како с обзиром на само градиво тако и с обзиром на методу и да за дотичне одношаје прими одређену форму. Такав наставни план — није посао почетника. За њ је потребно темељно познавање градива, које се излаже, како по његовој спољашњој опсежности тако и по унутрашњим односима, дубок поглед у битност методе и законс децјег духовног развитка, богато наставничко искуство и тачно познавање потреба и круга очигледних представа оних ученика, које ваља учити.

Из овога излази, да је погрешно, ако се под именом наставног плана разуме само *списак* оне грађе, која се у току једне или две године ваља да пређе.

Списак грађе је само један део наставног плана; важност тог списка је за практичан рад у школи очигледна, те се због тога често и прецењује. Битни пак делови наставног плана јесу уз то још и ови: *постављање задатка* сваког наставног предмета понаособ, *опис методе* у главним потезима, *списак наставних и ученичких средстава*, која се у школи употребљавају, и најпосле *распоред часова*.

Наставни се план бави појединим наставним предметима једно за другим. Како ови предмети, тако исто и број недељних часова за поједине од тих предмета, утврђени су законским прописима у Пруској „Општим Одредбама“ од 15. октобра, 1782. године. Ми не желимо овде да пружимо читаоцима теорију наставног плана, па с тога и није наш задатак да докажемо, да, како поједини наставни предмети, и понаособ и у међусобној свези, тако и за њих одређени број часова не одговара задатку образовања, које ваља да да основна школа.¹

Али напомињемо само, да наставни предмети, који се сада налазе на распоредима наших народних школа, нису *својеволјно* изабрани, већ их је школа наследила као резултат другог развоја једног читавог сто-

¹ О овој ствари упоредити: *Dörpfeld Grundlinien einer Theorie des Lehrplanes*. Gütersloh. — *Nadler*, Ratgeber für Volksschullehrer. 2. Aufl. 1890. Langensalza.

ања, који је завршен тек у најновије доба. И нема разлога, који би нас могао принудити, да од тог резултата, ни у свему ни делом, одступимо.

Пре обраде појединих наставних предмета у наставном плану, ваља описати *уређење дотичне школе* као увод у тај план. Овде ваља изнети, да ли је дотична школа неподељена или полудневна, или има 2 и више учитеља, колико одељења има, која су од тих одељења мешовита, а у којима су деца по полу раздвојена, да ли у тој школи у сваком разреду ради по један учитељ, или за разне струке постоје поједини учитељи; на кратко, ваља изложити све одношаје и уредбе, који карактеришу једну школу.

После овог општег увода долази *табеларни преглед* предмета и број њихових недељних часова за сваки разред и сваки ступањ.

Сам *распоред часова* се може овде или на крају наставног плана изложити. Где за време летњег полгођа постоји друкчији план лекција, но што је за време зимског, ту ваља обадва унети. За израђивање плана меродавна су искуством задобивена извесна правила, која се само на штету ученика могу запоставити. Тако н. пр.: свакога се часа мењају предавања, с млађим ученицима морају предавања још и мање времена трајати. Верозаконској настави се дају први часови, пошто она у васпитању ученика заузима прво место. Разнолики наставни предмети морају један за другим тако следовати, како би учеников дух остао свеж до краја. После предавања, у коме се пажња ученика јако напреже, као што су н. пр.: писмени састав или рачун, долази такво предавање, у коме се ученик технички вежба. Часови се рачуна могу корисно држати после паузе, у којима су се и учитељ и деца одморили и ојачали. Предавања, у којима се једнострано само *око* напреже, као н. пр.: писање и цртање, не смеју једно за другим долазити; тако исто ти часови не смеју доћи у време, када нема потребне светлости, као што је зими од 8—9 ч. пре подне или последњих часова после подне.

У већим градовима је ученичким родитељима угодно, па чак и неопходно, да настава траје само пре подне до 1 ч. после подне и то без прекида. За школски рад и васпитање је боље, ако деца, после три, а највише четири часа рада, добију одмор у подне, када се могу духовно одморити и телесно поткренити. Тада је настава после подне успешнија, но кад би се учитељ у последњим часовима пре подне борио са својом властитом исприљеношћу и с децјом премореношћу.

Има школа с наставом само пре подне за време зиме и у селима, у којима деца долазе у школу из даљине, те би иначе била принуђена, да одмор за ручак проведу без ручка у учioniци. У таквом случају, разуме се, бира се од два зла мање, те се и допушта нераздељено наставно време. Али да се не би пре времена заморили и ученици и учитељ, то се удешава промишљен план предавања и мало дуже паузе после сваког предавања. Али то нису нормалне прилике.

После овога, у наставном плану се излаже обрада појединих наставних предмета и код сваког се наводи:

1. Задатак дотичног наставног предмета.
2. Начин обраде и гледишта, која су значајна за обраду његову.
3. Наставна средства, која имају ученици и учитељ на расположењу, као уџбеници и помоћне књиге како за ученике тако и за учитеље. Напоменути

4. Избор градива с распоредом на поједине месеце.

Избор градива из појединих наставних предмета и за поједине ступњеве врши се са извесних гледишта. Из сваког предмета се бира само оно, што одговара *важитном задатку* народне школе и што се *заиста може обрадити* за оно време, које нам стоји на расположењу. Мора се пажљиво избегавати опасност, која долази од преоптерећености школе многим грађом. Градиво, у наставном плану изложено, чини *минимум*, а не максимум захтева, иза којих ће само ден учитељ заостати, а који вредан не сме прекорачити. — За сваки ступањ градиво мора одговарати децјем духовном гледишту. Оно, што је просто и лако, блиско и конкретно, јесте за ниже, а што је пак изведено, апстрактно и теже јесте за више ступњеве. Следицање градива мора једновремено да има у виду и ученикову моћ схватања и природу предмета, али ипак мора да представља напредовање без празнина, макар и не било стварне (материјалне) потпуности. Распоред наставног градива у кругу једног предмета назива се *наставним током*. Он може да буде аналитички или синтетички; у првом случају води нас од целине ка деловима, у другом од делова ка целини. У земљописној настави се полази од познавања завичаја, па се прелази на округ, земљу и т. д. Наставни ток је, дакле, синтетички. Али у вишим разредима полази се од посматрања земље као небеског тела, да би се потом дошло до мора и појединих делова земље. То је ток аналитички.

Наставни ток сваког предмета се мора делити у мање или веће делове или *групе*, које олакшавају не само учитељу наставу, већ и ученицима задржавање у духу, и дају прилике, да се по њима градиво свезано обнавља.

У кругу наставног тока појединих предмета се морају знати везе онога, што је раније предавано, с градивом, које позније долази, тако, да се то позније градиво надовезује на старо и помоћу њега објашњава. У рачуноској настави се то разуме само собом, јер оно, што је ученик у кругу бројева од 1—20 научио из четири вида рачунања, употребљава и доцније у сваком рачуном предавању. На географске појмове, које смо задобили у предавању познавања завичаја, враћамо се несвесно и кад отпочнемо проучавати и удаљене и туђе земље.

Ако је оправдано у једном и истом наставном току потпомагати везу градива, што једно за другим следује, то је то исто везивање неопходно између многих наставних токова, који једно поред другог теку и који се једновремено обрађују, имено у кругу једне струке предмета.

Тако и, пр.: историју мука Христових ваља обрађивати једновремено с другим чланом симбола вере и песмама, које се певају страсне недеље, и све ваља да се односи једно на друго и да се објашњава једно другим. У том смислу је и Август Херман Франке¹ хтео „да децу неком врстом историјског катехизиса упозна, како је све у вези, што им је потребно да знају и верују.“ — Ну, наставни план ваља да има у виду и такве одношаје, који чине, те се сродно градиво може једновремено обрађивати и једно другим расветљавати и учвршћивати не само у кругу једне наставне области, већ се васцели школски наставни материјал мора тако уредити, да поједине ствари у њему не

¹ Kurzer und einfältiger Unterricht, wie die Kinder zur wahren Gottseligkeit und christlichen Klugheit ausführen sind. 1702.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.uns.edu.rs
 ствје као нешто туђе и одвојено, већ да их сродна грађа подушире и носи, да су с њом у вези и да их она објашњава, те да се тако круг дечјих мисли образује као целина, а не да буде суд с појединачним забелешкама; у настави мора, по речима песниковим, да се све узајамно прожима и да једно помоћу другога успева и сазрева. Окретан учитељ, који живи своје школе ради, наћи ће, сем ових веза из наставног плана, и на сваком свом часу прилике, да се маши сроднога а већ предавањога градива, и неће их пропуштати. Али ће му рад ипак бити битно олакшан, ако се већ у наставном плану те везе довољно изнесу.

Чим је наставни план рада у школи неопходно потребан, то је, разуме се, и *обавезан*. Па ипак он не сме да буде гвоздени ланац, који ће вредети за сва времена и који се не сме прекинути, већ се његова употребљивост и изводљивост мора једнако живим употребљивањем да испитује, и, у колико се покаже као корисно, и да поправља. Разуме се да такво даље образовање наставног плана не може вршити једнострано сам учитељ, а тако исто не после кратког времена од употребе његове. Али учитељ ваља у нарочитом додатку уз наставни план да прибележи сва опажања своја односно могућности извођења његова, која је он у свом раду запазио. Пошто често многи учитељи раде по једном и истом плану, то се резултат њихових опажања после н. пр., сваке друге године може претресати на званичним конференцијама и на што се сви сагласе, то се потом, по одобрењу надзорне просветне власти, и може унети као поправка у наставни план. Тако та мера и основица за наставу остаје и не може застарети. Напомињем још нарочито, да тај план мора чисто исписан и повезан да се чува у учионици, како би се приликом сваке ревизије могао показати. Да би се накнадне поправке могле уносити, препоручује се, да се израђује само на левој половини пресавијеног табака; десна страна се задржава за накнадна уметања.

За своју пак ручну употребу учитељ ваља да пренише списак грађе, одређене за један месец, и да је подели на недеље, ради лакшег са-влађивања.

План предавања, чисто преписан на картону, ваља обесити у учионици на месту, свима ученицима приступачноме, и мењати га, ако су потребне какве измене, или ако се запрља.

6. Учитељ.

Учитељево се звање врло високо цени. Али само онај учитељ може да рачуна на поштовање, које његовом *звану* припада, који је сав оно, што ваља да је: *хришћански васпитач!*

И у школи је као и у свима другим људским одношајима: добри закони и уредбе су од особите важности; али се њихова снага развија тек ако њима рукују савесне и мудре личности.

С тога од учитељеве личности поглавито и зависи успех школског посла. Лен, немарљив и неморалан учитељ је за децу, која су му поверена, велика несрећа. А напротив послу веран, савестан, mudar и побожан учитељ јесте благослов за све, с којим он ради.

Па каква је слика учитељева, какав ваља да је?

Његова је спољашњост проста, али нема ни трага од небрежљивости. Његово одело је пристојно, чисто и у реду. Из његових очију

говори часна доброта и озбиљna опредељеност. Он није брбљивац, али је према свакоме учтив и предусретљив. Ученицима својим приступа пријатељски и очински, а ови га слушају без противљења, јер осећају у њему ауторитет и снагу, о коју се разбија свако противљење. Он има дар да одржава дисциплину, која је поникла на моралној основи. Уз то долази потпуна унутрашња присебност и сигурност, а те се особине могу да замисле у човеку, који је постао *хришћански карактер*. — Учитељ не може да рачуна на угодности живота, на богатство и почасти. Спољашња награда и признање, које од људи добија, одвећ су ништавни. С тога он мора тежити идеалним добрима живота, и у њима находити своје задовољство. Он ће бити достојан свога лепога али тешкога звања, ако зна, да је у служби самога Господа, ако зна, да пред очима живог Бога ради на томе, да дође царство божје, ако живи ради дужности своје. Како је то узвишени позив бесмртне душе људске повести њиховом вечном опредељењу; борити се с препрекама, које се на томе путу гомилају; млада срца довести до тога, да теже к непролазним добрима и ништавост пролазних да упознају; да упознају чулно уживање, или, како Св. Писмо вели, уживање света са свима опасностима по нашу времену и вечну срећу; да им вера у Бога не буде само неразумљив речник, већ да заједницом с Христом постане један део блаженог искуства живота!

Човек, који то постигне, заслужује највише поштовање. За њ није религијска настава само заморно учење *речи*, већ увођење у религијски живот, у невидљиви свет, у царство божје, у свет стварности и истине. Ту учи дете, да има живог Бога, који је уз нас у сваком тренутку, који нас води и који се за нас стара, коме без икаквога устезања ваља да поклонимо своје пуно поверење и кога морамо да се бојимо и да га волимо. Ту оно учи да љуби родитеље своје, браћу и сестре, учитеља и ученике као себе самог, и вежба се у тој љубави где било да било. Ту долази до убеђења, да наш живот није тога ради, да служи телу и уживању срца нашега, већ живоме Богу, који нас преко Спаситеља тим путем хоће да одведе до вечног опредељења нашег.

Јасно је, да ће само онај учитељ постићи ову велику задаћу своју, у коме је све оно, што хоће у ученицима да усади и узнегује, прво у њему постало истина и живот. Он мора живети у вери у живог Бога Оца и Спаса нашега Исуса Христа како у школи тако и ван школе. Побожне речи још нису никакав доказ побожне душе, већ шта више оне често покривају по какву сумњиву празнину у овоме правцу. Права вера у Бога и исправно поступање по Његовој вољи, душевност и живот с озбиљном схваћеном речи божјом, проповедају саме собом убедљивије, но што су то у стању речи учинити.

„Скривени човек непоковарена срца, благог и тихог духа јесте пред Богом најдрагоценији.“ — Учитељ мора имати такву часну, за рад силну и непритворну хришћанску побожност; иначе не може имати његова религијска настава плода, јер не може дати живота.

Ка Спаситељу пак може нас само онај повести, који познаје пут што к њему води, који је познао нешто од љубави „која небо отвара,“ и о милости, снази слабога, о опраштању греха смрћу и крвљу Христовом и о блаженству, које тиме постижемо и које је виша од свега разума.

Овакво нас искуство чини, пре свега, *смирним*. Без те смерности не можемо следити Христу, који вели: „Ја сам смирен и срца кротка!“

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.uns.rs

Ко се још поноси својом личношћу, својим спољашњим обликом, својим знањем и умењем или тежи за таштом славом, тај није син Божији, тај није у истини. Он тешко отпочиње дугу борбу с чулношћу и себичношћу и тешко долази до извежбаности у самоодрицању. *Смерност и самоодрицање јесу неопходни захтеви сваког хришћанског васпитача.* Прва особина чини његову властиту личност скромном да би могла другоме служити; а друга особина чини, те не тражи само своја права, већ увек мисли на добро и благостање других.

То је смисао и реч Христова. Ко њега слуша, тај пре свега ваља да испуњава заповест његову: „Љубите се међу собом, као што сам ја вас водео!“ И тако стари често постављани захтев, да васпитач воли ученике своје, постаје тиме — заповешћу хришћанске љубави. Хришћански васпитач мора испитати љубав своју речима апостола Павла (I. Кор. 13): „Љубав дуго трпи, милокрвна је; љубав не завиди; љубав се не велича, не надима се, не чини што не ваља, не тражи своје, не срди се, не мисли о злу, не радује се неправди, а радује се истини, све сноси, све верује, свему се нада, све трпи.“

Учитељ, који има такву љубав у срцу, добар је и Богу и људима; и његов ће се рад благосиљати с колена на колена.

Али без *верног рада* нема ни благослова. Учитељев се рад развија поглавито у школи. Оним, што се од њега захтева, мора владати по градиву и методи. Он не сме да се збуни ни где у свом послу. Градиво за учење на памет, које захтева од деце своје, мора и он потпуно, сигурно имати у памћењу. Чудновато је, кад учитељ, при каквом прозивању, гледа у књигу, а од ученика захтева, да говоре на изузет. Или ако у почетку часа пита ученике: шта бесмо учили прошлог часа? Пригодно понављање обрађеног градива и везивање сродних области изводиће успешно само онај учитељ, који сигурно и безусловно влада градивом свога наставног плана. Да би овом захтеву одговорио, потребна му је непрекидна марљивост, те да једнако проналази нове стране већ познатог градива, у њих се удубљује, новим одношајима учвршћује и на све широј основи зида.

Савестан учитељ никада не мисли да је довољно усавршен. Његово даље образовање ваља да му је увек на срцу. Дистервег има право, што каже: „Ко је престао себе даље да образује, тај је престао и друге да образује.“

Частан хришћанин, веран послу, марљив, савестан, пун смерности и самоодрицања, пун љубави према ученицима својим — такав ваља да је учитељ.

Али ако није? Шта ћемо, ако је чак противност од овог изложеног идеала?

Може ли га ревизор изменити? Може ли он од једног лакоми-сленог учитеља начинити озбиљног, од површног — темељног, од незналице и неспособног — образованог и обдареног? Може ли да му удлије веру, кад се он томе противи и кад га штампа његова све више од ње отуђује? Ваља ли он да пође за њим, ако га учитељ избегава или се чак непријатељски понаша?

Одговор на ова и њима слична питања даће потоњи одељак.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ДРУГИ ДЕО
РЕВИЗОР И РЕВИЗИЈА

1. Ревизор

а) Његово звање и његова дужност.

Нећемо се у оквиру овог рада забављати питањем о школском надзору, које се тако живо претреса, и хоћемо да имамо обзира само према одношајима и установама онаквим, какве јесу. У Пруској је школа државна установа. С тога се и школски надзор у свима ин-станцијама врши у име државе. Свештеницима је, с малим изузетком, предата инспекција над школама њихових парохија, према којима су *стварно* у истом одношају као и пре закона о школском надзору од 1872. Окружну школску инспекцију у великој већини врше сунеринтенданти (нека врста протестанских црквених старешина) или други, нарочито за то одређени, свештеници уз свој остали посао; у мањини пак постоје окружни школски надзорници као засебни чиновници, којима је ревизија главни посао.

Без сваке сумње дужност је садањих школских надзорника, да се својој надзорничкој служби посвете с оном збиљом и с оним самопрегоревањем, које тако важна ствар и заслужује. Тада ће школа у њезиној садашњој организацији напредовати и све ће више постајати од ње оно, што она у опште ваља да је: *народни завод за васпитање*.

Разуме се, морамо овде истаћи захтев, да *сви школски надзорници морају имати јасан поглед на биће, задатак и наставу народне школе или се морају с тиме упознати*. Где нема тог погледа, нема ни унутрашњег оправдања, што надзор у опште постоји. Школски надзорник, који то не зна, мора све то задобити. Ту дужност истичемо му најозбиљније!

Педагошко образовање школских инспектора није тако ретка ствар, као што би многи хтели. Многи наши (т. ј. пруски) месни и школски надзорници су и сами раније били наставници и то по свршетку теолошких испита, на којима су морали дати рачуна и о своме педагошком образовању. Велики број ових надзорника полагао је испите за ректора или учитеља у средњој школи. Семинарски курс кандидата за проповеднике није имао други какав задатак, до да им пружи познавање бића и начина образовања у народној школи. Тај курс је за то довољан, ако је било правилно вођења и добре воље. Истина, свако зна, да се за шест недеља не може задобити заокружено педагошко образовање. Али су одатле могле да се јаве корисне побуде пре свега за саму наставу, коју будући свештеници по сили свога звања морају вршити. А сви су и даље предавали религију оним, који се конфирмирају¹. Па чак и међу оним, који нису хтели подлагати испит за какво учитељско звање, има велики број ваљаних и увиђавних школских људи. Многи су учитељски синови, који су упознати од ране младости са школским послом и имају љубави према њему². Али понеки од њих,

¹ То је протестантски црквени обред, који се врши по свршетку основне школе, а за који је потребно претходно извесно религијско знање. Прев.

² Ово је све слаба одбрана наслеђеног постојећег стања у Пруској. Принципи је пак, да школски надзорници могу бити само теоријски и практички спремни педагози. Тај захтев мора и тамо продрети. Прев.

побуђени непријатним искуствима или објашњавањима, морали су своју мисливиност за школу да сузбију или да се од тога посла потпуно повуку.

То није право. Јер велику и добру ствар не ваља напуштати са безначајних разлога. Ко год је имао *храбрости*, да буде школски надзорник, сачувао је ауторитет, који му је држава дала. А добар и увиђаван школски надзорник наићи ће увек на потпору виших инстанција, ако је само на правом путу.

Овај спис би хтео, да све оне, који имају посла са школским надзором, позове на неуморно, силно суделовање у раду на задатку народног образовања помоћу школе.

Истина у томе ће послу свакојако бити и непријатности. Често ће се морати узалуд мучити и без успеха радити. Али зар то није ознака сваког часног рада у служби Богу? Наш је задатак велики и леп. Бог ће помоћи ономе, који је на правом путу. А ко се пак лађа плауга, али увек натраг погледа, није за царство божје. То ваља увек имати на уму, да је *рад у школи — рад на царству божјем*¹. Тако га ваља схватити и тако га ваља вршити. На тај начин ћемо избећи по коју заблуду; то нам даје стрпљења и поуздања; то нас учи, да своју личност потчинимо самој ствари; то нас чува од погрешног схватања школског надзора.

Звање школског надзорника *није звање господара (власт)*, већ вредна *служба* омладини нашега народа, на коју ваља надзорник већу пажњу да обрати и да се топлије за њу заинтересује, него ли за самог учитеља. Школски надзорник ваља да припомгне, те да се ученици васпитају морално и хришћански, да задобију за живот потребна знања и умења, да постану, у опште, разумни и окретни људи и часни Хришћани.

Не мање ваља да обрати своју пажњу на то, да ни учитељу ни деци школски рад не буде *терет*, већ *задовољство*. Учитељ не сме присуство надзорниково у школи осећати као нешто, што га узнемирава или притискује; он се не сме заборавити ни збунити; он се не сме узнемирити и изгубити добро расположење, већ баш мора посету надзорнику сматрати као *помоћ* у раду и мора јој се *радовати*. Деца не ваља да страхују од ревизије и ревизора, већ морају имати поверења према њему тако, да су у стању весело и безазлено да даду рачуна о ономе, што су учили.

Свака школска ревизија, чак и она неочекивана, ваља да створи и код учитеља и код ученика неко *свечано расположење*. А ако се после ревизије јави осећање, као да је школу прошла бура, значи да нешто на једној од тих страна не ваља. Али о томе нећемо говорити, пошто имамо у виду само нормалне одношаје.

Мора се без околишења, пре свега, утврдити чињеница, да се учитељу озбиљно ваља постарати, да свој посао изврши на задовољство својих ревизора тако, како би за то могао одговорати и пред Богом и пред својом савешћу. Али и он је слаб човек, те се због тога и не пролази често без омашака па чак и без погрешака.

Тако исто и за спољашњи ред и чистоћу у школској соби стара се сваки савестан учитељ. Па ипак се може наићи на најтачнијег и

¹ Као што се овде види, овај је рад на многим местима проткан оваквим религијским напоменама. То је с тога, што њихово свештенство јаче суделује у делу нар. образовања, те се овим још и више побуђује на интензиван рад. Прев.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

најуреднијег учитеља, који по штогод превиди и допусти неред, који извидно не одобрава. Не би било тада ни право ни мудро, ако би ревизор то схватио као злочин и ако би сваку ситницу надувао и од ње направио велики посао. Довољно је у том случају, ако се неред у благом облику само констатује. Да пак надзорник може сматрати као неко задовољство, да открива погрешке и неуредности у спољашњој управи школом, држимо као искључено.

Спољни ред и чистоћа мора у школи владати у сваком погледу. Где то учитељ сам не врши из својих властитих побуда, ваља га озбиљно на то побудити. Али се ипак ревизор мора чувати од тога, да своју службу не понизи до службе полицијске. Надзорник не сме ни онда да ускрати према учитељевој личности *благовољење* и ако би узморао, да се, у интересу саме ствари, коју заступа, обрати својим претпостављеним. Па чак ако наиђе и на злу вољу не сме изгубити стрпљења. Јер његов задатак није да грди, кажњава и угњетава, већ да помаже, поправља и упуђује.

Учитељева је служба одвећ тешка и управо онај учитељ, који верно и с потпуном љубављу према позиву свој посао врши, осетиће по који пут своју свакодневну, подједнако раздељену, дужност, коју и најсавеснији човек није увек у стању у свему и потпуно да је врши, као терет, те овда-онда постати малодушан, нарочито, ако посумња у успех свог напорнога рада. Овде је потребна ревизорова благодарна радња!

Истина је, да се овако оптерећени учитељ ваља да поузда у Бога, те да му он да снаге и храбрости, задовољства и успеха у раду. То побожном учитељу не ваља ни напомињати. То му силно казују најлепши доживљаји из његовога учитељскога живота. Али он би био над оним, што чини човечанску особеност, кад не би са захвалношћу и радошћу осећао и благовољење својих претпостављених као окрењење у своме даљем раду. Једна од лепих дужности ревизорових јесте у томе, што ће предан рад и успехе тога рада — на ма како они умерени били — признати и тиме оживети веселост учитељеву у његовом раду. То је позитиван рад ревизије, за који има доста прилике.

Надзорник, који успе, да малодушном учитељу улије храбрости, ожалостеноме — утехе, неверљивоме и огорченоме — веру у човечанску љубав и правду, ако побуди леног на марљив рад а онога, који није предан послу, на савесност, ако неспремноме отвори нове пролазне путове, у опште: ако потпомажући утиче на учитеља и његов рад, то је он извршио не само једно добро већ и благословено дело. Јер што учитеља унутрашње потпомаже, корисно је у свако време и по школу.

б) Месни школски надзорник.

Ревизији, која се врши с времена на време и којој је претежан задатак само да утврди наставне резултате, остаје разуме се, мало времена и прилике, да учитељу указује пријатељске услуге у већ помечутом правцу; то је, по правилу, могућно само тамо, где између учитеља и ревизора постоје ближи лични одношаји и где је њихов одношај постао одношај међусобног поверења.

С тога је у првом реду задатак месног школског надзорника, да негује ову значајну страну школске инспекције.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Истина, ствар је потешка. Тешкоће су често због одношаја, али највише делом због личности. Није редак случај, да је главна препрека, што не постоји добар одношај између школског надзорника и учитеља, у самом учитељу. Тада школски надзорник ваља да се размисли о томе, шта ваља да ради и како да се понаша, те да измени учитељево схватање и да га придобије за добру ствар. Надувеност се не одстрањује надувеностију. Спољашња победа је врло често у ствари пораз. Истина се може употребити званичан положај и ауторитет, те да се надувени учитељ отера у границе, да се казни или понизи, али ко ће бити тако наиван, те да поверује, да је такав учитељ тиме и поправљен?

Може се, истина, спољашње коректније понашати, него ли раније, али срце његово и поред свега тога остаје не само исто, већ унутрашња мржња ојачава унутрашњу опозицију и чини човека горим. А то тек није намера школског надзорника, који хоће *самој ствари да служи*. Он ваља да гледа како ће да *поправи* човека, који му је што крив, а то може извршити само несебичном љубављу, која је трпељива и милокрвна, која не тражи своје, која се не може раздражити, која се свему нада, све трпи. Имати такве љубави није лако, а нарочито не према људима, који нам свакога дана пркосе и нас драже. Заиста не; али ни апостолска намера није била, да нам поставе лаке задатке, већ да вршимо вољу Божију, који нам се јавио не с тога, да о њему *знамо*, већ да *чинимо* оно, што је он чинио. Ко хоће да је Хришћанин мора се озбиљно покоравати библијским захтевима и прописима, па их вршити чак и тамо, где би се иначе човек силно противио. Љубавношћу и добротом, часним благовољењима и самоодрицањем може школски надзорник, ако је само мирно доследан, да изведе на прави пут и незгодног, надуведеног и себичног учитеља, те да постане скроман, пријатан и вредан човек.

Али, ми смо у срећном положају, те просечно мало имамо неразумних, неваситаних, неучтивих и неуредних учитеља. Великој већини лежи на срцу, као што је речено, да живе ради свог лепог позива. Без погрешака, разуме се, није нико, те због тога дају учитељи баш месном школском надзорнику, с ким су у ужем званичном саобраћају, често побуде, да њихов рад не одобрава.

Највише тужаба има противу поноситости и опозиције млађих учитеља. То је често с пуним правом. Учитељ постаје *врло млад* самосталним чиновником, па није никакво чудо, што собом доноси и омадинске грешке. Служба, коју добија у своје године, када се кандидати за виша звања још припремају, има велику важност и самосталност. То сећа сваки млад учитељ, те је отуда лако разумети, што и себе отпочиње сматрати одвећ значајним. Узме ли се уз то, да су се многи учитељи васпитавали у најпростијим приликама и да не знају за облике опхођења образованих кругова, то ће нам бити лако и објашњење њихових погрешака.

Ако се школски надзорник, који је и душевни старалац учитеља, заузме, да задобије учитељево поверење помоћу пријатељске предустрељивости, добротом и стрпљењем, пријатељским опраштањем формалних погрешака, то ће ускоро задобити пријатно искуство, да се учитељем може без тешкоћа управљати и да се учитељ отпочео старати, да задовољи своје претпостављене и поправи своје погрешке.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

А напротив, почетника ћете непријатељским, власничким поступцима брзо нагнати, на штету саме ствари, да вам се противи и из тога стања, после, тешко да може и изићи.

Има, разуме се, сурових природа, неприступачних за пријатељство и благовољење. Али ће и код њих ово пре одвести доброме циљу, него противност, и ако метода поступања мора да је друга.

Утицај на личност учитељеву мора да је увек ради истог великог циља. Тиме хоћемо да утичемо на васпитање младежи у повољном смислу. Какву благодет чини свештеник у својој општини, ако младом учитељу помаже, да изиђе на прави пут, те да свој позив одушевљено врши као морално ваљан, озбиљан човек и убеђени Хришћанин на корист велике мисли хришћанског васпитања народног!

А овај пак утицај се не може ни замислити без благовољења и самоодрицања надзорникова, што му ни мало неће смањити званични ауторитет, не упуштајући се у сувишну необазриву интимност. Интимност између учитеља и његовог претпостављеног не ваља; она без штете може постојати само тако, ако су обојица племените душе, ако имају хришћанске љубави, ако обојица имају срца, сигурно осећање такта, скромности и храбрости, кад шта затреба, као ваљани Хришћани.

Не интимност, али *поверења* ваља да има између школског надзорника и учитеља. С тога школски надзорник ваља да је према учитељу увек отворен, без икаквих задњих намера. Много је боље, да се човеку јавно каже погрешка или оманска, него ли да се ћутећи на њ срдно не скривајући љутњу и неодобравање своје. То је особеност лоших природа, које тиме могу само отровати сваки одношај.

Школски надзорник мора имати према учитељу *поверења* и не теретити га, без јаких разлога, неверовањем. Јер неповерење на једној страни изазива само собом нерасположење и противљење на другој. У свакоме, који поштено мисли и часно ради, јавља се дубок бол, ако му се приписују такве мисли и такве радње, које он сасвим избегава. Мање карактерни могу се чак таквим неправичним подметањем навести, да изврше и такве ствари, које иначе не одобравају својим убеђењем. А они пак, којима верујемо, радиће, у колико нису сасвим покварени, сасвим онако, како им и верујемо. И код деце се може приметити, да више утиче опомена, из које провирује *поверење*, него ли опомена, која је заодевена сумњом. Дете ће лакше послушати, ако му се каже: „Ја знам, ти то нећеш учинити“, него ли ако се опомене: „Да ти то можда не учиниш“?! — За све одношаје живота вреди оно, што је Крумакер рекао у једној познатој причи: Пријатељско *поверење* изазива *поверење*, а љубав изазива љубав!

Истина, *поверење* се може обманути, али то није правило. С изузетцима ваља поступити као с изузетцима. Ко својим понашањем одбије од себе сваки пријатељски обзир, нека сноси и последице свога безумља.

Ако је школски надзорник прави Хришћанин и истински образован човек, то му неће ни пасти на памет, да буде према потчињеним му учитељима надуven. Поступање као с неке висине одвратно је и најмањем надничару; то је само знак недовољног образовања и нехришћанског срца. Чак и кад би учитељ починио грубе погрешке и повредио дужности своје, не само племенитије већ је и наметније, да му се потребне опомене кажу одмерено и мирно без опорих и погрдних

речи. Пргавошћу се човек сам понижава; а пријатност и мирноћа су увек доказ унутарње сигурности, која је у свако време од утицаја. Нарочито млађим школским надзорницима ружно стоји, ако с потчињеним им учитељима поступају као господари. Особито старије учитеље, који су искуством у раду већином јачи од младог школског надзорника, непријатно дира, ако школски надзорник безобзирно с њима поступа.

Ну, да ли ваља сматрати као дужност школског надзорника, да је у добром одношају са својим учитељима у свима случајевима, па чак ако је учитељ учинио и какву кривицу у том правцу? Свакојако; јер тако захтева хришћански морал. Ко те ствари схвата озбиљно и своју личну осетљивост и гордост сузбија да би служио царству божјем — јер се у свима овим случајевима ствар тога тиче — тај је доброј ствари учинио велику услугу и ако привидно и не било успеха.

Нека ми се не каже, да сам једностран, већ нека се помисли, да ја не пишем *за учитеље*, већ *за школске надзорнике*.

Већ је напоменуто, али се мора овде још једаред нагласити, да сваки савестан школски надзорник употребљава сваку прилику да се упозна до појединости не само са школским уређењем у опште, већ и са захтевима, који се од васпитања и наставе траже. Ту најмање помаже лектира часописа, а најбоље студија једне добре књиге и чешћа посећивања школе. Млађи школски надзорници, који се за школу интересују, могу приликом посета школских врло много да науче од ваљаних учитеља. У колико су чешће у школи и у колико чешће буду појединим ученицима показивали благовољења и симпатије, у толико ће да им буде лакша свештеничка дужност у општини, кад та деца одрасту. А зар није утицај на младеж један веома важан део старања за душе њихове? С тога време, које свештеник око овога проведе, није изгубљено, већ је добит за њ и за васколики његов званични посао и не обзирући се још на то, што дружба с непоквареном децом чини, те се човек осећа млад.

Свештеници изгина после закона о школском надзору од 11. марта, 1872. год., не врше надзор над школама као саставни део свога чина, већ само по наредби државе, али га они *стварно* врше. Та значајна грана њиховога рада на спасењу душе остала им је, дакле, неокрњена. Што су тиме, као председници школских управа, оптерећени и администрацијом, то је по самој природи ствари и према стању законодавства и ради интереса уређене управе она се не може избећи. Али тај терет није велики, да би могао уништити преимућства, која има свештеник од школеке инспекције. С тога се тешко може разумети, како може савестан свештеник да дође на мисао, да се одрече школског надзора.

в) Окружни школски надзорник.

Окружни школски надзорник, који сваку школу бар једаред годишње прегледа, долази не само као саветник и помагач, већ и као ревизор. Он познаје потчињене му учитеље из ранијих година. Његов одношај је према њима мање мучан, по одношај месног школског надзорника. Он ступа с већим званичним ауторитетом и узева одмах више и респекта, јер може непосредно и кажњавати учитеље. Ако је окружни школски надзорник у исто време и суперинтендант, то олакшава

његов ревизорски посао и углед његовога црквенога чина. По правилу, он није принуђен да се лађа општријих средстава, те да би његове речи и његов рад имали већег утицаја.

С тога му неће бити тешко, да беспристрасно и благонаклоно цени рад учитељев, да га упути, где је потребно, да га посаветује и помогне, ако види какав недостатак. У опште није потребно унутреблавати општре изразе, када се може и без њих служити ствари, коју заступамо. Пријатељско принађе макар и најмањих успеха по праву ће више побудити учитеља на верност и марљивост у дужности, него ли покуда малених неправилности и празнина. Пошто надзорник познаје учитеља, његову обдареност, степен његове преданости послу, његове слабе стране, његове успехе у настави, а такође и његове домаће прилике, то ће моћи да је при оцени рада потпуно правичан. Чим се учитељ увери, да се могу применити савети надзорникови, одмах ће се по њима и управљати. Јер ко не би желео, да задовољи радо свога сталног надзорника? — Тада ће и надзорник водити рачуна и о учитељевим интересима, уклањати неприлике на које наиђе, и потпомагати, у колико се може, оправдане учитељеве жеље, особито ако се ревизијом констатују повољни резултати. Често су безначајне ствари, којима може ревизор учитељу да учини велико задовољство. Малу грађевинску измену учитељева стана, да би овај био угоднији, извршиће општина без тешкоћа, ако се за то заузме окружни школски надзорник. Тако и набавка добрих очигледних средстава може олакшати живот учитељев и повећати његову радост у раду.

Није саветно примати части и закуске од учитеља, јер се то све може лако изврнути; али је за препоруку, да ревизор поздрави и жену учитељеву, да унута њу и децу њену што о животу њихову, да с малишанима учитељевим проговори неколико пријатељских речи, те да тако добије појма о учитељевим домаћим приликама, које су, као што је познато, од велике важности по његов васпитни рад и његов положај у школској општини. Има и неучтивих и мрзовољних учитељских жена. За њих је казна, ако на њих школски надзорник не обрати пажњу своју. Писац ових редова је таким радом имао лепих искустава. Али је било и изуметака. Ако у породици учитеља, чији се рад прегледа, влада забринутост и невоља у буди ком облику, то се разуме собом, да ће ревизор показати своје топло саучешће и прићи и делом у помоћ, у колико му је то могућно. Помоћ достојном учитељу у таквим случајевима лако је изградити. То је такође позитиван ревизорски посао. Јер с веселим и захвалним срцем успева боље рад у школи него ли под притиском бриге и невоље.

Ако би учитељ и поред ранијих пријатељских опомена истрајао, и даље у лености и невршењу дужности или се стално противио, то се тада мора према њему отворено и одређено поступити.

Има, на жалост, људи, на и међу учитељима, који се на путу дужности могу задржавати само строгошћу. Па и с таквим ће људима имати посла окружни школски надзорник и они не заслужују никакво попуштање. Ако учитељ хоће друге да васпитава да испуњују своје дужности, то мора и он своју дужност вршити; ако не учини то, то је узалудан његов посао. Ту мора ревизор да постане тужилац без обзира на личност и породицу учитељеву; јер је боље да и једна цела породица пропадне, но да читаве генерације једне школске општине

туде под гресима једнога човека. И у тим случајевима не треба губити из вида велики циљ, коме служимо, а то је васпитање и морално подизање целога народа до његових најситнијих делова.

Јер, ако ми захтевамо доброту као неопходну особину школског надзорника, то тиме још није речено, да надзорник ваља да се спусти до слабости, која је без икаквог утицаја. Баш напротив, може се доброта, која има у виду праву срећу човекову, покадшто тиме искапати, што ће силно напасти зло.

Боље ће се и без осетљивости поднети поступање, свесно циља свога, па макар било и оштро, него ли куђење и ситничарско закерање без икаква плана. Према малим недостацима и погрешкама ваља као према таквим и поступати, док је поглед управљен увек на целину, укупност, главну ствар. Ако је учитељ хришћанска, карактерна душа и ако увек гледа да успешно поради на васпитању својих ученика, то му се по која слабост у раду може и опростити. Ваља га само пријатељски упозорити на недостатке и показати му пут, којим се могу одстранити и он ће се тада постарати, да и поступи по тим унутима.

Рђав је знак за учитеља или ревизора или за обојицу, ако се учитељ *плаши* од ревизије. Ко своју дужност врши, нема потребе да се плаши, па ако и сам није баш задовољан с успесима свога рада у појединим областима. А за оне, који се плаше због свога нерада, *потребна* је ревизија, јер је то једино средство да се на рад нагнају. Само свест о верно извршеној дужности даје задовољство у раду и с тиме и унутрашњу срећу.

Најлошији је случај, ако ревизор својим целокупним понашањем даје оправданих побуда за страх. Непристрасна правичност не ствара страх, она никада не може погодити доброг учитеља. Тако исто строго придржавање ствари и оштар поглед за све недостатке не може учитељу, који је дуго сам у школи радио, да уличи страха, него ће се баш радовати, што ће неко да да меродавну оцену његовога деловања и што ће га сачувати од једностраности и странпутица. Морају се, дакле, потражити друге порочне особености ревизорове, ако његова ревизија страх развија. По правилу, тај страх мора и сам надзорник приметити и тада се сам мора запитати: што ли сам погрешно? Јер ако се и ваљан учитељ боји ревизије, то мора да је надзорник нешто крив?

Можда нема срдачне доброте? Или не може да види добар рад? Или више гледа на појединости, него ли на укупни васпитни рад учитељев? Да се не труди у ревизији само да проналази недостатке и открива погрешке? Да ли му веће задовољство чини кад куди или кад признаје? Поступа ли строго с децом, која нису крива што не знају? Да не предвиђа тежак, заморан и брижан рад око народног васпитања школом? Или не разуме да покуду заодене у облик, који не вређа?

Истина, има учитеља, који не могу да поднесу никакву покуду и који се осећају увређени већ и самим подсећањем на поједине ствари. То је истина знак ниског моралног становишта, које ваља усавршавати. Али је то усавршавање могућно само полагањем изводицима и то не тиме, што ће се строгост употребити противу осетљивости, већ што ће се човек убедити да грешити и што ће се помоћи његов развитак ка вишем погледу на живот. Којим се средствима то постиже, зависи у сваком посебном случају од прилика и личности, те се уопште не

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNICIBE.RS

може ни одредити с општих тачака гледишта. Правилна доброта ревизорова наћи ће понајвећма правилан пут, особито ако му у томе помогне стрљење и осећање такта.

Ко хоће да ствара благодат, мора *несебично служити*. С тога школски надзорници не смеју сматрати као своју задаћу, да њихова сила и њихови погледи задобију важности, већ да њихов рад у школи буде, без икаквих споредних обзира, спасоносан за омладину народа нашег. Они раде с учитељима на великој и важној задаћи, да се цео народ помоћу школе морално уздигне, да се задобије за прави, а то ће рећи хришћански, поглед на живот и тако му помоћи да дође до среће, до које никојим другим путем не може доспети. Овај циљ је вредан зноја најбољих чланова нашега народа па и у школским ревизијама мора важити као пресудно гледиште. Али не да се тиме сузбију знања и умења, која школа ваља да да, као нешто споредно; та су знања и умења, као што је напоменуто, само градиво, којим се већим делом врши сам васпитни посао.

г) Школски саветник.¹

Народна школа је завод за васпитавање народно. Када не би то било, већ само завод за учење и управљање, када би задатак свој постижавала тиме, што би децу научила само да читају, пишу и рачунају или да задобију доброга знања из историје, географије и природних наука или можда још и из религије, то не би ни звање школског саветника било завидно. Он мора према меродавним прописима велики део свога времена да употреби на школске ревизије. Зар тај посао не би био несношљиво досадан, кад не би било виших гледишта? Буквар и таблица множења су свуда једнаки. Елементарна знања и умења нису по себи ништа особито. И како би могао образован човек поднети, да се читаве деценије, до краја живота свога, озбиљно бави тим стварима, да га не подиже велика мисао хришћанског васпитања над ситни посао позива његовога, да му тоглас љубав према народу и према свакој душици детињој у повереним му школама не даје воље и снаге за његов заморан а често неблагодаран посао.

С тога и школски саветник може бити од користи ствари, којој служи, ако свој позив буде сматрао као службу царству божјем, сваку сеоску школу као народни васпитни завод, а свако дете и најсиромашније и најзапуштеније, ту још и нарочито, као предмет свога особитога старања, а свакога учитеља као свога неопходнога сарадника на великој ствари народној и божанској. То даје његовој тежњи полет и правац, чува га од тежње к тиранији и нестриљењу, једностраности и ситничарству, то му даје задовољства да и даље одано ради и ако плодови његова рада ређе сазревају и ако се његова радња превиђа и ако је људи не признају.

И ако школски саветник никада не треба да губи из вида да он представља школску надзорну власт и да у име те власти говори и ради, ипак мора увек истицати не *личност*, већ службу своју, коју истина

¹ Школски саветник је виши школски надзорник. Могли бисмо га назвати главним школским надзорником. Код нас ове послове би ваљао да врши референт за осп. наставу.

врши с ауторитетом школске власти, али која се мора сматрати као служба на остварењу царства божјег на земљи у народу нашем, те као таква има вредности и садржине. С тога ће он сматрати као своју најлесну задаћу, да помогне учитељима у њиховоме добро схваћеном васпитном послу, а ако своју службу још не сматрају с овог гледишта, да их убеди, како свој посао око омладине потцењују, ако не полазе са становишта, да омладину ваља да уздигну у моралну атмосферу царства божјег или да је приведу Христу, без чега је васпитање к истини и животу немогућно.

Ова задаћа није лака и у толико мање ваља очекивати од ње силне и брзе успехе, у колико се у царству божјем не циља само на спољашњи успех, колико на стварну победу на крају крајева. А ко хоће на томе да ради, разуме се прво на себи самом, тај ће дочекати радост у послу, која се иначе не задобива.

На основу многостраног искуства школском саветнику ће бити лако, да створи правилан суд о раду учитељеву и успеху школском. Да ће овде, где је потребно, признавати, кудити, упућивати, захтевати — разуме се само собом, али се ту и свуда ваља да појављује не само надмоћније познавање ствари, већ и непритворно благовољење. Где ваља да замери, нека не заборави на облике саобраћаја образованог друштва и нека чак и са несавесним и нерадним учитељем поступа увек као са задуталим братом, који опоменама његовим ваља да се врати на прави пут. Озбиљна замерка, али из љубави, утиче у свако доба дубље, него ли замерка, која потиче из зловоље природног човека и која се с тога често јавља у увредљивој, неплеменитој форми. Никад се не ваља подавати изливима гнева или грдње! Те су ствари без циља и умањују у свакој прилици углед претпостављеног старешине. Може се и опора замерка рећи с мало речи, па да су од утицаја, али *in omnibus caritas!*

Али има, Богу хвала, на ревизорском путу школскога саветника и светлих тачака и свечаних часова. Кад нађе школу, у којој учитељ управља својом четницом као свештеник њихов, где су знања и умења на свима ступњевима нормална, где школски ред одржава као нешто, што се само собом разуме, где вам васцело држање, светле очице, мирноћа, пажња, ученичка извезбаност у говору казују, да је утицај учитељев повољан и да је настава његова васпитна и када се, пре свега, из молитви, из наставе религијске и из сваке речи учитељеве види, да он службу своју сматра као службу Богу и да љубав према Господу из свога срца преноси у срца поверене му деце, — ту је ревизор учитељу само помоћник у радости. Његово задовољство од срца огледаће се у очима његовим и топло стиснута рука казаће више, него ли велика похвала. У таквим школама је ревизија школског саветника свечан дан за ученике, учитеља и ревизора.

Али, на жалост, није ретка ни обратна слика. Мала обдареност и недовољан рад учитељев стварају затупљеност и неспособност, незнање и немар код ученика. Све, што ревизор види и чује у школи, изазива у њему незадовољство и бол. Ту је потребно велико стрпљење, те да се више уради, него ли куди, што понајчешће пада на тврду земљу. Овде се од ревизора очекује понајмучнији посао. Овде мора учитељу показати, како ваља шта да ради, ако хоће успеха да има; овде га мора повести проходним путевима и омилити му посао његов.

www.unnib.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

А ако ни то не помогне, мора се употребити казна као средство. У већим случајевима помаже у неколико и она. Али где је све узалуд, где се леност и несавесност не уклони ни пред опоменом ни пред казном, онда се мора уклонити лени и несавесни. Јер се с узвишеним позивом учитеља и васпитача не смеју људи спрдати. Попуштање може створити безобзирност према читавим генерацијама једне општине.

Из доведе реченога излази, да школски саветник ваља свој поглед да управља на понајвиши циљ овога живота, да мора имати најплеменитијих особина и по њима радити, једном речи, да је и по осећању и по раду частан Хришћанин, који се држи закона Господњег и свој посао сматра као службу царству божјем. Овакво срце и рад ваља и код учитеља да тражи и цени, а где га нема, да га усади, негује и развија. Прави школски саветник ваља да је непресушни идеалиста и да тај идеализам преноси и на учитеље; без тог идеализма је безуспешан скупочени рад омладинских васпитача, без тог идеализма је бесплодна свака школска ревизија.

(Наставиће се).

Х Р О Н И К А

СРПСКО ГЕОЛОШКО ДРУШТВО

СХИ. Збор (10. децембра, 1904. год).

1. Разгледане су књиге и часописи, које је добио Геолошки Завод Велике Школе за последњи месец дана.
2. Приказани су сарматски кречњаци из Шума и Трнавe у округу крагујевачком и гoсавeски фосили (*Natica*) из околине Св. Петке, које је на својим екскурзијама прикупио и Музеју Српске Земље уступио г. Недељко Дивац, философ.
3. *П. С. Павловић* приказује збирку терциарних фосила из Бугарске, коју је Геолошком Заводу Вел. Школе уступио г. *Ђ. Златомрски*, професор Универзитета у Софији (68 врста). У исто време саопштава да је добио на преглед неколико комада конгерија из околине Руччука, Рахова и Монастирице. „Оне све припадају или врсти *Congeria subcariata* Desh. или њеном варијетету *Botenica* Andr. Питање о старости слојева, у којима су ове шкољке нађене, интересантно је али и тешко. Професор Андрусов их наводи (у својој монографији о драјсензидама стр. 121) из понтиских и меотских слојева. То ће имати да кажу и други облици, који се буду нашли заједно с конгеријама. Они ситни, рђаво очувани примерци из Монастирице, по општем хабитусу свом, веома јако опомињу на наше меотске слојеве у околини Неготина. Од веома великог је интереса нахођење неколико *Congeria Partschii* Сџџ из околине Видина. Она се подудара са нашим облицима из Београда и указује на понтиску етажу, каква је развијена у Аустро-Угарској и централној Србији.“
4. *Петар А. Илић*, рударски инжињер приказује црвени пешчар из повлате угља у Сисевцу и износи своје мишљење о њему: „Овај црвени пешчар заузима велико пространство између Жидиља и Често-

броднице. На више места изнад њега налазе се терцијарни слојеви са добрим мрким угљем: жидиљски, стењевачки, равно-речки, сењски, сисевачки и напратски. Услед тектонских покрета стратиграфски су односи угља јако поремећени, тако да црвени и други пешчари, кретацејски кречњаци и глинци долазе час у подину час у повлату, ма да угљ свуда припада истој формацији. Пертурбацијама се приписује и факт да црвени пешчар као члан старије формације (пермо-тријасне) образује повлату угљеног слоја. Мени се чини да нема довољно разлога за таково објашњење, јер је нагиб угљених слојева врло благ, а ни по другим знацима не може се закључити на какве веће поремећаје, због којих би он из подине дошао у повлату. На једном дубљем поткопу сисевачког рудника, имао сам прилике да посматрам, како овај црвени пешчар у дубљим партијама све више губи црвену а добија сивасто-белу боју, а поред тога и структура његова, као и фрагменти из којих је састављен опомињу јако на терцијарне пешчаре, који се на овом угљевитом терену јављају у друштву са угљем. Из овога би се могло закључити, да ова појава долази од образовања детритуса од подинског црвеног пешчара. С тога ја мислим да су ови повлатни црвени пешчари терцијарни, а да су црвено обојени оксидацијом гвожђа, које се у њима налази. Молим Геологе да и сами на ову појаву обратe пажњу.

5. Прочитано је претходно саопштење *Мих. Р. Живковића*, професора из Ужица о роду *Pyrgulifera* Меек у Србији. „Путујући по ужичком округу 1903. и 1904. године ради геолошких проматрања, прикупио сам богату збирку фосила у Мокрој Гори из познатих слојева горње креде, којој хипурити обележавају гесафску фацију (Ј. М. Жујовић. Геологија Србије I. 327). Од свију локалности у овоме селу најинтересантија је својом фауном локалност у Марковом Пољу. Ту се, на левој страни реке Камишнице под брдом Божурицом налазе танки наизменично поређани слојеви белог и плавичастиг лапорца и глинца, у којима се поред других обљака, које ћу доцније објавити, налазе облици интересантног рода *Pyrgulifera* Меек, заступљена својим разноликим облицима и многим примерцима. Буштура им је дебела, тороваста. Завојци су ступњевити са попречним чворићима и уздужним пртама. Доња усна на унутрашњој страни дебела, жуљевита, обода посувраћена и усечена у канадић. Врсте: *Pyrgulifera Pichleri*, Hörn, *P. acinosa Zekeli*, *P. lyra Matheron*, *P. striata Tausch* и *P. Ajkensis Tausch*. Али ће се поред ових познатих моћи издвојити и нових врста. Најјаче је заступљена *P. Pichleri Hörn*, која се слаже, са примерцима из Ајке у Угарској (*Sitz. berich. d. k. Akad. der Wissenschaft Bd. XC. I. Abth. Juli Heft 1884*), али има неколико варијетета, који ће се морати издвојити и утврдити. — И *P. acinosa Zekeli* једнака је са онима из Ајке. *P. lyra Math.* једнака је са примерцима из *Zes Martigues* у

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs

Француској Sandberger Land und Susswasserconchylien s. 88, (Fig. 8—10) и са примерцима, из Ајке. *P. striata* Tausch и *P. Ajkensis* Tausch познате су само из Ајке. — У својој монографији пирулифера L. Tausch набраја девет фосилних врста из лужних и слатких вода горње креде у Аусто-угарској, Француској и Сев. Америци (ларамитворевине) и три рецентне врсте у језеру Тангањика у Средњој Африци. — На целом Балканском Полуострву позната је у литератури само једна локалност са пиругулиферама а то је *Филиповце* западно од Софије, где је Dr. Lg. Toula нашао у плавичастом глиновитом laporцу три изломљена примерка, које је најпре објавио као *Fusus Mösiacus* n. sp. а доцније, према напомени писца монографије пиругулифера проф. L. von Tausch објавио под именом *Purgulifera Pichleri* Hörn. Мокра Гора је богатија и бројем облика и бројем примерака и може се поредити само са Ајком, у Угарској. Из овога се види да су лужне творевине горње креде са пиругулиферама развијене и у Србији у области динарске алипске системе као и у Аустро-угарској, Француској и Сев. Америци.*

6. Прочитан је извештај *Жив. Јоксимовића* са екскурзија вршених између Пожеге и Ариља и по Добрињу у августу и септембру, 1904 године. „Подина свију слојева на томе терену су доста дебели слојеви на еозојског шкриљца, чим је доњи део један целљивији аргилошист без видљивих листица лискуневских, а горњи јако лискуновити али теже целљиви шкриљци. Пружање им је СЗ—ЈИ а падају код Ариља у источно и западно поље, тако да ариљско поље дуж В. Рзава лежи у силлинали шкриљаца. Местимице се у овим шкриљцима појављује и шљунак, а изгледа да је по негде у њ интерстратификован и зеленкасти мермер, који је испољен у Гробницама у пољу горобилском. Изнад шкриљаца долази један конгломерат, који се у Честобродици код Доњег Добриња јавља у знатним слојевима, или долазе кречњаци који су: зелени без фосила и неслојевити (Годовик); жућкасти са остацима рудиста, остреа и других фосила, који говоре за кретацејску старост његову, (Јого-источни део Горобилца, прелази Мораву код Вирова и улази у косу Вироштак) и беличасти кречњак, који може бити слојевит или не и чије су извесне партије јако силификоване — рожасте са фосилима (по изгледу *Helix* и *Limneus*), а друге слојевите, беле и меке са мало фосила (Милићево Село, Годовик и Горобилце). Изнад ових кречњака лежи слој шкољчаног жућкастог или црвенкастог кречњака са врло много фосила. У годовичким потоцима проматран је и лигнит, који је лошег квалитета. Из свега мени изгледа да слојеви овако следују: аргилошист, лискуновити шкриљци, конгломерати, зелени кречњак, жућкасти кречњак, конгломерати рожастог кречњака, рожаста кречњак, бели кречњак, жућкасти и црвенкасти шкољчани кречњак и

слојеви лигнита. — Добрињски угаљ. У подини овог угља су тврди чврсти глинци са отисцима биља. Дебљина угљеног слоја је 70 см., пружање II—3, а пад у северно поље под 20°. У Средњем Добрињу наводи се исти беличасти кречњак као и код Пожеге. Позната креда у Добром Долу код Пожеге неће бити ништа друго до онај бели трошни кречњак у Милићевој Селу. Материјал прикупљен на овим екскурзијама уступљен је Музеју Српске Земље.“

7. Професор *Д-р Свет. П. Стевановић* саопштава резултате својих испитивања „борнита“ и „енаргита“ са бакарног рудниста у Бору. Из ових испитивања излази да је погрешно руде, које Немци зову Buntkupfererze називати именом борнит, јер је борнит минерална врста са тачно одређеним и сталним хемиским саставом, док су Buntkupfererze механичке смеше, које случајно имају сличне морфолошке карактере са борнитом. Извршене су анализе таквих руда из „Борског Потока“ (I), „Суве Реке“ (II) и Каменог Потока и у Метовница (III) и добијени су ови подаци:

	I	II	III
бабра	61·65	47·87	53·60
гвожђа	11·44	17·05	3·91
сумпора	25·12	31·47	17·60
нерастворног	1·84	3·57	24·46
Свега	99·96	99·96	99·57

Разлике у количини елемената, који ове руде састављају јасно показују да оне нису хомогене, а велика количина бакра у њима, која превазилази количину бакра у борниту (55%) показује, да ове руде садрже неки минерал, који је бакром богатији од борнита. Из атомских односа појединих елемената у горње три анализе излази као највероватније да је руда из „Борског Потока“ мешавина из борнита и халкосина (овог 28%); руда из „Суве Реке“ мешавина халкосина (59, 81%) и пирита (36, 60%), а руда из „Каменог Потока“ садржи халкосина (66, 73%) и пирита (8,38).“ Како према овим подацима ове руде нису борнити то моли збор да за њих предложи како друго име. Питање је остало нерешено.“ — „На једном примерку халкосина са борског рудниста нађени су и врло ситни, али мерљиви кристали енаргита (As_2S_3 , Cu_3), који се у Америци експлоатише као бакарна руда, а у Европи је до сада нађен само код Брикслега у Тиролу и Парада у Мађарској. Има савршену призматичну цељивост и показује ове облике: {110}, {101}, {001}, {011}, {210}, {410} и још неке ређе, о којима ће другом приликом и на другом месту бити више говора.“

8. *Д-р Марко Т. Лeko* саопштава резултате хемиског испитивања неке минералне масе, коју му је ради испитивања послао Ј. М. Жујовић,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

а која је по казивању доносиоца — једног од г. Жујовићевих позна-
 ника нађена у околини Пожеге и квалификована као парафински
 шкриљац. „Ма да има у неколико шкриљасту структуру и ма да
 загревањем испушта пару, која је по мирису у неколико слична ми-
 рису производа суве дестилације парафинског шкриљца, ипак одмах
 у почетку испитивања видело се, да се та минерална маса не би могла
 сматрати као природни производ и да има највеће сличности са от-
 патцима производње ацетиленовог гаса из калицијум карбида. Реагује
 јако алкално и у воденом раствору констатован је калицијум хидрат.
 У хлороводоничној киселини (HCl) раствара се уз пенушање и поред
 угљен диоксида развија и мању количину запаљивог гаса, који има
 мирис ацетилена. Исти мирис осећа се и развија са мало запаљивог
 гаса и растварањем у води. Главни је саставни део тога назови „пара-
 финског шкриљца“ из Пожеге калцијум карбонат и калцијум хидрат.
 Према томе ово су неки стари отпадци од производње ацетиленовог
 гаса, у којима је остало мало нераствореног калцијум карбида.“

9. *И. С. Павловић* приказује збирку фосилних гастропода из Ду-
 боког Потока (доњег дела Колашинске реке) између села Копривнице
 и Чокоњара, која ће се објавити у Геолошким Аналима (у „приновама“).

Исправна: У СХИ записнику од 10. новембра, 1904. год. стоји на
 стр. 2 „да „Суви Поток,“ који се често помиње у Геолошкој литера-
 тури у близини Зајечара не постоји“ а треба да, стоји да у „Сувом
 Потоку“ који..... нису до сад нађени никакви фосили, већ да су на-
 хођени у „Дубоком Потоку“.

(Уредник).

ПРАВИЛНИК

За гимназије и учитељске школе у Кнежевини Бугарској

(Штотрџен највишим указом бр. 34 од 18. септембра 1904. год.)

(СВРШЕТАК)

VII Примање, превођење и отпуштање ученика

§ 60. Ученике прима у школу директор: оне који имају да држе испит — пробни, пријамни или поновни, од 20. до 24. августа, а друге — од 25. до 31. августа.

Само због врло важних узрока и по одлуци учитељског савета примају се најдаље до 15. септембра, ну никако они ученици који имају да полагају неки испит. Примање нових ученика после тога рока може бити само по одлуци учитељског савета, коју би одобрило министарство.

§ 61. Сви ученици, који нису били у мнцулој години у тој школи, јављају се директору заједно с родитељима или стараоцима; овима последњим директор саопштава погодбе под којима може ученик да буде примљен, и обраћа им пажњу на правила о дисциплини за ученике.

§ 62. Ученици, чији родитељи не живе у општини где је школа, треба да имају стараоце у истој општини, које су одредили родитељи или законити стараоци а одобрио директор.

Управа школска за све што се тиче ученика општи са тим стараоцима.

§ 63. Сваки нов ученик мора да поднесе директору:

а) школско сведочанство, б) крштеницу, в) сведочанство о калемљењу богиња и један празан образац, који ће га попунити према образцу који му даје школа.

Ученици исте школе при упису имају да поднесу само јачку књижицу.

§ 64. Сваком ђаку у почетку школске године даје се нарочита јачта књижица, коју су потписали директор и разредни наставник.

У тој књижици потписује се и један од родитеља или старалаца тога ученика.

§ 65. У ту се књижицу уписује у своје време све што треба да знају родитељи (стараоци) ученички о владању и успеху ученичком и изводи школских закона, правилника, програма и свију наредаба о дужностима ђачким.

§ 66. Јачку књижицу непрестано контролише разредни наставник, који и пази на то да ли је ученик на време подноси родитељима или стараоцима, да би они знали како напредује ученик у школи.

§ 67. У први разред средњих школа примају се ученици који су са успехом свршили основну школу, а у остале разреде — према сведочанству оних школе где су били последње школске године, према нарочитим о томе наредбама.

§ 68. Ученици из друге врсте школа, из приватних школа, или које су спремали домаћи учитељи, могу да ступе у разред који одговара њиховој спреми, ако положе испит из оних предмета и из оне грађе који се уче у нижим разредима од онога разреда у који желе да ступе.

Испит се врши на крају или у почетку школске године.

У последњем случају кандидати имају право да полажу накнадни испит у последњој недељи месеца септембра.

§ 69. Ученици, који су били ван школе више од две школске године, примају се поново у старији разред само са испитом из предмета млађег разреда, које учитељски савет одреди.

§ 70. Ванредни ученици се примају само у ванредним случајевима по одлуци учитељског савета а по одобрењу министарства народне просвете.

Не примају се за ванредне ученике они, који су у прошлој школској години били као редовни ђаци у некој народној школи и показали су слаб успех за то време.

Ванредан ученик може да остане као такав кроз једну школску годину и дужан је да на крају године положи испит из целе грађе пређене преко године. Ванредни ученици потпадају под школску дисциплину као редовни ученици.

§ 71. Сваки редован ученик при упису у почетку школске године полаже управи школе школарину одређену законом, на признаницу коју потписује секретар-благајник школски.

§ 72. Ученици, деца сиромашних родитеља или за отаџбину заслужних, ослобођавају се од школарине према нарочитим наредбама о томе.

§ 73. Ванредни ученици плаћају 50 лева школарине. Сви приватни ученици, који се јављају на пријамни годишњи испит у средњој школи, плаћају по 2½ лева испитне таксе за сваки предмет, из кога се испитују. Такви ученици ако се приме за редовне, плаћају и обичну школарину.

Напомена 1. Таксе, које се добијају од приватних ученика за испит, деле се међу испитачима ђачким.

Напомена 2. Ванредни и приватни ученици могу да се ослободе од школарине према општем пропису.

§ 74. У први разред примају се ученици који нису старији од 14 година, у II — од 15 година, у III — од 16 година, и т. д.

Изузетак се чини за оне одрасле ученике, који нису напуштали школу, као и за оне старијих разреда, за које учитељски савет с мотивацијом одлучи а ту одлуку одобри министарство.

Не примају се ученици жењени, а ученик који се верио уклања се из школе.

§ 75. Превођење ученика у старији разред врше према годишњем испиту предавачи тога разреда под председништвом директоровим.

§ 76. Успех ђачки бележи се овим оценама: одличан (6), врло добар (5), добар (4), средњи (3), слаб (2) и рђав (1).

§ 77. Владање се бележи: примерно, добро и укорно; вредноћа — примерна, постојана и слаба; спољашња страна писменах радова: примерна, лепа и немарљива.

§ 78. Оцене владања и успеха дају предавачи разреда за сваки рок. На крају године савет даје коначну оцену о истим питањима и о вредноћи и спољашњој страни писмених радова ученичких.

Напомена. Разредни наставник одмах по давању оцене о владању и успеху ученика у својем разреду, уноси у ђачку књижицу ради знања родитеља (старалаца) све оцене о успеху од закључно средњи (3) на ниже и о владању од „добро“ на ниже.

§ 79. Ученик, који за успех из свију обавезних предмета нема рјаве или слабе оцене, преводи се у старији разред. Певање и свирање у учитељским школама обавезни су.

Напомена. При оцењивању успеха на крају године, треба да се узимају у обзир знања ученичка из сваког предмета, а не само бројеви који дају средњу оцену.

§ 80. Ученику, који је добио оцену мању од „средње“ највише из три предмета, допушта се да понови испит из тих предмета у почетку идуће школске године.

Накнадни испит, као и пробни и пријамни, полаже се пред комисијом од три члана и то само једанпут.

Ученику, који и на поновном испиту добије слабу оцену из једног предмета, може учитељски савет да допусти да пређе у старији разред, ако има општу спрему за учење у том разреду.

Такав ученик ако на крају године добије слабу оцену из истог предмета, понавља разред.

§ 81. Ученик који добије оцену мању од „средњи“ из више од три предмета, понавља разред.

§ 82. Ученик који проведе две године у једном истом разреду а не може да се преведе у старији због слабог успеха, искључује се из свију школа те врсте.

Ако наставници разреда нађу да је слабом успеху таквога ученика узрок дуже боловање или која друга од врло важних сметња (на пр. велика сиромаштина, која му не пружа могућности за редовно учење), допушта се, по одлуци учитељског савета, да тај ученик понови исти разред и трећу годину. При решавању савет се обзире и на узраст учеников.

Напомена. Ученик који је провео у једном разреду најмање једно-дугође, рачуна се као да је провео целу годину.

§ 83. Ученик који је свршио са врло добрим успехом неки разред, може, по одлуци учитељског савета, да полаже испит и за старији разред, ако му здравље и умни развитак то допуштају.

Ово решење учитељског савета треба да буде на основи писмене изјаве ученикове и по пристанку родитеља или стараоца његова.

§ 84. Ученици приватних школа или који су се сипремали код куће, могу да се пуге на испит, по одлуци учитељског савета, да би могли добити сведочанство којег разреда у средњој школи.

§ 85. Родитељи ђака који су на вишем курсу гимназије, дужни су поред осталих докумената да поднесу писмено или усмено директору једну изјаву, у којој ће означити одсек у коме ће њихови синови да уче. Таква иста изјава тражи се и од ученика који изберу један од нових језика. Према томе, изабран језик за изучавање остаје обавезан до краја учења у гимназији.

§ 86. Прелаз ученика из једног одсека у други (из реалног у класични или из класичног у реални) допушта се само по одлуци учитељског савета.

Ученик који жели да промени одсек дужан је да положи испит из свих предмета претходних разреда тога одсека, у који жели да ступи и које он није учио или их учио у мањем обиму. За промену одсека треба писмено да се обрате родитељи или стараоци ученички.

§ 87. Ученик може да остави школу пре свршетка школске године по пристанку родитеља или стараоца, који ће да изложе и узроке за то напуштање. Таквом се ученику издаје уверење с овом садржином:

- 1) предмети, које је ученик учио и оцене успеха из тих предмета;
- 2) владање учениково до дана када је школу оставио и
- 3) узроци, због којих ђак оставља школу.

§ 88. Прелаз ученика из једне школе у другу преко године може да се допусти само због важних породичних узрока. У таквом случају ученик подноси директору молбу потписану од родитеља (стараоца).

Директор (ако уважи узроке) сироводи молбу директору школе у коју жели ђак да се преведе, с молбом да се прими и, тек кад се добије повољан одговор, ученик се ослобођава школе и даје му се уверење према поменутом параграфу.

§ 89. Ученик који напусти школу после годишњих испита а не намерава да продужи учење у другој којој школи, треба да испуни дужности које прописује горњи параграф. Он добија сведочанство са истим подацима, као што је више речено, с годишњим оценама о успеху.

§ 90. Ученицима који продужавају учење у истој школи не издаје се сведочанство.

§ 91. Оцене годишњег ђачког успеха, владања, марљивости и спољње стране писмених радова, уписују се у ђачке књижице. Оне имају вредност само за школу која их је издала.

VIII Дисциплине

A. Дужности ученичке

§ 92. Ученик је дужан да поштује све учитеље, да им указује свуда и свагда поштовање које им припада, да слуша њихове савете, као и поуке разредног наставника, тога најближег свог руковође у школи.

§ 93. Ниједан ученик не сме намерно да пропусти ниједан час школски. Који из врло важних узрока мора да одсутствује, тражи допуштење од свога разредног наставника или директора, ако разредни наставник одсутствује.

§ 94. Ако је ученик ненадно принуђен да одсутствује од школе, родитељи или стараоци дужни су у најкраћем времену да извести о томе разредног наставника или директора; а кад ученик дође у школу, дужан је да донесе уверење од родитеља или стараоца, а ако је потребно и од лекара, којим би оправдао изостанке од школе. Изостанци који се не би оправдали за пет дана, сматрају се као неоправдани.

§ 95. Ученик који у року од 14 дана не дође у школу а пре тога није известно о узроцима свога недоласка, сматра се да је самовољно напустио школу и брише се из списка ученичког.

§ 96. Ученик нижег курса који учини 40 неоправданих изостанака, и ученик вишег курса који учини 25, као и онај који без оправданих узрока учини 5 изостанака са једног истог предмета, удаљује се од школе до краја године, пошто су најмање два пута њихови родитељи били претходно извештавани о томе.

Три задоцњења од часова мање од $\frac{1}{4}$ рачунају се као један изостанак.

Напомена. Разредни наставник стара се да се одмах о томе известе родитељи или старалац онога ученика који изостаје без оправданих узрока. Међутим и сам опомиње ученика.

§ 97. Сваки је ученик дужан да дође у школу цајраније $\frac{1}{4}$ часа пре почетка часова и да одлази из школе одмах по свршетку последњег часа; ако пак директор допусти, ученик може да остане у школи на подне и да спрема задатке.

§ 98. Чим се да знак за улазак у разред, ученик је дужан одмах да улази у учионицу, да седа на своје место и да мирно чека учитеља. Када учитељ улази и излази, сви су ученици дужни да устану и да стоје мирно и учтиво. Са истим поштовањем дочекује се и испраћа директор и друга страна лица, која буду походила разред.

§ 99. За време предавања дужни су сви ученици да буду мирни и пажљиви. Не допушта им се никакав други рад који нема везе са радом у разреду. Они у свему треба да се управљају по саветима и поукама предавачним и да му се покорављају без речи.

§ 100. Ученици не треба да носе у разред ништа друго сем потребних књига за предмете и учила.

§ 101. Ученици су дужни да савесно врше своје дужности; да извршују све што им препоруче учитељи за време предавања; да израђују и да предају свакад на време писмене радове, које су учитељи одредили; да су спремни свагда да одговарају кад буду прозвани.

§ 102. За време предавања није допуштено ученицима да излазе из разреда без одобрења учитељева и без важног узрока.

§ 103. Ученици, како у школи тако и ван школе, дужни су да носе чисто и уљудно прописано одело (униформу) без икаквих спољних накита, без штапова, прстења итд.; да буду уљудни међу собом, према учитељима и према свима познатим лицима, с којима се сретају; да избегавају свађе ма с ким било; да не лармају, како у школи тако и ван ње; да избегавају у опште све што би могло да поквари вихово међусобно другарство и да их представи у друштву као невоспитане.

§ 104. Ученици са стране дужни су да станују само у таквим кућама или пансионатима, који су препоручени од школске управе, и да врше тачно све што је прописано у правилницима о стаповима и пансионатима.

§ 105. Сви ученици иду у цркву у празничне дане, по реду који управа школека одреди. Што се тиче осталих религиозних ђачких дужности, ученици су дужни да се управљају по прописаним верским правилницима.

§ 106. Строго је забрањено ученицима да праве ђубре по учионицама и ходницима школеким, да пљују по подовима, да пишу или дрљају по зидовима и по намештају, да режу или буше школеке клупе, табле и друге школеке ствари, или да прљају пужнике.

§ 107. За сваку повреду школеке имаовине одговоран је онај који учини штету. Овај је дужан да плати вредност покварене ствари, ако је ова последња постала неупотребљива, или да плати део вредности, ако штета није толика да би ствар постала неупотребљива.

Штету, коју треба да накнади ученик, одређују разредни наставници и директор.

§ 108. Ако се не пронађе онај који је покварио какву школеку ствар, за штету одговара цео разред у коме је она учињена.

Сем повчане казне за штету школских ствари, ученици се кажњавају у исто време и дисциплински, чим се утврди да је штета учињена намерно.

Иста одговорност пада и на оне ученике, који покваре неку ствар својих другара.

§ 109. Забрањено је ученицима да тумарају по улицама беспослени, а тако исто да се баве ван стана у зимње време после 7 часова, а лети после 9, ако нису у друштву с родитељима или стараоцима. За ученице ово време смањује се за један час.

§ 110. Забрањено је ученицима: 1) да пуше у школи, на улици и на јавним местима (а ученицима из првих пет разреда или два курса безусловно је забрањено пушење); 2) да играју карата или у опште да се коцкају, да пијанче ма где било; 3) да иду у кафане и друга слична места; 4) да иду у гостионице и посластичарнице, сем оних које је школска управа одредила; изузетак се чини ако ученик иде с родитељима или стараоцем; 5) да похађају балове и кафешантане; 6) да похађају концерте, позоришне представе и друге без допуштења директора или разредног учитеља, у случају ако ђак не иде с родитељима или са стараоцем; 7) да похађају судске седнице, изборе, партијске састанке и др.; 8) да иду у библиотеке и читаонице и да узимају из њих књиге без одобрења разредног наставника; 9) да нину по новинама; 10) да скупају од другова новац ма у каквом циљу, да скупају претилату за новине и списе и да унесују претилатнике на књиге без одобрења директора.

§ 111. Бачка друштва у средњим школама не допуштају се (чл. 150. закона о народној просвети).

Допушта се пак ученицима вишег курса да држе ђачке беседе, на којима би већали под руководством учитеља, кога је одредио учитељски савет, и то о питањима, која је напред одредио руковођа — учитељ.

Тako исто допушта се ученицима, по одобрењу учитељског савета, да се старају за потпомагање својих сиромашних другова, да требе штетне а да штите корисне животиње, да пошумљавају гола места, итд.

§ 112. Забрањује се ученицима свака колективна изјава против школског реда или против ма какве мере, коју би учитељи предузели.

§ 113. Забрањује се ученицима да поступају сурово са животињама, да чине штету приватној и друштвеној имавини, као и да штете биљке, гнезда и склоништа корисних животиња.

§ 114. Забрањује се ученицима да се ма за шта обраћају непосредно министарству народне просвете. Све молбе и изјаве како од стране ученика, тако и од стране родитеља или њихових старалаца, треба да се испраћају преко школске управе.

Писмена која се упућују непосредно, не узимају се у поступак. Управа школска дужна је да све изјаве шаље са потребним објашњењем.

§ 115. Да би се боље одржао школски ред и чистота, разредни учитељ одређује за извесно време по једног или два редара између ученика истога разреда, који одговарају за сваку повреду дисциплине, за сваку штету, за сваки поступак противан хигијени.

§ 116. Учитељски савет сваке школе израђује сваке године правилник о унутрашњем реду у школи, о надзору и о држању ђака ван школе и о дужностима ученика — редара.

Б. Мере за поправљање

§ 117. Мере за поправку ученика треба да се употребљавају само после зрелог расутка и тачнога извиђаја и ређе.

§ 118. У случају неког већег нереда у школи, директор, сам или у споразуму са саветом, може да предузме мере, које нађе за добре, да се изнађу и казне кривци.

§ 110. При употреби мера за поправку, ма да се захтева поступност, не треба свагда за једне исте кривице, учињене при разним околностима и од ђака различног узраста, да се изричу једнаке казне.

Нарочито треба да се извиђа крађа, намерна лаж и кривице противу морала.

§ 120. Ученици који су у нечем скривили, спрам кривице кажњавају се овим казнама :

- 1) опомена од надлежног предавача :
 - а) насамом,
 - б) у разреду ;
- 2) опомена од разредног наставника :
 - а) насамом,
 - б) у разреду ;
- 3) опомена од директора :
 - а) насамом,
 - б) у разреду ;
- 4) укор по одлуци разредног већа ;
- 5) укор од директора по одлуци учитељског савета :
 - а) у разреду,
 - б) пред учитељским саветом.

Последње две казне у исто време саопштавају се родитељима : прву саопштава разредни наставник, а другу управа ;

6) одлучење од школе до краја године с правом на полагање испита у истој школи из грађе пређене за време његовог одлучења ;

7) искључење од школе с правом на полагање испита за старији разред у истој школи после једне или две године ; и

8) искључење из свију школа у Кнежевини с правом да се прими у другу школу после једне или две школске године, или без тога права.

§ 121. Кривице, које се кажњавају последњим трима казнама, извиђа комисија од три члана под председништвом разредног учитеља, а казне одређује учитељски савет.

§ 122. Казне, за које је потребно одобрење од министарства, одмах се саопштавају родитељима или стараоцу, који имају право, у року од пет дана по саопштењу, да изјаве жалбу министарству.

§ 123. Казне, 6., 7. и 8. изричу се после детаљнога извиђаја кривица ученикових с обзиром на владање његово најмање преко једне године. Сви комисијски извиђаји прилажу се записнику учитељског савета.

§ 124. С извештајем, с којим се тражи одобрење од министарства за изречену казну, директор шаље препис записника, реферат комисије и извод из разредне књиге о владању и успеху ученика до дана његовог искључења и молбу родитеља (стараоца), ако је има.

§ 125. По одлуци разредног већа ученик може да буде привремено уклоњен, докле се не извиде његове кривице и одобри предложена казна.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

§ 126. Све казне до тачке б. закључно уписују се у ђачку књижицу, коју ученик показује родитељима или стараоцу, а пошто је ови потпишу, показује је разредном наставнику.

§ 127. Ученику који је искључен из школе, издаје се уверење за време докле је походио школу.

У том уверењу бележе се оцене из предмета и узроци искључења.

Исто тако прави се извод из ђачке књижице за све кривице и казне, којима је кажњаван у току једне године пре искључења. Сама књижица одузима се од ученика.

Одлученим ученицима може да се да тако исто уверење, ако родитељи или стараоци желе да преместе ученика у другу школу.

Тако уверење важи само за онај циљ, за који је издано.

§ 12. Ученик, који се искључује из школе или је напушта добровољно, дужан је да врати у целости све књиге и друга учила, која је од школе добио на послугу. У случају да су нека од школских књига или које од учила покварени, управа школска наплаћује њихову вредност од ученика који су их покварили.

IX Наставна средства

§ 129. Ради бољег успеха предавања, при свакој школи има учитељска и ђачка библиотека са читаоницом и наставним средствима за све предмете, за које су таква средства потребна.

§ 130. О свима књигама и наставним средствима води се нарочити инвентар.

§ 131. Сваком библиотеком управља нарочити библиотекар с потребним бројем помоћника.

Сваким кабинетом са наставним средствима управља нарочити учитељ, који предаје предмете, за који је потребно да се служи наставним средствима. Библиотекар и руковођаци разних збирка и кабинета одговорни су пред директором за поверену им имаовину.

§ 132. При предавању дужности библиотекара или руковођаца кабинета са збиркама или посебних збирка, саставља се акт о стању у коме су наставна средства.

Тај акт потписује директор, лице које предаје и лице које прима.

§ 133. Школа се снабдева књигама и наставним средствима из новца које даје министарство и од школске таксе, према списку који израђује министарство.

§ 134. За све књиге и наставна средства, која се набављају за школу, потребно је решење учитељског савета и одобрење министарства, ако се не налазе у списковима.

§ 135. Када се подносе министарству спискови књига и учила, означају се цене и фирме, од којих ће се набавка извршити.

Учила и књиге за државне школе поручује министарство.

X Школска канцеларија

§ 136. Канцеларијом сваког потпуног школског завода управља један секретар-рачуновођа, који је под непосредним надзором директоровим.

§ 137. Секретара-рачуновођу одређује министарство народне просвете, на предлог директоров, између лица која имају средње образовање.

www.unibg.ac.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

§ 138. Секретар-рачуновођа, пре но што то постане, даје кауцију у
Дужности секретара-рачуновође ове су:

- 1) руководи канцеларијским радом и стара се да служитељи тачно врше унутрашњу школску службу;
- 2) прима све школске приходе и чини потребне издатке према буџету школском а сваки пут по одобрењу директоровом;
- 3) води редовно све рачуне школске и чува документе о учињеним издацима;
- 4) води рачуне о приходима и расходима школским;
- 5) води инвентаре школског намештаја;
- 6) стара се да се очува школски намештај, као и о одржању чистоте у школској згради, и одговоран је за намештај;
- 7) потписује сваки новчани докуменат;
- 8) стара се за набавку свега материјала, како канцеларијског тако и школског; и
- 9) извршује наредбе директорове које се тичу прениске завода с разним надлештвима и припремања података, које тражи министарство.

§ 139. Све суме, које нису одређене да се одмах утроше, секретар-рачуновођа преко директора предаје на чување државној благајници или Поштанској Штадионици. Признанице чува секретар.

§ 140. На крају сваког месеца секретар-рачуновођа подноси директору рачун о учињеним издацима.

§ 141. По одобрењу министарства, при канцеларијама потпуних средњих школа директор поставља потребан број писара.

§ 142. При канцеларијама непотпуних средњих школа директор поставља по једног писара, који врши канцеларијске послове, а све рачуне и издатке врши сам директор школски.

§ 143. Књиге сваке школске ове су:

- 1) регистри за писма која се примају и шаљу;
- 2) оригинали свакога писма министарства и других надлештава, као и приватних лица;
- 3) концепти свих писама која се шаљу;
- 4) збирка расписа и других општих наредаба који имају извесни значај.

Напомена. Ова збирка треба да буде приступна учитељима.

- 5) протоколи (записници) учитељског савета;
- 6) књига о доласку, у којој сваки учитељ пре него што уђе у разред, бележи укратко наставну грађу, коју ће предавати, и потписује се;
- 7) главна разредна књига ученичка, састављена по азбучном реду, у коју се уписују успех и владање, вредноћа и спољашња страна писмених радова;
- 8) разредни дневник, у коме се бележи сваки дан: који ђаци одсуствују, који нису били доброг владања и који нису спремили задатке, као и какви су задаци.

Напомена 1. Главну разредну књигу и разредни дневник спрема разредни наставник и стално их контролише. Ове се књиге сваке године набављају друге.

Напомена 2. Строго је забрањено да се поправљају, пречртавају или бришу какве било белешке у главној разредној књизи.

Погрешно записане белешке треба да се превуку мастилом у боји, и то да изврши предавач са знањем разредног наставника, који ће са својим потписом оверити ову поправку.

- 9) спискови (инвентари) наставних средстава и збирака и библиотечки (взетелске и ђачке библиотеке);
- 10) књига за разрешења и одсуства учитељска, коју води сам директор;
- 11) књига за рачуне школске о сумама утрошеним по буџету;
- 12) књига о приходима и расходима школарине и књига признаница;
- 13) књига о приходима и расходима фонда за потпомагање сиромашних ученика;
- 14) књига о уџбеницима (инвентар), који се дају ученицима на послугу;
- 15) експедициона књига; и
- 15) летописна књига школска, у коју се уписују сви важни догађаји по школу.

§ 144. Школски радови закључују се на крају сваке финансијске (рачунске) године.

Свако дело, као и рачуни деле се на два дела: 1) од 1. јануара до 25. августа и 2) од 25. августа до 31. децембра.

§ 145. Ова архива је под непосредним надзором директоровим, који чува и печат школски.

§ 146. Овај правилник замењује правилник о управи и уредбу средњих завода у Бугарској од 6. јануара 1901. године, као и све прописе који се не слажу с њим, и ступа у живот од дана обнародовања његовог у „Државном Веснику.“

П Р А В И Л А

о управљању фондом за потпомагање сиромашних ученика

§ 1. При свакој средњој школи оснива се фонд за потпомагање сиромашних ученика.

§ 2. Извори фонда за потпомагање сиромашних ученика ови су:

а) трећи део од целе школарине, која се наплаћује од имањних ученика, према закону о школарини;

б) сви прилози у новцу, књигама, стварима и др. од приватних лица и друштава;

в) приходи од јавних предавања, путрија, концерата и позоришних представа, приређиваних иницијативом учитељског савета или других лица ван школе;

г) интерес фонда, и

д) случајни приходи.

§ 3. Од свију прихода, који се скупају преко школске године, троше се на потпомагање сиромашних ученика $\frac{4}{5}$, остала $\frac{1}{5}$ уноси се у Бугарску Народну Банку и Земљорадничку Банку на капитализирање за увећање фонда или се купују државни лозови.

§ 4. Увећавање фонда продужава се докле фонд достигне суму чији би годишњи доходак био једнај петини средњег годишњег прихода по параграфу 2. тач. а, б и в. После тога се троши цео приход.

§ 5. Фондом управља учитељски савет дотичне школе.

§ 6. У почетку сваке школске године учитељски савет избере једног благајника и једног старешину фонда.

§ 7. Благајник прибира све приходе фондове преко директора, води рачуне фондове и врши издатке према одлуци учитељског савета.

§ 8. О свима учињеним издацима благајник има признанице, које у служе за оправдање издатака. На полеђини тих признаница благајник бе лежи Бр. и дан записника учитељског савета који је одобрио издатак.

§ 9. Благајник нема права да држи при себи више од 50 лева за редовне издатке. Суме, које су одређене за трошкове преко године, чувају се у Народној или Земљорадничкој Банци, у Поштанској Штедионици, или у школској каси. А суме које ће чинити основни фонд уносе се такође у Народно или Земљорадничку Банку.

§ 10. Уношење ма какве суме фондове у банку врши се преко школског директора.

§ 11. Директор има право да у свако време врши преглед прихода и расхода фонда по књигама и да предузме мере за обезбеђење капитала фондових.

§ 12. На крају сваке школске године учитељски савет бира једну комисију од три учитеља, која прегледа рачуне благајничке и саставља биланс фондов.

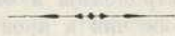
Напомена. Све одређене суме за расход преко године, које нису утрошене до закључка биланса, придодају се осталоме фонду.

§ 13. Старешина фонда чува имање фондове, које чине уџбеници, научна средства и др.

§ 14. О свима имањима старешина води детаљан инвентар; исто тако води књигу, у коју се уписују сви уџбеници и учила, дани на послугу спрормашним ученицима.

§ 15. На крају сваке школске године старешина подноси директору детаљан рачун о имовином стању фонда.

§ 16. О томе, како ће се раздавати помоћ, уџбеници и учила на послугу, куповање из фонда — учитељски савет израдиће нарочита правила у духу како овога правилника, тако и закона о раздавању и управљању стипендијама и помоћи. Та правила одобрава министарство народне просвете.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs

БЕЛЕШКЕ

БЕЛЕШКЕ ИЗ НАУКЕ И ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Идеја о општем образовању — О овоме тему говорио је ових дана у учионици анатомског одсека бечки професор др. Х. Фон Арним. Он разликује тројако образовање: опште народно образовање, лично образовање и опште образовање учене класе. Предавач је у кратко изложио, како су се настава и наставна средства постепено у различним епохама развијали, а почео је са најстаријим, јединским типом наставе, у којој су као основној поред читања, писања и рачунања песништво и музика главну улогу играли. Даље је прешао на питагорејску школу, у којој се учила математика и теорија музике; споменуо је античким препорођајем створени идеал формалног образовања духа, из кога се касније развише два наставна предмета: реторика и дијалектика. Професор Арним спомиње и од Сократа створени идеал етично-политичког образовања, које је усавршавао Платон, а завршио Аристотело својим компромисом између формалног и философског наставног идеала, којим је реторска школа заузела часно место покрај философске. Учени говорник у току предавања спомиње, како су Наусифанес са Теоса и Епикур покушавали, да природне науке узму за главну основу у настави; објашњава прелазак млађих перинатетика и академика у сферу формалног, приповеда о напретку математике и музичке наставе у четвртном веку и завршује с навођењем: да су у трећем веку астрономија и филологија допуниле систем од седам слободних вештина, који се чак и кроз средњи век провлачио.

Професор Арним у својим закључним примедбама указује на недостатке и на главне мане овога система, које се састоје у томе, што су ђаци пред очи изношене голе апстракције, а стварне чињенице из природе и из историје остале су недирнуте и неспоменуте. Али ни модерна наставна — вели Арним — често пута нема начина да избегне опасност, па да млађахни дух не оптерети знањем мртвих чињеница, које никада не може да функционише. Арним је завршио свој говор уз опште одобравање својих слушалаца.

*

Интернационална школа за кореспонденцију — Ово је са свим нова и оригинална тековина на пољу практичне наставе. У Европи је још са свим страна и удешена је једино за америчке културне односе. Интернационална школа за кореспонденцију обухвата писмену наставу многобројних теоретских и практичних дисциплина, а намењена је мушкој и женској омла-

дини. Отац ове нове наставе је Т. Ј. Фостер, чија је срећна идеја о њезину успеву год. 1891 остварена. До данас је показала она изврсне успехе и оправдала је своју потребу. Школа ова припада једном друштву, чије је седиште у Скрентону, у америчкој држави Пенсилванији. Зграде за друштвену штампарију и за остало заузимају 3 хектара, а представљају вредност од по милиуна долара. Број школских одсека износи 27, број школа 30, број разних курсева 170 и број чиновника 2650. Штампарија друштвена публиковала је које уџбеника, које речника 1.141 различитих издања, која имају 74.472 стране и мношину илустрација. У ово колосално предузеће уложено је 5 милиуна долара, а досад је изашло из разних одсека њих 650.000 апсолвираних слушалаца различитих струка. Год. 1898 основан је специјалан курс за железничке службенике, на коме у смислу склопљеног уговора са 132 различна железничка друштва бивају 32.000 лица поучавана. Као помоћно средство при овој железничкој настави служе 20 вагона, који се крећу по свима могућим пругама. Ове покретне учионице са својим намештајем и техничким прибором праве су знаменитости, које треба видети, па им се дивити. Остали практични курсеви намењени су електротехници, телефонији, аутомобилизму и учењу модерних језика. Помоћу усавршеног Едисоновог фонографа предаје се овде немачки, француски и шпански језик. Одрасли Американци, који се у ма који од ових курсева упишу, знају збиља „шта хоће.“ Али при настави ваља са баснословним стрпљењем и потенцираном енергијом највеће тешкоће савлађивати. Да само једну споменемо: При настави у страним језицима употребљавају се Едисонов фонограф, као што смо то већ напред споменули, али он још није тако савршен, да даје чисте гласове, што је за учење изговора појединог језика врло велика неприлика.

*

Одсек за наставу на изложби у Сен-Лују — Замислите себи једну колосалну површину од 20.000 m², која је подељена у одсеке, дворшта и коридоре! Сва ова одељења прегрпана су школским објектима. Свега је заступљено 13 иностраних и 38 америчких држава, за тим велики број универзитета, техничких великих школа итд. као и научних и уметничких завода, издавача и фабриканата.

У стварном смислу одсек за наставу подељен је у 8 одељења и 26 класа, које обухватају највишу наставу до најниже. Свака држава има своју сопствену, чак и у простору одвојену изложбу, на којој су експонована: научна средства, уџбеници, ученички радови и писмени задаци као и цртежи, организаторски и методички прописи, статистика. Не можемо овом приликом, а да не споменемо технику, која је развијена у самом аранжману изложбе, јер она не само да скреће пажњу посетиоца на изложене предмете и да га привлачи, него га толико занесе, да *potens volens* сву своју пажњу поклања и најентнијим појединоствима. На сваком кораку nailазимо осветљене фотографије на стаклу, слике представљене електричном светлошћу, мутоскопе — који нам износе пред очи тоталну слику школског живота и саме школе. Неке су се школе побринуле да и стручњаци на тај начин задовоље, што су за ову прилику издале нарочите споменице, годишње извештаје, програме и брошуре, из којих се види напредак и циркулација у школском животу. Таква смо у осталом пригодна издања видели и на париској изложби 1900. Све ове егземпларе добија посетилац бесплатно. По своме облику и садржају узорни статистички извештаји прави су амерички специјалитет.

Изложба нам је дала јасну слику наставног плана у америчким школама почевши од највиших до најмањих.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Веронаука није никако увучена у наставни план америчких јавних школа. Настава у науци вере чак није ни факултативна у нашем смислу, а тиме хоћемо да кажемо, да се у америчким школама учитељ за верску наставу у опште никако не појављује. Ко баш жели, да у науци вере буде поучен, тај се обраћа на мисионаре — дакле ван школе задовољава ову своју душевну потребу. Па и поред свег тога, америчка омладина врло је побожна.

Али тим већма је у Америци развијено патриотско образовање. На самој изложби стекао сам уверење, да је у америчким школама тако развијен патриотизам да он већ прелази у национални шовинизам. У Америци влада општи императив асимилације тј. Американца захтева од сваког странца, који се на његовој територији појави, да заборава своју националност и да се претони у Американца. Патриотске манифестације странаца никако не трпи Американца. У том погледу Французи уживају још неке привилегије, али Немци баш никакве. Американца је према германизму интолерантан.

За слободу америчких школа карактеристична је њина самосталност, коју потпомажу многобројна уједињена ученика и ученица најразличнијих школа. Циљеви ових ђачких друштава врло су различити. Једна помажу спорт, друга опет игре, гимнастику, језике, музику, литературу, па чак и позориште, а у Debating Societies упражњавају се даровити младићи и девојке и у говорништву. —

Између европских држава на изложби се особито истакла Немачка. Одсек за немачку наставу подељен је у пет просторија, али са принципијелног гледишта може се немачка изложба поделити на двоје: на научну и на школску секцију. Сами Американци признају, да је Немачка својом методичном поделом, потпуношћу и прегледним распоредом најодличнија.

Поред Немачке ваља споменути Шведску, Јапан и Белгију. Све су се ове земље побринуле, да разноврсним поучним програмима и „вођама кроз изложбу“ олакшају посетиоцу проучавање своје изложбе.

Француска на жалост није на овој изложби испунила наде, које су се на њу полагале. Шаблони и некусно разређени методични материјал карактеристичан су недостатак француске експозиције.

Ако још једанпут резимujemo све утиске са ове изложбе, морамо признати, да је овде тако скупоцен и тако знаменит културни материјал нагомилан, какав не видесмо до сада на пређашњим изложбама.

Ко је са отвореним очима и објективним расположењем пролазио кроз ову изложбу и озбиљно је проучио, тај се без сумње многим искуством обогатио.

*

Вечка универзитетска библиотека — 4. новембра пр. год. навршило се равно двадест година, од како је универзитетска библиотека пренесена из старе зграде у за њу одређене просторије у величанственој палати новог универзитета. За последњих 20 година библиотека је и апсолутно, а и релативно према дотадашњем стању, врло напредовала. Изнећемо неке податке који се односе на развитак и на напредак ове важне научне установе. Библиотека је у прошастим деценијама имала на расположењу 15.000 фор. Године 1896 повишена је ова сума на 18.000 и од тога времена постепено је расла, док није достигла данашњу своју висину у 30.000 фор. Овај новац употребљаван је за набавку нових дела и за допуну старијих дела новим свескама. По и осим тога буџет библиотеке према приликама повишаван је, разуме се, искључиво за набавку књига.

Просторије у којима је библиотека данас смештена, нису из прва тако простране биле. У почетку је служила за читаоничку дворницу једна соба за предавање, доцније су пробијени послужитељски станови око ове собе и читаоница је заузела већи простор. То је било 1892 године. Од тога времена у библиотечкој читаоници, која је неприметним оградама подељена у три одељења, одређена за три светска факултета има простора, да се у њ могу сместити редовни вредни посетиоци из сва три светска факултета, који броје око 5.000 ђака. 1903 год. повећане су библиотечке просторије једном поњом одајом т. зв. собом за каталоге.

Што се чиновника и послуге тиче, поменућемо, да је 1884 год. било 10 чиновника и 7 послужитеља. У даљем развјетку, кад су и потребе постале веће порастао је број чиновника и постепено је растао тако, да данас има 19 чиновника, 14 практиканата и 25 послужитеља. И издаци скочили су од 2.800 фор. на 20.638 круна.

Библиотеку је походило у год. 1883 свега 87.818 читалаца, који су употребили 261.663 свеске; год. 1902—03 било је 254.525 читалаца, који су употребили 423.229 свезака. Од год. 1883—1903. прошло је кроз руке читалаца 6.570.111 дела

Од године 1874—1884 библиотека је умножена са 7.700 свезака; 1884—1903 са 334.001 свеску. Ако се томе дода још стање библиотеке до 1884., када је библиотека имала 299.091 свеску, онда се може замислити колика множина дела испуњава просторије бечке универзитетске библиотеке.

Но осим куповином библиотеке је умножавана и поклонима. Библиотеку стално потпомажу књигама Министарство просвете, Професори, Књижевници, Књижари итд. Библиотека је наследила и неколико приватних збирки као професора медицине Пушмана; права Најмана, Сигла и Валберга, а у последње време и бившег министра Штремајера.

Вредно је споменути, да је ова библиотека тако уређена и да у њој и са стране библиотечког персонала и са стране читалаца тако примеран ред влада, да она спада у праве знаменитости вароши Беча, којој се страни свет мора дивити.

*

Чески ђачки дом у Прагу — У Прагу је посвећена 7 новембра ново саграђена велика палата, у коју ће бити смештен ђачки завод прашког чешког универзитета и осталих прашких, чешких, великих школа. Ова величанствена палата подигнута је на четири ката и у њој ће поред свих осталих просторија, које су намењене и удешене за становање и учење бити још и 93 просторије, собе за ђаке. Палата је снабдевена најмодернијим удобностима у сваком погледу.

Тако ће сиромашни чешки ђаци на великим школама у Прагу имати сигурно уточиште. Палату је подигао велики чешки родољуб Хлавка, који је саградио и чешку академију.

•

Бачке штедеонице и школске екскурзије — Пештански биро за инострани саобраћај са одобрењем угарског министарства просвете увео је у праксу једну врло корисну институцију. Она се у својој суштини састоји у томе, да сваки ученик улаже недељно по једну круну, а то чини дневно 15 пара динарских, како би са уштеђеним новцем за време школских ферија могао предузети са наставником омање екскурзије. За први мах чиниће се

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

чешће излети у унутрашњост, да се омладина позна са најлепшим крајевима
www.ubistadbinia, а ученици опет из унутрашњости походиће престоницу. Трошкови
за ове екскурзије изнеће 40 до 45 круна од појединца.

*

Број ученика у средњим школама у Србији — Крајем првог тро-
месечја 1904/5 школске године имала је:

1	I београдска гимназија	723	ученика
2	II београдска гимназија	689	„
	зајечарска гимназија	245	„
3	крагујевачка гимназија	486	„
4	нишка гимназија	408	„
5	пожаревачка гимназија	363	„
8	ужичка гимназија	209	„
9	ваљевска гимназија	207	„
11	врањска гимназија	153	„
6	крушевачка гимназија	299	„
13	неготинска гимназија	133	„
10	чачанска гимназија	175	„
7	шабачка гимназија	246	„
16	алексиначка гимназија	100	„
14	јагодинаска гимназија	133	„
15	лесковачка гимназија	133	„
12	пиротска гимназија	147	„
17	смедеревска гимназија	96	„

Свега . . . 5.346 ученика

Потиуне гимназије (три у Београду, Зајечар, Крагујевац, Ниш, Пожа-
ревац, Ужице) имале су 3519 ученика, *непотуне* [шесторазредне (Ваљево,
Врање, Крушевац, Неготин, Чачак, Шабац, 1218, четвороразредне (Алексинач,
Јагодина, Лесковац, Пирот, Смедерево) 609 ученика] гимназије 1827 ученика.

*

Број абитуријената у средњим школама у Србији — Крајем првога
тримесечја 1904/5 школске године имала је:

I београдска гимназије	74	абитуријента
II београдска гимназија	34	„
III београдска гимназија	67	„
зајечарска гимназија	15	„
крагујевачка гимназија	42	„
нишка гимназија	26	„
пожаревачка гимназија	34	„
ужичка гимназија	17	„

Свега . . . 299 абитуријената

*

Заједничка настава мушкиња и женскиња — На скупштини, коју
је недавно сазвало у Карлсруу друштво за васпитање и студирање женскиња
говорио је Др. Волф о заједничком васпитању мушке и женске деце код
куће и о њиховој заједничкој настави у школи. Предавач је доказивао, да
заједничко васпитање и обособна настава у практичном смислу не прави ни-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

каких тешкоћа, напротив искуство је доказало, да је баш потреба изазвала ову реформу. Заједничко образовање у опште је најзгодније средство, да се изобичаји сепарисани положај женскиња у данашњем друштву. Човек и жена нису никаква тајанствена бића. И мушко и женско ваља сматрати као продукте једне велике периоде стварања, који стоје на истом степену интелигенције, који једнако осећају, па због тога треба да се још из младости што боље упознају. Да морал тиме неће ништа трпети, него да ће шта више напредовати доказано је примерима у оним земљама, где је већ уведена заједничка настава. Говорник предлаже, да се у Немачкој са заједничком наставом учини покушај, а он је уверен да ће се тиме сузбити и искоренити дојакосња предрасуда, која је чак и неким педагозима у крв ушла. Савременост и потребу заједничког образовања признали су у отвореној дебати сви учасници скупштине и изјавили су се за што брже остварење Волфовог предлога.

*

Ческа народна Школска Матица — Познато је, да Ческа Школска Матица има главни задатак, да издржава ческе народне школе. Ове године уписано је у те школе свега 12.222 ческих ученика. Ако се овим школама, које Матица у свему издржава, додаду и оне, које Матица делимично потпомаже, онда се види, да Ческа Школска Матица води бригу о васпитању 20.000 ческе школске омладине.

ЈАВНЕ ЗАХВАЛНОСТИ

Г. Коста Мишић, трговац из Краљева и његова супруга Стана, поклонили су школи Мреаћској у округу тачанском једно звоно у вредности 150 динара, а за уној души њиховог рано преминулог сина Божицара.

Одбор школе Мреаћске изјављује топлу захвалност дародавцима.

Г. Влада Марковић, трговац из Трнове, послао је месној школи на дан 20. јануара дванаест топлх оковратних марама („шалова“) за сиротне ученике.

У име награђених ученика, школ. управитељ изјављује г. Влади благодарност на дару.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Претплата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писана, враћају.

Одговорни уредник **ВЛАД. Т. СПАСОЈЕВИЋ**
Краљице Наталије ул. бр. 82.

ШТАМПА
ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А